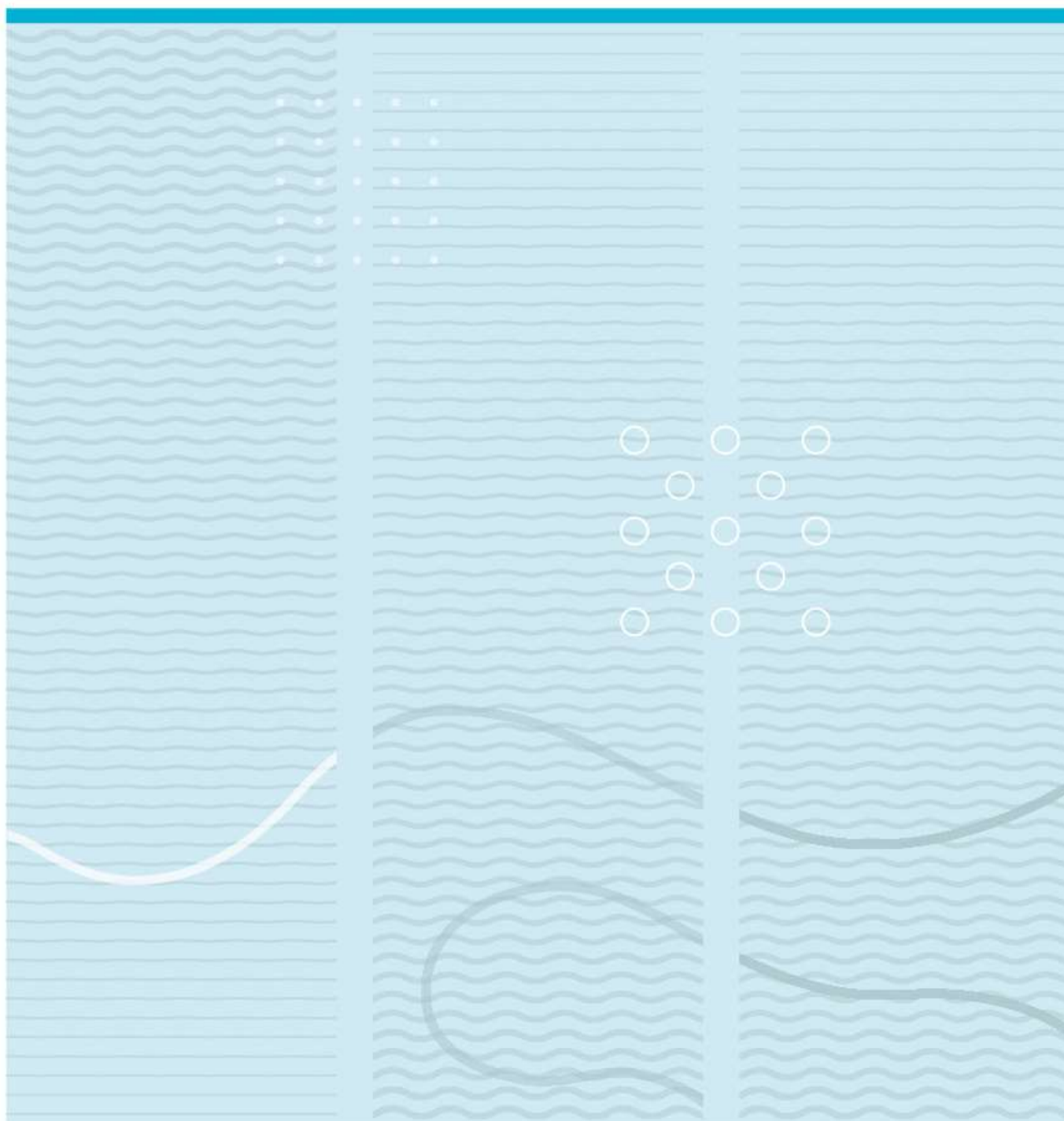

Edith Thérèse Cabanel Blandhoel

Kongsberg kirke som læringsressurs

Hvordan kan lærerne i Kongsberg og omegn bruke kirken som læringsressurs i et stedbasert undervisningsopplegg?

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for kultur, religion og samfunnsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2023 Edith Thérèse Cabanel Blandhoel

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om hvordan lærerne i Kongsberg bruker Kongsberg kirke som læringsressurs i en stedbasert undervisning. Oppgaven er bygd på empirien som er samlet inn gjennom intervju av fire lærere som underviser i Kongsberg, og kateketen som har ansvar for omvisning for skoleelever i Kongsberg kirke.

Forskningsprosjektets hensikt er å få vite hva omvisningen i kirken handler om, og å forstå hvordan og hvorfor lærerne jobber med lokal kulturarv og spesielt en kirke i stedbaserte undervisningsopplegg. Prosjektarbeidet skal belyse Kongsberg kirke som læringsressurs, og hvordan både kateketen og lærerne jobber med den.

Det ble brukt kvalitative semistrukturert intervjuer i et fenomenologisk forskningsdesign. Det ble lagt vekt på ord som hjalp å beskrive menneskers handlinger og meninger i forskningskonteksten. En av hovedfunnene var at ungdomsskolelærerne ikke bruker kirken. I stedet for å legge vekt på grunnene som forklarer hvorfor de ikke bruker kirken, ble retningen i forskningsarbeidet snudd mot lokalhistorie og bruk av stedbasert undervisning. Tre viktige funn kom frem. For det første er lærerne opptatt å hjelpe elevene å utvikle sin egen identitet, og de synes at å jobbe med lokalhistorie og lokale steder er viktig i denne sammenhengen, men for det andre innrømmer de at de ikke er nok kjent med Kongsbergs historie for å undervise i den, så de bruker eksterne pedagoger. Det siste hovedfunnet handler om historiebevissthet. Lærerne har forskjellige metoder for å få elevene til å forstå samspillet mellom fortid, nåtid og fremtid, men de ser det som en mulighet å bruke lokalhistorie og spesielt Kongsberg kirke.

Det som kommer frem av dataene som samles inn er at ingenting er til hinder for bruken av Kongsberg kirke som læringsressurs. Alle temaene som dekkes viser at dette stedet kan tilpasses. En nylig tolkning av den nye læreplan kan føre til bruk av kirken siden de fleste informantene var entusiastiske over ideen om et tverrfaglig undervisningsopplegg.

Abstract

This master's thesis is about how the teachers in Kongsberg use Kongsberg church as a learning resource in place-based education. The assignment is based on the empirical evidence collected through interviews with four teachers who teach in Kongsberg and the catechist who is responsible for the tour of Kongsberg church for the pupils.

The purpose of the research project is to find out what the tour of the church is about and to understand how and why the teachers work with local cultural heritage and especially the church in a place-based education. Project work will shed light on Kongsberg church as a learning resource and how both the catechist and the teachers work with it.

Qualitative semi-structured interviews were used in a phenomenological research design. Emphasis was placed on words that helped describe people's actions and opinions in the research context. One of the main findings is that secondary school teachers do not use the church. Instead of emphasizing the reasons that explain why they do not use the church, the direction of the research work was turned towards local history and the use of place-based teaching. Three important findings emerged. The teachers take care of helping the pupils to develop their own identity and they think that working with local history and local places helps, but they admit that they are not familiar enough with Kongsberg's history to teach, so they use external pedagogues. The last main finding concerns history awareness. The teachers have different methods to get the pupils to understand the interaction between past, present and future, but they see an opportunity to use local history and Kongsberg church in particular.

What emerges from the data collected is that nothing stands in the way of the use of the Kongsberg church as a learning resource. All the topics covered show that this place can be used. A recent interpretation of the new national Curriculum may lead to the use of the church since most of the informants were enthusiastic about the idea of an interdisciplinary teaching plan.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Abstract.....	4
Innholdsfortegnelse	5
Forord	8
1 Innledning	10
1.1 Oppgavens bakgrunn.....	10
1.2 Oppgavens formål	10
1.3 Begrepsforklaring	12
1.4 Oppbygging og struktur.....	13
2 Teori.....	15
2.1 Konstruktivistisk pedagogikk	15
2.1.1 Hermeneutikken.....	16
2.1.2 Metakognisjon og scaffolding.....	18
2.2 Historisk empati.....	18
2.3 Identitetsutvikling og historiebevissthet	20
2.4 Sted	24
3 Et narrativ om Kongsberg og om Kongsberg kirke.....	28
3.1 Kongsbergs kronologiske historie fra 1500 til 1769	28
3.1.1 Gruvedrift fra 1500 til 1623.....	28
3.1.2 Helga og Jakob.....	29
3.1.3 Christian IV første forordninger til Kongsberg.....	30
3.1.4 Den gamle kirken.....	31
3.1.5 Kongsbergs utvikling.....	32
3.1.6 Joachim Andreas Stukenbrock og den nye religiøse bevegelsen: Pietisme..	33
3.1.7 Kirken i Kongsberg fra 1761 til 1769.....	35
3.2 Kirken i samfunnet.....	35
3.2.1 Samfunnsstrukturen i kirken	36
3.2.2 Pietisme: En europeisk religiøs strømning i Kongsberg.....	37
3.2.3 Det eneveldige monarkiet i Kirken	38
3.2.4 Barokk og rokokko i Kongsberg	39
4 Metoder	40

4.1	Forskningsdesign	40
4.1.1	Kvalitativ datainnsamlingsmetode	40
4.1.2	Fenomenologi.....	41
4.1.3	Semistrukturert intervju	41
4.2	Prosedyre for datainnsamling	43
4.2.1	Valg av informanter	43
4.3	Intervjuguide	44
4.4	Gjennomføring og transkribering av datainnsamling	44
4.4.1	Gjennomføring av intervjuene	44
4.4.2	Transkribering	45
4.4.3	Metode for analyse	46
4.5	Forskningsetikk.....	47
4.5.1	Behandling av personopplysninger	48
4.5.2	Innhenting av samtykke.....	48
4.5.3	Konfidensialitet og anonymitet	49
4.6	Forsknings og presentasjonens kvalitet.....	49
4.7	Prosedyre for analyse av data og refleksjon over egen rolle.....	51
5	Funn og analyse.....	53
5.1	Oppsummering av funn.....	53
5.2	Bruken av kirken i dag	54
5.3	Stedbasert undervisning.....	57
5.3.1	Fordeler	57
5.3.2	Ulemper.....	60
5.4	Historiebevissthet.....	61
5.4.1	Historiebevissthet i læreplan.....	61
5.4.2	Tilhørighet og identitet.....	62
5.4.3	Stolthet.....	63
5.5	Lokalhistorie	64
5.5.1	Kunnskap om lokalhistorie	65
5.5.2	Bruk av eksterne pedagoger.....	66
5.5.3	Lokal historie flettet sammen med nasjonal og internasjonal historie	68
5.6	Å bruke kirken tverrfaglig	69

6	Drøfting	71
6.1	Hovedfunnene og brukbarheten deres i andre kontekster	71
6.1.1	Stolthet.....	71
6.1.2	Historiebevissthet.....	72
6.1.3	Bruk av eksterne pedagoger.....	74
6.2	Læreplan og tverrfaglighet	76
6.2.1	Tolkning av læreplanen	76
6.2.2	Tverrfaglighet	76
7	Retning for et mulig undervisningsopplegg	78
7.1	Omvisning i kirken	78
7.2	Kunst og Håndverk	79
7.3	KRLE	80
7.4	Samfunnsfag.....	80
8	Konklusjon	83
	Referanser/litteraturliste	86
	Vedlegg	88

Forord

Etter fire år i Norge hvorav tre på Kongsberg norsksenter fikk jeg vite at det som teller for å få en jobb i Norge er utdanningen. Jeg sa farvel til karrieren min som datakonsulent som jeg likte veldig godt og etter en time på Karrieresenter i Kongsberg bestemte jeg meg for å gå tilbake til universitetet, men først måtte jeg fullføre norskprøven. I august 2018 startet jeg på universitet i grunnskolelærerutdanning med norsk og samfunnsfag som hovedfag. Hege Roll-Hansen ga meg min første C i desember 2018 etter en muntlig eksamen i samfunnsfag, og sa til meg at det var bra. Dette ga meg stor selvtillit. Jeg forsto denne dagen at jeg kunne være lærer, og undervise både fransk og samfunnsfag.

Etter det gikk det ganske fort, men jeg nølte mellom å skrive mastergraden min i fransk eller samfunnsfag helt til høsten 2021 da Hege Roll-Hansen og Karl Christian Alvestad tok oss med til Heddal stavkirke. Dette semesteret om kulturarv hjalp meg med å ta avgjørelsen. Til og med min kjære medstudent Jana hjalp meg i denne retningen. Hun ønsket å skrive om Sauda så hvorfor kunne jeg ikke skrive om Kongsberg kirke? Jeg hadde bestemt meg, men jeg hadde ikke tid å tenke mer på det. Høsten 2022 var det igjen på tide å konsentrere seg om lokal kulturarv. Jeg starta litt alene, og jeg var skuffet over å ikke ha Karl Christian Alvestad som veileder. Hvorfor Jana og ikke jeg? Vi ville begge to skrive om lokal kulturarv. Mens jeg venta på nyheter fra veilederen min, hjalp min kjære gode Jana igjen ved å gi meg en referanseliste over tekster jeg kunne lese. Da Hege Roll-Hansen sa til meg i januar 2023 at hun blir veilederen min, følte jeg meg lettet. Jeg visste at jeg kunne få svar på kort tid på alle spørsmålene mine; selv de dummeste. Marta Stachurska-Kounta kom med som biveileder, og hjalp meg mye å samle tankene mine med sine spørsmål i kommentarfeltet. Tusen takk begge to for at dere kom med gode råd og trøstende ord når jeg hadde dårlig selvtillit rundt skrivingen på grunn av min utenlandske bakgrunn.

Tusen takk til kateketen og de fire lærerne som stilte opp til intervju takket være min kjære gode Britt Larsen, som jeg kjenner fra Kongsberg Norsksenter. Tusen takk til Jana for sin verdifulle hjelp. Tusen takk til den kjære mannen min Martin som stoler på meg; alltid. Tusen takk til de kjære døtrene mine som har vært veldig tålmodige med mammaen sin.

Kongsberg, mai 2023

Edith Thérèse Cabanel Blandhoel

1 Innledning

1.1 Oppgavens bakgrunn

Det er tre elementer som ligger til grunn for temaet som er valgt for denne oppgaven. For det første har jeg alltid vært nysgjerrig på byen hvor jeg bor, eller byer jeg reiser til. Hvor gamle er bygningene? Hvem bruker, og passer på dem, er bygningene offentlige/eid av stat eller kommune? Da jeg bosatte meg i Kongsberg i 2013, la jeg merke til at kirken var annerledes i forhold til andre kirker i Norge. Den ligner ikke på de andre kirkene jeg var kjent med rundt i Norge, og mursteinene dens minner meg om byen hvor jeg kommer fra i Frankrike der de fleste bygningene er bygd i murstein. For det andre ville jeg som ny innbygger i Kongsberg bli kjent med byen der jeg bor, og jeg synes kunnskapen om byen hjelper for å bygge tilhørighet uansett om du er fra denne byen eller ikke. Den siste grunnen er knyttet til et besøk til Heddal kirke. I forbindelse med temaet «Sted og Kulturarv» tok lærerne oss, studenter, på besøk til denne berømte stavkirken. Der møtte vi en lærer fra Heddal barneskole som fortalte hvordan de bruker kirken og bygdetunet i kommunens lokale læreplan. Jeg har alltid vært overbevist om at man kan lære mye av et sted ved å se på bygningene. De er arv fra fortida, og de forteller oss på en måte hvordan det var da de ble bygd. Hvem bestemte å bygge dem? I hvilken politisk og historisk kontekst ble de bygd? Gjennom studiene mine i samfunnsfag fikk jeg bekreftelse på at å besøke et sted er en god måte å lære om lokalhistorie. Lokalhistorie kan være knyttet til den nasjonale historien, og å lære om den kan hjelpe for å utvikle tilhørighet og identitet.

1.2 Oppgavens formål

I denne oppgaven ønsker jeg å belyse Kongsberg kirke, og hvordan lærerne i Kongsberg bruker lokal kulturarv og særlig kirken i samfunnsfagundervisning. Dette forskningsprosjektet vil først sette søkelys på kateketens jobb. Hen viser kirken til elevene i 6. klasse, og gir dem viktige opplysninger om lokalhistorie, kunst og religion. Jeg stilte meg spørsmålet om kirken blir utnyttet til sin fulle verdi siden jeg fikk vite fra kateketen i den tidlige fasen av prosjektet at ungdomsskoleelever ikke pleier å besøke kirken.

Det finnes flere grunner til hvorfor ungdomsskolelærerne kan bruke Kongsberg kirke i samfunnsfagundervisningen. Den første grunnen er den nye læreplanen, LK20. Selv om ordet lokalhistorie ikke er nevnt i planen mener jeg at det finnes gode argumenter for at undervisning i lokalhistorie egner seg godt til å oppfylle intensjonene i LK20. Kompetansemålene etter 10. trinn nevner ikke spesifikke historiske perioder eller steder på den samme måten som i den forrige læreplanen. Så det betyr at det er opp til lærerne å bruke lokalkulturarv om de synes den kan tilpasses kompetansemålene. Lærerne selv er den andre grunnen som kan forklare bruken av kirken, og at den ikke brukes mer enn den gjør. Når det gjelder stedbasert undervisning, er det lærernes vilje og kunnskap om stedet som er motoren til lokale undervisningsprosjekter. Hvis lærere ikke ønsker å involvere seg i denne prosessen med å undervise i historie basert på bygninger i byen der de underviser, vil det ikke fungere. En av de sentrale verdiene i samfunnsfag er å hjelpe elevene til å utforske sin egen identitet, og dette temaet er den tredje grunnen som kommer fram og et godt argument for å bruke Kongsberg kirke som læringsressurs. Nærmiljøet er veldig viktig i livet til en ungdom, og hen finner sin egen identitet ved å utforske stedet der hen bor og der hen møter venner.

Dessuten vet jeg fra mine lesninger om temaet steder og arv at det er veldig nyttig å bruke historiske monumenter for å bevisstgjøre elevene om samfunnets utvikling og menneskets involvering i disse endringene. Følgende problemstilling er resultatet av mine refleksjoner: Hvordan kan lærerne i Kongsberg og omegn bruke kirken som læringsressurs i et stedbasert undervisningsopplegg?

Det overordnede spørsmålet er å undersøke hvordan lærerne bruker alle fysiske gjenstander i Kongsberg vi har arvet etter generasjonene før oss og spesielt kirken. Jeg ønsker å legge vekt på disse forskningsspørsmålene?

- Hva betyr det å bruke et sted som læringsressurs?
- Hva kan man lære av samfunnet ved å besøke en kirke?
- Hva kan elevene lære om Kongsberg ved å besøke kirken?
- Hva kan man lære om seg selv ved å besøke kirken?
- Hvorfor er det en fordel å være på stedet med elevene?

Disse spørsmålene hjalp meg med å skrive en intervjuguide som ligger i vedlegg.

I tillegg til de ovennevnte forskningsspørsmålene, diskuterer jeg også følgende spørsmål:

- Hvorfor er sakrale bygninger relevant for undervisning i andre fag enn bare KRLE?
- Hvordan kan vi bruke kirken på en tverrfaglig måte?

Selv om jeg ikke stilte disse spørsmålene under intervjuene, anser jeg dem som en del av forskningsprosessen. Under arbeidet med prosjektet skjønnte jeg at kirken egnet seg utmerket til tverrfaglig undervisning. Svarene jeg fikk fra informantene, spesielt de som underviser i flere fag, hvorav samfunnsfag og KRLE (Kristendom, religion, livssyn og etikk), gjorde jeg meg oppmerksom på at de også ønsket å bruke kirken i et tverrfaglig undervisningsopplegg.

1.3 Begrepsforklaring

I denne delen av oppgaven vil jeg forklare begreper som er viktig for å forstå problemstillingen.

Læringsressurs:

Først må jeg forklare hva en læringsressurs er. Jeg fant på Utdanningsdirektoratet (UDIR) sin nettside en definisjon som kan hjelpe for å forstå hva det er. De starter med å si: «Digitale eller analoge læringsressurser er materiell med fagrelevant informasjon som blir integrert i læringsarbeidet på en didaktisk måte» (Utdanningsdirektoratet, 2021). Når det gjelder fagrelevant informasjon, kan man si at et historisk sted inneholder relevant informasjon i forhold til sin historie, og derfor er det relevant å bruke det i samfunnsfag. Vi skal se etter hvert at Kongsberg kirke er veldig rik når det gjelder fagrelevant informasjon. Videre står det at «Læringsressurser er ikke primært utviklet med tanke på eller for bruk i skolen. Typiske eksempler er medieinnhold av typen bilder, tekst, spill, musikk, film og lyd» (Utdanningsdirektoratet, 2021). Kirken i Kongsberg ble ikke bygd med tank på bruk i skolen. Definisjonen passer bra til kirken bortsett fra denne preposisjonen «i» fordi vi ikke kan transportere et sted/en bygning til skolen.

Kulturarv:

Jeg vil gi her en definisjon på hva kulturarv er fordi problemstillingen i denne oppgaven er potensielt relevant for alle kulturarver. Denne oppgaven handler om hvordan lærerne kan bruke Kongsberg kirke, men dette spørsmålet kan stilles for alle lokalkulturarver i landet.

Til forskjell fra begrepet kulturminne er kulturarv entydig positivt ladet, (...). Noe av den symbolske kraften i kulturarvbegreper er at det på den ene siden kan brukes om så mange ting; - alt fra gamle hus til «vår kristne kulturarv» og til «tradisjonsfisk» - og på den andre siden er hevet opp til en annen sfære, utenfor politikken og debatten. Kulturarven bare er der, og har tilsynelatende alltid vært der. (Christensen, 2011, s. 193)

I denne setningen høres det ut som en kulturarv kan være hva som helst, men i denne problemstillingen vil jeg peke på at det er viktig at lærerne velger et sted der elevene kan lære noe fra. Noen steder er historiske, men de tilfører ikke nok til at de kan brukes i et undervisningsopplegg for ungdomskolenivå.

Stedbasert læring/ Stedbasert undervisning:

Det foreligger ingen eksplisitt definisjon av begrepet "stedbasert læring" i litteraturen. Inger Birkeland forklarer at «stedbasert læring er et nytt begrep i norsk sammenheng, men mye av innholdet er ikke nytt» (Birkeland, 2014, s. 117). Før begrepet ble tatt i bruk, snakket lærerne om ekskursjon. Derfor henviser jeg til definisjonen av ordet ekskursjon. Ordet «excurrere» på latin betyr spring ut og ifølge den store norske leksikon (2018) har ekskursjon en vitenskapelig hensikt.

Ekskursjon skal gi en annen og mer livsnær samfunnskontakt enn klasserommets undervisning. Det er derfor viktig at elevene får nærkontakt med steder, lokaler, prosesser og personer som kan gi dem konkrete, aktuelle og engasjerende opplevelser, erfaringer og inntrykk. (Koritzinsky, 2014, s. 223)

På den samme måten som ekskursjon som ble forklart over, handler stedbasert undervisning om å lære om et sted, og å være på dette stedet for å lære om det.

1.4 Oppbygging og struktur

I dette delkapittelet vil jeg beskrive strukturen på oppgaven. I innledningen forteller jeg om oppgavens tematikk. Jeg tar for meg bakgrunnene og formålet med

oppgaven, og fortsetter med å forklare viktige begreper. I teorikapittelet vil relevant teori for oppgaven bli belyst. Det teoretiske grunnlaget bruker jeg senere i analyse- og drøftingskapittelet. I neste kapittel forteller jeg hvordan Kongsberg og kirken ble bygd. Dette kapittelet viser hvor rik Kongsbergs historie er, og at den er et solid fundament for et undervisningsopplegg i samfunnsfag. Videre i metodekapittelet presenterer jeg først planen jeg har utformet som hjelp meg å utforske temaet. Jeg gjør rede for de metodiske valgene jeg har gjort, og begrunner disse teoretisk. Etter det presenterer jeg prosedyren for datainnsamling, og til slutt i metodekapittelet forklarer jeg hva forskningsetikk handler om, og hvilke retningslinjer jeg måtte forholde meg til for å forebygge uredelighet i datainnsamlingen min. De to neste kapitlene er analyse og drøfting. Jeg analyserer først datainnsamlingen. I analysedelen bruker jeg teori til å styrke funn. Etter det drøfter jeg de tre hovedfunnene fra de empiriske dataene mine. I drøftingen viser jeg at funnene kan brukes i andre kontekster enn bare Kongsberg kirke, og at bruken av lokal kulturarv passer til den nye læreplanen i samfunnsfag. Til slutt presenterer jeg retninger for et mulig tverrfaglig undervisningsopplegg.

2 Teori

I dette kapittelet vil det teoretiske rammeverket for oppgaven bli presentert. Siden temaet i denne oppgaven er hvordan man kan bruke et sted for å lære, vil jeg redegjøre for ulike teorier om læringsprosessen med særlig vekt på hvordan opplæringen kan foregå på ulike arenaer og involvere flere aktører enn skolen. Å lære betyr å få vite. For å få vite noe, trenger man en metode, og denne metoden kan variere i forhold til hva vi ønsker å lære om. Når det gjelder å studere menneskelig gjenstander som tekster, kunst, tradisjoner og historie er man interessert i å forstå, ikke i å forklare i motsetning til når man studerer naturlige gjenstander.

I første del vil jeg forklare hvordan et sosialkonstruktivistisk læringssyn kan begrunne bruken av stedbasert læring generelt og Kongsberg kirke spesielt, og hva som skal gjøres for at elevene skal bygge sin kunnskap. Deretter tolker jeg læreplanen, og presenterer begreper som historisk empati, identitetsutvikling og historiebevissthet som er sentrale for å forstå hva historie er, og hvordan undervisning om dette kan begrunnes. Avslutningsvis vil jeg forklare hva et sted er, og hvordan man kan lære av et sted.

2.1 Konstruktivistisk pedagogikk

I kapittelet «Kjerneelement» i læreplan i samfunnsfag (SAF01-04) står det: «Elevene skal få være nysgjerrige og aktivt kunnskapssøkende og -skapende alene og sammen med andre både i og utenfor klasserommet» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Denne setningen forklarer hvorfor en konstruktivistisk pedagogikktilnærming bør velges når det gjelder samfunnsfagundervisning. En konstruktivistisk undervisningsmetode vil hjelpe eleven til å konstruere sin kunnskap på egenhånd. Det finnes flere metoder i denne konstruktivistiske tilnærmingen som innebærer at individet må være aktivt i sin egen læringsprosess, og at lærerrollen bidrar til å optimalisere de individuelle prosessene.

I denne delen vil jeg presentere to forskjellige undervisningsmåter innafor den konstruktivistiske pedagogikken, som er relevante for de nye kompetansemålene med betydning for historiekunnskaper..

2.1.1 Hermeneutikken

Hermeneutikken er læren om fortolkning av tekster. For å forstå hva hermeneutikken handler om, må vi utforske ordets opphav. På den ene siden kan vi se at ordet hermeneutikk inneholder ordet Hermes, den greske guden som følger sjelene fra den levendes verden til den dødes verden. Guden ble knyttet til filosofien fordi han krysser grensene mellom to verdener, og forstår disse to verdene. På den andre siden betyr det greske ordet «hermeneuein» å fortolke eller å utlegge. Hermeneutikken handler om en fortolkningsprosess. Det betyr at i hermeneutikken handler forståelse om en overføring av betydning.

Fortolkning hjelper oss for eksempel med å forstå og å forklare essensen i en kunstnerisk skapelse. Når han bruker hermeneutikk, lurer forskeren på hva kunstneren mente gjennom arbeidet sitt, hva han ønsket å uttrykke. Fortolkningen skjer ikke nødvendigvis på samme tid som verket ble skrevet eller skapt. Det som vi studerer i historie, hører til en annen tid, nemlig fortiden, og vi prøver i dag å forstå. For å forklare behovet for en fortolkning, vil jeg bruke Edvard Munch maleri: *Det syke barn* fra 1885-1886. Når vi ser på dette maleriet som de aller fleste setter veldig høyt i dag, må vi huske at han var utskjelt i sin samtid. Hans kunstverk var ikke forstått i konteksten de fant sted i. Med en hermeneutisk tilnærming forsøker man å rekonstruere den historiske situasjonen for å avdekke tanken og intensjonen til kunstneren. Den nye teknikken han brukte da han malte *Det syke barn* for å uttrykke lyset, og de trøtte bevegelsene i øyelokkene var så uventet at det ikke ble forstått. Ved å undersøke misforståelsen forstår vi i dag denne teknikken kunstmaleren brukte. Vi kan si at maleriet måtte tolkes for å få status som et kunstverk. Hans-Georg Gadamer, den tyske filosofen som ble kjent for å ha utvidet hermeneutikken, forklarer denne metoden i sitt verk *Sannhet og Metode*. I den hermeneutiske sirkelen er to begreper sentrale: forståelse og helhetsforståelse. Gadamer beskriver metoden slik:

Den som vil forstå en tekst, fullbyrder alltid et utkast. (...). Å forstå det som står i teksten innebærer å utarbeide et slik første utkast, som riktignok alltid blir revidert i lys av hva man finner ut når man trenger lenger inn i meningen. (Gadamer, 2010, s. 303-304)

Det Gadamer vil si her er at når vi møter en tekst, eller andre kunstverk for første gang, har vi fordommer. Det betyr at vi forstår først i lyset av det vi vet fra før og deretter skal vi justere forståelsen med nye aspekter til en ny helhetsforståelse.

Å bruke dette teoretiske perspektivet i undervisningen i samfunnsfag lar elevene utvikle sin kritiske tenkning, som er et viktig tema i læreplanen. «Hermeneutikken kan brukes i undervisningen til å gi nye svar på fagets hva, hvorfor og hvordan» (Kvande & Naastad, 2020, s. 87). I møte med en tekst, en bygning eller et kunstverk må elevene stille seg flere spørsmål. De kan svare på de fleste ved hjelp av det de kjenner fra før, men for å utvikle sin kunnskap må de lete etter nye opplysninger.

For å illustrere teorien om den hermeneutiske sirkelen la oss forestille oss her elever i Kongsberg på besøk i kirken. Dette eksempelet viser hvordan dette teoretiske perspektivet er aktuelt for at elevene skal utvikle sin evne til kritiske tenkning. Som Nils Gilje forklarer i *Hermeneutikk som metode* (2019), er det «naivt å tru at vi kan møte verda utan føresetnader av noko slag» (Gilje, 2019, s. 155). Allerede i 6. klasse kan elever mye. I KRLE-undervisningen lærte de om bedehus til forskjellige religioner. Uansett hvilken religiøs bakgrunn de har, er det rimelig å anta at de vet hva en kirke er. Når det gjelder selve Kongsberg kirke, kjenner de litt om lokalhistorie selv om det er vanskelig å måle. Noen av dem vet sikkert mye, og behersker også datoer mens andre har bare hørt litt om gravene. Lærerne må ha hensyn til at ikke alle elevene ble født, og gikk i barnehage i Kongsberg, men det er trygt å si at flertallet av elevene i 6. klasse vet hva de kan forvente når turen handler om å besøke en kirke. De vil derfor bruke det de allerede vet til å tolke det de ser når de går inn i kirken. Det de allerede vet, kaller Gadamer (2010) for for-forståelse, som nevnt ovenfor. Prefikset «for» representerer det de har med seg, her: det de vet om kirken, som skal hjelpe dem i den første etappen av fortolkningen. De vil øke kunnskapen sin litt etter litt. Det kateketen vil forklare dem vil berike kunnskapen deres, og de vil bruke denne kunnskapen til å forstå annen informasjon og så videre. Når Gadamer snakker om fordommer og tolkning, kan man med rette lure på hva slags kunnskap elevene vil få. Kan vi snakke om kunnskap når den er basert på en tolkning? Når man snakker om fortolkning, betyr ikke at det ikke finnes noe riktig svar, eller fasit. «Gadamer meiner at tolkaren må legitimere tolkningsutkasta sine i møtet med «sølv saka»» (Gilje, 2019, s. 155). Med disse nye opplysningene kan de oppnå et nytt kunnskapsnivå. Denne måten å beskrive hva som skjer når vi fortolker likner på teorier om metakognisjon.

2.1.2 Metakognisjon og scaffolding

Samtidig som lærerne utfordrer elevene til å utvikle sin kritiske tenkning ved å bruke den hermeneutiske sirkelen, bør elevene også reflektere over sin egen læring. Det gjør de ved å bruke sin metakognitive evne. Metakognisjon «handler om evnen til å reflektere over sin egen læring og kunnskapsutvikling (...)» (Kvande & Naastad, 2020, s. 50). Begrepet metakognisjon ble brukt først i psykologi. Ved å bruke metakognitive strategier kan en psykolog hjelpe pasienter til å ha bevissthet om emosjonene sine og ikke bare forståelse for disse. Didaktisk sett betyr det at elevene lærer seg nye ting ved først å fokusere på prinsippet. «Eleven må selv skape sin egen metakognitive kompetanse ved å være en aktiv deltaker i læreprosessen» (Lund, 2016, s. 76). Når de deltar aktivt i de forskjellige arbeidsetappene av en oppgave, kommer de til å beherske nye begreper, og de vil også forstå at de lærer, og at de utvikler sin kunnskap. De oppøver egen bevissthet gjennom sine erfaringer og kunnskap i andre og nye situasjoner. «For å utvikle metakognitive ferdigheter trenger eleven det Jerome Bruner kaller scaffolding – det vil si, stillaser i form av konkrete modeller- egentlig «oppskrifter» på hvordan de kan arbeide» (Lund, 2016, s. 76).

Når det handler om kirken, kan elevene utvikle sine metakognitive ferdigheter ved hjelp av et besøk i kirken. Besøket kan gi læreren nødvendig materiale for å gjøre historien mer interessant og for å øke elevenes forståelse av at de selv omdanner informasjon til kunnskap.

Ved å bruke disse to metodene, blir eleven bevisst på at hen lærer, og utvider sin kunnskap fordi hen aldri slutter å bruke det hen behersker i øvelsene hen skal løse. Hen kommer til å bruke det hen har lært når hen skal analysere tekster, når hen besøker bygninger og setter dem inn i deres historiske kontekst, og når hen skal tolke kunstverk.

2.2 Historisk empati

Disse to konstruktivistiske teoriene hjelper oss å forstå hvordan eleven i en læringsprosess kan erfare og utvikle kunnskap om en historisk kontekst. Hen utvikler sin historiske empati. Dette begrepet er sentralt i samfunnsfagsdidaktikk, så jeg synes det er viktig å se hvordan dette begrepet tolkes i den nye læreplanen, men først vil jeg forklare hva det betyr.

I denne oppgaven bør jeg gjøre rede for hvordan elevene lærer seg historie for å vise at å bruke Kongsberg kirke som læringsressurs er relevant i samfunnsfag. Kvande og Naastad (2020) snakker om å *historisere* for å kunne forstå historie. «Historisere betyr å sette hendelser, utsagn, artefakter og mennesker (i den grad det er mulig) inn i deres samtidige (historiske) kontekst» (Kvande & Naastad, 2020, s. 133). Hvis denne prosessen brukes med Kongsberg kirke, gir det elevene muligheten til å forestille seg byggingen av kirken og bruken av denne gjennom århundrene. Med historisk empati går man enda dypere inn i prosessen. Innenfor sosiale relasjoner er empati et positivt begrep. Dette begrepet brukes ofte i dagligtale når det gjelder å ha medfølelse for mennesker som lider. I denne betydningen er empati synonymt med sympati. Hvis vi legger til adjektivet historisk, står vi overfor en annen betydning som Kvande og Naastad påpeker (2020). Man kan ikke snakke om positivt begrep når det for eksempel gjelder nazister. Som fagbegrepet er empati «et beskrivende fenomen uten å nødvendigvis knytte det til positive/negative følelser» (Kvande & Naastad, 2020, s. 134). Det betyr at det ligger en sosialpsykologisk betydning i begrepet. Empati betyr i dette tilfellet innlevelse, evne til å identifisere seg både med sympatiske og usympatiske folk. Vi kan lese uttrykket i en av de fem kjerneelementene: «Samfunnskritisk tenkning og sammenhenger» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Det står: «De skal se hvordan utviklingen i fortiden var preget av både brudd og kontinuitet og hva som bidro til endringer, samt utvikle historisk empati» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Det handler om å forstå forholdene mellom nåtid og fortid, påvirkningen mellom natur og samfunn. Ved å utvikle historisk empati hos elevene kan vi hjelpe dem med å reflektere over disse forholdene og disse påvirkningene. I denne beskrivelsen presiseres ikke hvilken betydning som ligger skjult i dette ordet. Lærerne bør tolke ordet som et faglig didaktisk begrep. For eksempel kan det hende i sammenheng med et rollespill at en elev skal ta på seg rollen som en person hen ikke har sympati for. Hvis hen klager over dette, har læreren en god anledning til å minne om at ordet empati har to betydninger: en emosjonell og en kognitiv. Den første er forståelse av et annets individs følelser, og den andre er anerkjennelse av tro eller politiske ideer. I et rollespill tolker man ordet i sosiopsykologisk forstand altså med disse to betydningene. Jeg vil minne om at dette begrepet ble diskutert også før det dukket opp i læreplanen i 2020. Å lese uttrykket i den nye læreplanen betyr ikke at lærerne ikke brukte denne metoden før, selv om de

ikke brukte begrepet. Når lærere viser elevene filmer eller bilder som vekker følelser, ønsker de at elevene skal føle det samme som karakterene på bildet eller filmen og stille seg selv spørsmålet: Hva ville jeg ha gjort i en slik situasjon? overfor et slikt dilemma? I dette tilfellet har læreren til hensikt å utvikle historisk empati hos elevene. De skal forstå andres emosjoner gjennom å ta andres perspektiv. På denne måten jobber lærerne med begrepet i seg selv.

Lærerne kan også utvikle historisk empati med hensikt til å reflektere over en bestemt periode. Derfor bruker lærerne stedbasert undervisning. Et sted har mange egenskaper, og jeg kommer til å nevne noen av dem i de følgende teoridelene, men nå ønsker jeg å fokusere på at et sted gir muligheten til å utvikle historisk empati. Mange historiske steder i dag viser besøkende hvordan det var i tidligere tider. De elektriske ledningene vises ikke. Guiden kan ha på seg klær fra en annen epoke, og hen kan ta en rolle som en kongens tjener, for eksempel, særlig når det gjelder å ta imot barn. Alt er gjort for å glede barn og gi dem følelsen av å ha reist til en annen tid. Jo mer de vokser, jo mindre trenger elevene denne iscenesettingen. De forstår og de klarer å knytte et bånd mellom et sted, et samfunn og en epoke. Noen steder som har tragiske historier, skaper voldsomme følelser mens andre må utforskes mer for at elevene skal klare å leve seg inn i noe. Å være på et sted gjør ikke alt. Lærerne må ta hensyn til stedet, elevene, historien og samfunnet knyttet til dette stedet når de planlegger å bruke et sted i en stedbasert undervisning. Elevene må utvikle sin historiske empati gjennom grunnskolen for å lære noe, for å reflektere.

Som sagt kan man utvikle historisk empati hos elevene som mål i seg selv, men man kan også gå videre ved å bruke det som prosess elevene har utviklet, og behersker som en didaktisk måte for å forstå viktige hendelser.

2.3 Identitetsutvikling og historiebevissthet

Det er fem forskjellige kjerneelementer i læreplanen i samfunnsfag hvorav en heter: «Identitetsutvikling og felleskap» (Utdanningsdirektoratet, 2020). I denne delen står ordet historiebevissthet knyttet sammen med identitetsutvikling. Disse begrepene må forklares fordi både identitet og historiebevissthet kan utvikles ved å bruke et sted som læringsressurs. Et lokalt og historisk sted kan hjelpe elevene å reflektere over hendelser som skjedde i byen der de bor og reflektere over sin identitet.

Et av formålene med samfunnsfag er at elevene skal forstå at de tilhører en verden som er i forandring og at å kjenne verden kan hjelpe dem å finne sin plass i samfunnet, men også i sitt eget liv. Utdanningsdirektoratet uttrykker det slik:

Elevene skal få innsikt i hvordan mennesker utvikler identitet og tilhørighet, og hvordan de samhandler med andre. De skal forstå hvorfor mennesker søker sammen i samfunn, og hvordan identitetsutvikling og fellesskap påvirkes av geografiske, historiske og nåtidige forhold. Det innebærer ulike perspektiver på hva et godt liv kan være, og at elevene utvikler både historiebevissthet og handlingskompetanse ved å forstå seg selv med en fortid, nåtid og framtid. (Utdanningsdirektoratet, 2020)

Jeg starter med å forklare begrepet historiebevissthet. Deretter fortsetter jeg med begrepet identitetsutvikling. Til slutt argumenterer jeg for at bruken av et sted kan være med på å utvikle både historisk bevissthet og identitet hos elevene.

Erik Lund forklarer at kunnskapsbegrepet utvides. I boka *Historiedidaktikk* skriver han: «Historiebevissthet innebærer, (...) at eleven må ha bestemte faktiske kunnskaper om fortiden. Jo mer kunnskap, desto mer kvalifisert er historiebevisstheten» (Lund, 2016, s. 23). Han hevder at denne forståelsen av historiebevissthet var utbredt før. Historiedidaktikk var knyttet til å forklare fortiden. I løpet av 90-tallet starta Ola Svein Stugu og andre didaktikere å studere bruken av historie, og begrepet historiebevissthet utvikla seg. I den nye læreplanen ble en ny betydning lagt til. «I dette nye begrepet historiebevissthet handler historie ikke primært om fortiden, men om samspillet mellom fortid, nåtid og fremtid (...)» (Lund, 2016, s. 23). Elevene må forstå at de hendelsene de lærer om er en konsekvens av en enda fjernere fortid, og disse hendelsene også kan ha en konsekvens i nåtiden. Det finnes et kontinuerlig samspill mellom disse tre tidsdimensjonene. Til elevene som synes dette samspillet er vanskelig å forstå vil jeg anbefale for eksempel å bruke plakater som reklamere for et politisk parti. Når vi stemmer på et politisk parti, ser vi bakover i fortiden hva de har gjort, og så tolker vi plakaten i dag for å reflektere om hva som er mulig i fremtiden. Ola Svein Stugu forklarer historiebevissthet slik: «Eit historiemedvit inneber ei meir eller mindre klart utforma førestelling om korleis individ og kulturar inngår i historiske hendingsgangar som ikkje er avslutta, og som ein sjølv er ein del av» (Stugu, 2008, s. 18). Det Stugu mener er at historien, det som skjedde i fortida, påvirker oss i dag. Her kan en lærer trekke frem flere eksempler som streikerett, betalt ferie, fagforeninger og så videre. Mange mennesker i dag glemmer kampene som måtte til for å oppnå disse rettighetene

mange tar for gitt. Stugu går videre ved å legge til at et individ med reflektert historiebevissthet «har evner og kapasitet til å påvirke sin egen situasjon og skape historie sjølv» (Stugu, 2008, s. 19). Stugu sier her at hvert eneste menneske har sin egen tolkning av historien og sin egen forståelse av hendelser rundt seg. Denne måten å definere historiebevissthet på, ved å knytte den til individets identitet tilhører den nye læreplanen. Elevene forstår at de bygger sin framtid i forbindelse med hvem de er, og hvor de kommer fra. De begynner å ta valg på ungdomsskolen ved å velge valgfag. Etter det må de velge hvilken retning de vil gå til. Disse valgene virker vanskelige for dem, men for svært få av dem er disse valgene motivert av politikken eller historien til landet deres, så det kan være vanskelig å forstå at de kan påvirke historien.

For at de skal forstå at nåtidens hendelser påvirker vår framtid, kan lærerne bruke to personer med to forskjellige skjebner som for eksempel Greta Thunberg og Pave Frans. Greta Thunberg var 15 år da hun starta skolestreik og demonstrasjoner for klima. Da hun var 16 år slutta hun med skolen og engasjerte seg i klimapolitikk. Da hun var på barneskolen, hørte hun mange ganger de forskjellige tiltak man må følge hjemme eller på skolen for å bremse klimaendringer. Hun ble påvirket av disse politiske ideene, og hun ville gjøre mer for planeten. På sin side var den nåværende paven, pave Frans, leder for jesuittordenen da militærjuntaen kom til makten i landet hans, Argentina. Han var politisk motstander av juntaen, og dette var et vanskelig valg siden den katolske kirken i Argentina var en indirekte støttespiller for militærdiktaturet. Ved å sammenligne livsløpet til Greta Thunberg og Pave Frans kan man reflektere over at den sosiale og politiske konteksten man lever i spiller en stor rolle. Begge to ble påvirket av hva som hadde skjedd i fortiden og nåtiden, og de bygget sin egen identitet av historiske hendelser de syntes var viktige. Klimaaktivisten og paven ser ikke verden rundt seg på den samme måte. Begge vil redde verden, men ikke med samme våpen. Alle kan ikke være pave eller klimaaktivist, men alle lever i historien, alle påvirker historien på sin måte uten at det nødvendigvis blir synlig. Man kan bruke andre mennesker som eksempler for å forklare historiebevissthet fordi vi er alle ulike. Mennesker er både påvirket av historie, altså hendelser som skjedde og hendelser som skjer her og nå, og man er påvirket av hvem man er. I en klasse er det lett å finne to elever med to forskjellige bakgrunner. De har hver sin forståelse av både historien og

samfunnet de lever i, og deres bakgrunn kan også være ulik. Denne forståelsen, denne bevisstheten hjelper dem å skape sin egen identitet.

For å forklare hva identitet er, vil jeg ta som eksempel forfatteren Amin Maalouf som i seg selv er bevis på at vi alle har vår egen identitet, og han sier at hvis det blir født to helt like mennesker vil de bli forskjellige så snart de har tatt sitt første skritt (1999). Han er kristen fra Libanon, og har arabisk som morsmål. Han bor i Frankrike, og er forfatter av en bok om identitet som heter *Identitet som dreper*. Han sier i denne boka at vi har ikke flere identiteter. Han sier dette som svar til de som vil gi ham to identiteter en fransk og en libanesisk.

Enhver persons identitet består av en mengde elementer som selvfølgelig ikke begrenser seg til dem man finner i offisielle registre. For de aller fleste er det sikkert tilhørigheten til en religiøs tradisjon, en nasjonalitet, noen ganger to, til en etnisk gruppe eller språkgruppe, til et mer eller mindre utvidet familiebegrep, til et yrke, en institusjon eller et særlig sosialt miljø ... (Maalouf, 1999, s. 14)

Amin Maalouf forklarer at hver person har sin egen identitet som forklarer hvem man er og som støtter våre valg i livet. På sin side forklarer historiedidaktikeren Kjell Fossen begrepet identitet på en annen måte. «Man kan skille mellom individuell og kollektiv identitet. Den første er enkeltmenneskets personlige eiendom, den andre knyttet til individets forhold til fellesskapet» (Fossen, 2005, s. 473). Senere i artikkelen *Identitetsdannelse og lokalbasert læring i historiefaget* (2005) snakker han om historisk identitet. Det betyr ikke at Kjell Fossen er uenig med Amin Maalouf. Hvert menneske har sin egen identitet, men der Maalouf snakker om flere elementer i en identitet, kategoriserer Fossen disse forskjellige elementene. Den individuelle identiteten, som representerer det som vi eier, kombineres med den kollektive identiteten, «den er en del av et upersonlig fellesskap som vi identifiserer oss med, og vil bestå av hendelser, opplevelser og mennesker som vi aldri har møtt, eller som vi kanskje heller ikke kommer til å møte.» (Fossen, 2005, s. 473) Den historiske identiteten handler om å gjenkjenne seg i noe vi ikke eier. Den forklarer for eksempel vårt engasjement i politikk, våre store interesser for noe kulturelt. Til slutt beskriver han det som består av historisk identitet slik: «Kunnskap om vår felles historie-slik den formidles som vitenskapsfag, og som mer populariserte fremstillinger – vil danne grunnlaget for vår nåtidsforståelse og være et redskap til fornyelse» (Fossen, 2005, s. 473). Historisk identitet kan sammenlignes med historiebevissthet. Fortolkning og forståelse av historie er en del av

identiteten. Alle elementene av vår identitet hvorav historiebevissthet kan bli aktiviserte i alle situasjoner.

Når det gjelder å kombinere utvikling av identitet med utforskningen av et sted, her Kongsberg kirke, er det viktig at elevene forstår at selv om de er forskjellige kan de føle en tilhørighet i byen der de bor og går på skolen. Å utforske sitt eget samfunn for å kjenne seg selv og å forstå hvor man kommer fra, er ikke relevant bare for elever som ble født i Norge. Man trenger ikke å være født på et sted for at dette stedet blir en av elementene som ens identitet består av. En elev kan bli knyttet til et sted ens foresatte har flyttet til av sin egne grunner, men eleven kan også knytte stedet til sitt eget liv, til sin egen identitet. En stedbaset undervisning som gir kunnskap om lokalhistorie og som hjelper elevene med å reflektere om hvordan samfunnet ble påvirket av historiske hendelser kan fungere som en identitetsskapende prosess.

Selv om bestemte områder og perioder ikke lenger er nevnt i kompetansemålene etter 10. trinn, står det i overordnet del, i innledningen til de tre tverrfaglige temaene at «De tre tverrfaglige temaene i læreplanverket tar utgangspunkt i aktuelle samfunnsutfordringer som krever engasjement og innsats fra enkeltmennesker og fellesskapet i lokalsamfunnet, nasjonalt og globalt» (Kunnskapsdepartementet, 2017). Utdanningsdirektoratet anbefaler å bruke lokalsamfunnet i samfunnsfagundervisning. Det handler ikke her om lokalhistorie eller lokal kulturarv, men i mange lokale samfunn er lokalhistorie viktig særlig når det gjelder å beskytte et sted og historien som er knyttet til dette stedet. Det kommer ofte dilemmaer når det gjelder å forandre et sted. Bør man beskytte et sted eller kan man forandre det? Ser man mot fortiden eller framtiden? Sånne dilemmaer kan hjelpe elevene med å bli involvert i samfunnet sitt fordi de utvikler både sin historiebevissthet og sin identitet. Lokalsamfunnet og lokalhistorie er knyttet sammen. Begreper elevene møter når de lærer om lokalhistorie vil hjelpe dem å forstå større sammenhenger.

2.4 Sted

«Stedet demonstrerer sammenhengen mellom fortid, nåtid og fremtid. Stedet er et naturlig utgangspunkt for å utvikle historiebevissthet» (Kvande & Naastad, 2020, s. 225). Men hva er et sted egentlig? For å definere hva et sted er, vil jeg ta som utgangspunkt definisjonen skrevet av Inger Birkeland i boka *Kulturelle hjørnesteiner*

(2014). Ifølge henne er et sted både en lokalitet, omgivelser og kultur. For det første definerer hun lokalitet. «Alle steder i verden er mulig å plassere i forhold til en hvilken som helst annen lokalitet, som er det punkt der breddegrad møter lengdegrad» (Birkeland, 2014, s. 31). Så det betyr at vi kan «geolokalisere» et sted. Takket være de geografiske koordinatene kan man komme fram til alle stedene, og hvis ikke, vet man at de finnes i hvert fall. Når det gjelder omgivelser, forklarer Birkeland at det er hvordan stedet ser ut, og hvordan stedet har forandret seg under påvirkningen av samfunnet. Disse omgivelsene må forstås i sammenheng med samfunnsutvikling (Birkeland, 2014, s. 32). Den siste dimensjonen som teller når Birkeland definerer et sted er «kulturen, som vi lærer og som uttrykkes for eksempel gjennom stedstilhørighet, stedsidentitet, stedsans og stedkunnskaper» (Birkeland, 2014, s. 32).

Nå at jeg har forklart hva et sted er, vil jeg vise at vi kan lære av det. Et sted er både form og innhold. Med form mener jeg rom og lokalisering. Disse to begrepene er veldig viktige i livet til elevene. Et barn bor på et sted, går til skolen, og har venner som bor rundt skolen sin. I løpet av barndommen gjør eleven stedet til sitt eget. Stedet blir en del av elevens identitet. Å hjelpe eleven å innse dette øker tilhørigheten til det lokale. Neste skritt for eleven er å fordype denne følelsen ved å forstå at hen deler denne følelsen med de andre som bor på samme sted. «Barn er sosialisert gjennom stedbaserete og stedorienterte sosiale praksiser» (Birkeland, 2014, s. 111). Stedet for barn er et utgangspunkt for å lære om seg selv og om hvor de bor. Et sted har et innhold og kan fortelle noe om seg selv. Et sted kan være mange forskjellige ting. Når det gjelder å lære fra et sted, er det opp til læreren å bestemme stedet som skal undervises. Som Birkeland minner om, er det et sted også omgivelser. Å kunne forstå omgivelsene er en del av et kompetansemål etter 10. trinn der det står at elevene etter 10. trinn kunne: «reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Den siste delen av kompetansemålet definerer omgivelser på den samme måten som Birkeland gjør. Hun minner om at samfunnet har en stor påvirkning på et sted, men når det gjelder å definere et sted, refererer Birkeland til stedets uavhengig av samfunnet (2014). Et skolenært sted gir trygghet og mulighet til å utvikle tilhørighet for det lokale. Et sted lengre fra skolen som har vært viktig i landets historie kan fortelle tilhørighet til en stor

sammenheng. Dette forholdet vi har til noe annet, har en stor betydning i identitetsdannelsen. Ved å fortolke kompetansemålene velger læreren et sted og sørger for at elevene lærer. Undervisning om et sted kan skje i klasserommet. Det finnes mange læringsressurser som kan hjelpe. Likevel vil jeg beskrive i den neste delen av dette kapitlet fordelene med å reise til et sted for å utforske det. Mange kompetansemål kan bli nådd ved å utforske et sted.

Når en klasse reiser til et sted for å utforske det, snakker man om stedbasert undervisning eller læring. Der er relevant å påpeke at stedbasert læring er forskjellig fra uteskole. Å definere hva uteskole er, skal hjelpe meg å forklare hva stedbasert undervisning er. Uteskole er veldig vanlig i Norge. Det er en arbeidsmåte. Det handler om å flytte en del av opplæringen ut av klasserommet. Læreren bruker stedets omgivelser som en ressurs i opplæringen. Det kan være å lese på biblioteket, å tegne en bygning eller å telle biler på en parkeringsplass og så videre. På sin side bruker stedsbasert undervisning stedet som pensum (Birkeland, 2014, s. 115-116). Det vil si at selve stedet er tema for undervisningen. I denne oppgaven viser jeg at Kongsberg kirke er et objekt for undervisningen. I Kongsberg er gruvene også brukt i en mer naturfagorientert undervisning mens kirken er brukt for samfunnsfag.

I tillegg til å lære om et sted kan læreren styrke båndene mellom elevene og byen, regionen eller landet de bor i takket være en stedbasert undervisning. Jeg har snakket før om å utvikle tilhørigheten ved å lære om sted. Det finnes mange steder hvor en klasse kan reise her i landet eller i utlandet. Det er mange fellestrekk mellom en stedbasert undervisning langt fra skolen og en som skje i nærmiljø, men det er spesifitetene ved undervisning i lokaliteten der skolen ligger som jeg vil beskrive i denne delen av oppgaven. Når læreren velger et sted i nærmiljøet, vil hen vise elevene hvorfor dette stedet er viktig i samfunnet. Inger Birkeland peker på at dette valget kan skape et samarbeid mellom skolen og samfunnet. «Vi kan tenke oss at målet med opplæringen er at den skal ha positive effekter for både elevene og deres lokalsamfunn» (Birkeland, 2014, s. 119). Om en skole har interesser for et sted kan den oppmuntre ledelsen i kommunen til å passe på stedet. Slik handling kan resultere i resiprositet. I tillegg til å styrke båndet mellom stedet og elevene utvikler hos elevene respekt for nærmiljø. Både lærerne og kommunen hjelper elevene å vokse med respekt for stedet der de bor. Senere vil de kanskje engasjere seg for å utvikle stedet. Forhold til

stedet og engasjement for å beskytte det vokser og utvikler seg i barna sitt liv og i forbindelse med sin kognitive utvikling.

Det å ta ansvar for et sted er den siste fase i barns kognitive utvikling ifølge den sveitsiske psykologen og filosofen Piaget. Inger Birkeland (1994) knytter stedbasert læring til det sensomotoriske stadiet. Om det siste stadiet sier hun at «dette er den alderen hvor det begynner å bli viktigere for barn å definere seg selv i forhold til omgivelsene, både i forhold til andre unge og venner lokalt på hjemmestedet, men også i en større sammenheng» (Birkeland, 2014, s. 99). Det er viktig at elever i denne alderen selv utforsker stedet hvor de bor for å skape seg en plass i verden. Piaget anbefaler at «barnet skal være aktivt og oppdage ting på egen hånd gjennom utforsking og eksperimentering (...)» (Skaalvik & Skaalvik, 2018, s. 66). Denne filosofien passer veldig bra for en stedbasert undervisning. Lærerne må passe på at undervisningsopplegget er tilpasset det sensomotoriske stadiet elevene tilhører og la elevene utforske stedet. Kvande og Naastad (2016) forklarer et annet aspekt ved å bruke et sted som læringsarena. «Undervisningen i og om stedet baserer seg jo i stor grad på elevenes produksjon av kunnskap og er slik konstruktivistisk. Læreren blir veileder og inspirator heller enn den som forvalter lærerbokens sannhet» (Kvande & Naastad, 2016, s. 226). Samtidig på skolen er det på tide å skaffe seg de abstrakte kunnskapene om verden som elevene uansett alder ikke klarer å skaffe seg bare ved å eksperimentere et sted. Skaalvik og Skaalvik gjentar hva Piagets kritikk sier og forklarer: «Han legger for liten vekt på betydningen av undervisning og læring når han beskriver hva barn kan mestre på ulike alderstrinn» (Skaalvik & Skaalvik, 2018, s. 67). Det er viktig å legge vekt på betydningen av undervisning selv om man er på omvisning. Stedbasert undervisning skaper variasjon og gir mulighet til å gå ut fra klasserommet, men for å nå kompetansemålene må lærerne huske at et for- og etterarbeid er nødvendig.

3 Et narrativ om Kongsberg og om Kongsberg kirke

I denne delen forteller jeg om opprinnelsen av Kongsberg by og hvorfor Kongsberg har en så annerledes kirke. Det jeg vil fortelle om Kongsberg både by og samfunn skal redegjøre for hvilket samfunnsfaglig innhold stedet kan egne seg å fortelle. Kongsberg har siden sin grunnleggelse i 1624 en historie som er internasjonalt orientert. Kongsberg kirke ble bygd av en konge som ønsket at hans makt og rikdommene i hans rike skulle bli anerkjent i Europa.

3.1 Kongsbergs kronologiske historie fra 1500 til 1769

3.1.1 Gruvedrift fra 1500 til 1623

På fjellet over lågen i Sandsvær der Kongsberg kommune ligger i dag, drev man med gruvedrift allerede på 1500-tallet. Kristian Moen forteller i sin bok *Kongsberg, Sølvverk* (1978) at bergverksdriften var forsinket og hemmet fordi bøndene ikke ville samarbeide ved å indikere hvor det var metallforekomster. Når de ankom stedet for en mulig metallgruve, ble de tyske gruvearbeiderne møt med skepsis og motvilje. Bøndene delte informasjonen med hverandre om at arbeidet var hardt og dårlig betalt. Den samme forfatter forklarer at de tyske bergfolkene påla bøndene tidligere ukjente plikter og gjøremål som innkvartering og skyssplikt uten betaling, og pliktarbeid med ved- og kullkjøring (Moen, 1978, s. 16). Bøndene måtte gi bergfolkene losji og mat, og selge sine varer til dem mot betaling i en mynt som de ikke hadde tillit til og som var umulig å bruke i området der de bodde. De som bodde i nærheten av gruvene ble kastet ut fra gårdene sine. De tyske bergfolk pleide å gi dem som vederlag en gård langt fra sine gamle hjemsteder. Driftene i gruvene var til og med svært beskjeden.

I 1596 da Christian IV ble kronet, håpet han at «en lønnsom bergverksdrift i Norge skulle gi grunnlaget for en økonomisk oppgangstid for Danmark-Norge, likesom bergverksdriften i Böhmen og Sverige hadde gjort det for disse land.» (Moen, 1978, s. 18). Han hadde større ambisjoner for kongeriket enn de foregående kongene. Han innkalte erfarte bergmenn fra Tyskland og sendte dem til Norge, først til Eiker og så til Telemark. Christian IV ønsket å gjøre kongeriket Danmark-Norge uavhengig av det tyske sølv. Bergfolket fra Tyskland undersøkte Eikerregionen og Telemark. Tobias Kupfer og Samuel Fritsche fra Freiberg skrev til kongen i 1622 at det var «lite håp om en varig

lønnsom drift» (Moen, 1978, s. 19) i Sandsvær, og hvis kongen ønsket å fortsette med å lete etter malm, ville de starte malmløsting i Trøndelag. Etter at Christian IV hadde bestemt seg til å slutte for kronens regning, skjedde det likevel noe i Sandsvær som endret kongens mening. Han fikk vite ved en erklæring at en mann fra Sandsvær ble arrestert for sølvtyveri og for å fri seg hadde denne mannen fortalt at han hadde funnet sølv på fjellet og at han kunne vise hvor det var. Denne mannen het Arne Verp og han er stefar til Helga.

3.1.2 Helga og Jakob

Denne historien ligner på et eventyr og eventyrforfatteren H.C. Andersen kunne ha skrevet det. Kristian Moen forteller denne episoden i sin bok *Kongsberg Sølvverk*. Arne Verp og Christoffer Grossvold hadde setrer i nærheten av hverandre. Stedatter til Arne, Helga og sønnen til Christoffer pleide å følge dyrene opp på fjellet om sommeren. Etter sagnet hadde de med seg en okse som stanget hornene i fjellet slik at det kom til syne noe som skinte. De tok med seg metallklumpene til setrene og viste dem til foreldrene sine. Arne og Christoffer forsto fort at det var sølv. Barna fulgte dem til funnstedet og etter tre dager fant også de voksne sølv. Arne og Christoffer smeltet sølvet og lagde knapper. En dag i Skien da Arne prøvde å selge knappene, ble han arrestert og ble mistenkt for å selge stjalne gjenstander. Han forklarte at han hadde funnet sølvet selv på fjellet og at det var første gang. Arne ble transportert til Sandsvær sammen med Christoffer og ble i nærvær av seks lagrettemenn beordret til å vise nøyaktig stedet hvor de fant sølv. «Hvis de gjorde det, ville de vinne kongens gunst og nåde og få en belønning, men dersom de ikke ville gi riktige opplysninger om saken, skulle de lide den største straff» (Moen, 1978, s. 21). Alle detaljene ble transkribert i en erklæring som ble sendt til kongen i Danmark og funnstedet er plassert i forhold til avstanden som skiller det fra Hedenstad kirke. Brevet ble åpnet i desember 1623. Etter det ble det kjent med at mange gjetere hadde sett spor av skinnende metall i nærheten. «Den 16. mars 1624 ble det holdt takkegudstjeneste i alle kirker i Danmark og Norge i anledning av den herlige gave som var blitt skjenket rikene ved åpenbaringen av sølvåren i Sandsvær.» (Moen, 1978, s. 23) Denne beslutningen om å takke gud for denne oppdagelsen viser at kong Christian IV var sterk i troen og at han trodde han hadde funnet en skatt som ville tillate ham å nå hans utenrikspolitiske mål.

Arne og Christoffer fikk verken straff eller direkte belønning. Christoffer fikk jobb i det nyanlagte sølvverket, og Jakob ble læregutt og så hauer. Dette ordet er en tysk betegnelse på en arbeider ved et bergverk.

3.1.3 Christian IV første forordninger til Kongsberg

Christian IV reiste til Bragernes (Drammen i dag) og fra her til Sandsvær i mai 1624. Han inspiserer de gruvene som var oppdaget og navnga dem etter seg og sine tre sønner. Kongen spiste på åsen, og etter sagnet pekte han på et sted der han ville at byen skulle ligge: Koenigsberg (Kongsberg / kongens berg). Etterpå reiste han tilbake til Bragernes og seilte videre til Christiania. Han tok opphold på Akershus og skrev en rekke forordninger i forbindelse med sølvverket på Sandsvær. «I 16 punkter organiserer kongen dette veldige nyanlegg, med feltherrens overblikk slår han ned på det essensielle, dirigerer flytning av hus, påbyr veianlegg og fergested, gir kategoriske påbud.» (Bugge & Alsvik, 1962, s. 19) Han bestemte også at «det skulle bygges en kongebolig i Bergstaden, en kjempemessig trebygning, inntil da Norges største. Den skulle også ha et rom til kirkelige handlinger. Gudstjenestene ble forrettet i det kongen selv kalte «vort eget losemente» (Thingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 17). Som et vitnesbyrd om dette ønsket om å tilby et bønnested til befolkningen i denne nye byen som Christian IV var i ferd med å skape, henger det i dagens kirke en innskrifttavle. Den henger i brudelosjen og er fra 1671, da den gamle kirken sto ferdig. På den står det:

Sølvverket ble grunnlagt i 1623. I ydmykhet for Kristus, besøkte Hans Kongelige Høyhet Christian IV Sølvverket to ganger i 1624, og bestemte hvordan verket skulle bygges. Hans Kongelige Høyhet Christian IV lot også bygge et staselig Kongelig Hus hvor gudstjenesten kunne forrettes. Etter at dette brant ned i 1631, ble denne kirken bygget, og dette år 1671, er den ved økonomisk hjelp fra gode folk restaurert og forbedret så mye som mulig. Herre Gud la alltid sølvverket og Ditt lovprisende Ord blomstre.

Denne tavlen og disse ordningene viser at Christian IV ikke bare var fokusert på sølv, men også at han ville bygge en by. Per Halvor Sælebakke beskriver det kongelige huset sånn: «Dette huset ble utover 1620-tallet bygget og var trolig Norges største trebygning. (...) Den lå omtrent på samme tomt som rådhuset står på i dag.» (Sælebakke, 2011, s. 22) Kongen gir også i ordningen mange detaljer når det gjelder møblene: Dør- og vinduskarmene og dørhåndtakene må komme fra en butikk i

København. I det kongelige huset ble messen holdt på tysk. For å høre Herrens ord på norsk måtte man gå til Hedenstad kirke, åtte kilometer utenfor Kongsberg sentrum.

3.1.4 Den gamle kirken

Etter bybrannen i 1631, da kongehuset brant ned som en del av byen, kom det en plan å bygge en ordentlig kirke. Thingstad Bøen og Bøen forteller dette om brannen i boken *Kongsberg Kirke Bergstadens Juvel* (2003).

Natt til oktober 1631 brøt det ut brann hos pliktfogden, som bodde ved kirketorget. Brannen spredte seg og la det lille bergsamfunnet i aske. Ironisk nok var det pliktfogdens oppgave å ha tilsyn med bruk av lys og åpen ild! (Thingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 18)

Det finnes et maleri som nå henger på Bergverksmuseet som hjelper oss å beskrive kirken utvendig. Det finnes også et kobberstikk i det kongelige bibliotek i København. Det ble bygd en korskirke i den nordre delen av det som er kirkegården i dag. Det gamle bildet viser at den hadde et tårn mot vest og over krysset mellom korsarmene og skipet. «Med en lengde på hele 38 meter var kirken svært stor for sin tid» (Thingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 18). For å forstå hvor stort det var, kan vi sammenligne denne kirken i Kongsberg med den som ble brukt av det norske samfunnet i Kongsberg. Til sammenligning har Hedenstads kirke en lengde på ca. 20 meter.

Anders Bugge og Wilhelm Swensen forteller om Christian IV interesse for kirkebygging i boka *Kongsberg Kirke* i kapittelet som handler om den gamle kirken (1962) Denne interesse for kirkebygninger og deres interiørdekorasjon ligger muligens til grunn for at kongen kom til Sandsvær i 1624 med Adam Van Breen en nederlandsk maler. Det var vanlig på denne tida å reise med en maler som kunne tegne og male episodene som hadde skjedd og portretter av de tilstedeværende, men det var mye mindre vanlig å be dem om å dekorere et hus eller en altertavle. Etter denne reisen bosatte kunstmaleren seg i Christiania hvor han var dekorasjonsmaler på Akershus slott. Det er stor sannsynlighet for at Adam Van Breen dekorerte det første kongehuset i Kongsberg før han malte maleriet som står i sentrum av altertavlen i den gamle kirken, som forestiller nattverden. Denne altertavlen har blitt flyttet til Lyngdal kirke i Numedal.

3.1.5 Kongsbergs utvikling

Christian IV døde i 1648 og hans oldebarn, kong Frederik IV besøkte Norge to ganger, i 1704 og i 1709. I 1704, i Kongsberg, startet han en skikk som er fortsatt levende i dag: å hugge det kongelige monogrammet i «Håvet». Det ble også hugget monogrammene til de andre kongene som hadde besøkt Kongsberg før ham, i tillegg til denne inskripsjonen i 1704:

Her hvor vildsom ørk har været
og sig grumme Dyr har næret
Nu et Guds Skatkammer findes
Hvor Den ædle Sølvvertz vindes
Norge derved staar i Blomster
Kongen ogsaa har Indkomster
Sex af Konger har erfaret
Hvilken Skat her er bevaret

Kronene i håvet er det som elevene kan se i dag når det gjelder kongen som først snakket om en ny kirke. «I 1721 bestemte kong Frederik IV. at det skulle bevilges 12 000 riksdaler av Sølvverkets kasse til den ny kirke» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 27) Denne avgjørelsen er den første grunnen til en ny kirke. Jeg må også nevne at «han viste en viss sympati for den fremvoksende pietismen, noe som resulterte i grunnleggelsen av flere skoler, et kongelig waisenhus (et hjem for foreldreløse barn) i København og innførelsen av en fattiglov» (Mardal, 2023) Denne sympatien til pietismen har kanskje ført ham til denne avgjørelsen om en ny kirke. Senere observerte Christian VI at den gamle kirken var i dårlig tilstand da han kom til Kongsberg i 1733. Selv om han gikk til messe to ganger i løpet av besøket, ble det ikke i kirken. Den gamle kirken var for liten og trengte mye vedlikehold. Tre år etter dette besøket sendte biskop Hersleb og berghauptmann Shubart et brev til kongen for at det skulle bygges en ny solid kirke av murstein. Søknaden kom tilbake og kongen ba biskopen om å sende tegninger.

Disse grunnene bygger på konteksten i Bergstaden på denne tiden, men de kan ikke forklare hvorfor kirken ble bygd på denne måten. Før jeg forklarer de arkitektoniske grunnene i den neste delen, må jeg minne om at Kongsberg spilte en veldig viktig rolle i

Danmark-Norge. Det var en by i full ekspansjon som brakte mye til riket. Flere episoder i Kongsbergs historie viser at denne byen var veldig viktig for kongen.

Da berghauptmann Schubart døde plutselig den 7. januar 1737, oppstod det mistanke om at han var blitt forgiftet av hemmelige fiender. Da dette ble kjent i København, ble det sendt opp en spesiell lege som sammen med bergmedikus Blumenthal skulle foreta en obduksjon av Schubarts lik. (Moen, 1978, s. 137)

Med en slik avgjørelse viser kongen at han tar sikkerheten i Kongsberg på alvor. Det var også skrevet kongelige resolusjoner når det gjaldt veiene til sølvverket for å unngå sølvtyveri. Etter at det har vært oppdaget flere tilfeller sølvtyveri, sendte kongen «to kompanier militære til Kongsberg for å hjelpe til med ransaking etter tyvegods, og det ble oppnevnt en kommisjon som skulle undersøke og dømme i tyverisaker» (Moen, 1968, s. 137). Disse to hendelsene viser at Kongsberg var tett knyttet til København og at kongene gjorde alt som var i deres makt for å beskytte den gode utnyttelsen av gruvene. Sølv fra gruvene ble som sagt brukt for at kongens makt og rikdommene skulle bli anerkjent i Europa. Fra 1600-tallet ønsket danske konger også å markere seg globalt gjennom etablering av oversjøiske kolonier og deltakelse i langdistansehandelen. Takket være blant annet sølv fra Kongsberg, fikk det danske riket noe å handle med i bytte mot porselen, silke, slaver, sukker og tobakk. På denne måten fikk Kongsberg også en plass i det globale koloniale handelsnettverket i tidlig moderne periode (Naum & Nordin, 2013, s. 13).

Kongsberg trengte derfor en kirke som kunne representere den betydningen som kongen la til denne bergstaden.

3.1.6 Joachim Andreas Stukenbrock og den nye religiøse bevegelsen:

Pietisme

Den nye berghauptmann som ble innkalt i 1731 var også arkitekt. Han var utdannet geolog, men var allsidig og hadde en stor arbeidsevne. En berghauptmann var en tittel på høyere embetsmann i bergvesenet. Man kan lett si at han var personen som representerte kongens makt. Siden eneveldet var innført i 1660, kunne han ikke ta avgjørelser for byen. Han passet på at loven ble respektert og han måtte drive gruvene på en lønnsom måte. I 1739 leverte han tegningene til den nye kirken. Den kongelige approbasjon kom samme år.

På tegningene som ble sendt ser man ikke en klassisk kirke i form av et kors fordi en ny strømning hadde vokst frem. En ny religiøs bevegelse hadde blitt grunnlagt i Tyskland. Philipp Jakob Spener prest i Frankfort, mente at det ble lagt mer vekt på kunnskap enn den individuelle bønnutøvelsen. «Teologien skulle ikke være en filosofi om guddommen, men en praktisk sak» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 22). Den nye religiøse bevegelsen innførte en ny arkitektur. «Med pietismen (...) fikk kirkene store vinduer som lot lyset flomme inn, og med takhvelving som gav en friere romfølelse» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 22). Musikken var også veldig viktig i pietismen.

Joachim Andreas Stukenbrock ble inspirert av denne nye byggemåten. Han hadde oppfattet at den nye religiøse bevegelsen, pietismen, utforsket det nye kirkerommets utforming. Han var sikkert kjent med den boken som Thingstad Bøen og Bøen snakker om i Kongsberg kirken Bergstadens juvel, nemlig *Vollständige Anweisung alle Arten* av Leonhard Christoph Sturm. I denne boken la denne tyske arkitekten fram tegninger og teorier om det protestantiske kirkebygget (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 28). Kirken i Kongsberg måtte også være stor og majestetisk fordi den representerte kongens makt. I 1660 hadde Frederik III innført enevelde i Danmark-Norge. «Både Frederik IV og særlig Christian VI sluttet seg til pietismen, og gjennom sin makt som enevoldshersker kunne kongen bestemme og prege det kirkelige liv» (Swensen, 1962, s. 39). 1700-tallet var preget av reiser. Adelsmenn og kunstnere begynte å reise over hele Europa. Det var derfor nødvendig at monarkene viste sin makt, sin gode smak og omfanget av sitt rike. Etersom Kongsberg var en viktig kilde til Kongens rikdom, var det nødvendig at kongens makt ble lagt merke til.

Allerede før approbasjonen til kongen ble det «slått opp en plakat der alle og enhver av Bergstadens innbyggerne ble anmodet om å gi gaver til den nye kirken» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 31). De som ikke kunne gi penger kunne gi tid og arbeidskraft. Det ble satt i gang tidlig laging av murstein, og den som fikk avtale, tilbød å bygge en større ovn og «ville da kunne lage fire millioner murstein i løpet av tre år» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 31).

Grunnsteinen ble lagt ned i 1740, og murene var ferdige fem år etter. Det oppsto problemer underveis. Det var for eksempel mange diskusjoner når det gjaldt materialer. «(...) på grunn av pengemangel stanset byggearbeidet frem til 1749» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 33). Taket ble lagt på kirken i 1749.

Stukenbrock døde i 1756 da kirken ikke var ferdig. Kun eksteriøret er bygd etter Stukenbrocks plan.

Michael Heltzen etterfulgte Stukenbrock som berghauptmann. Han er den første norskfødte i dette høyeste embete i norsk bergvesen. Han studerte i København og reiste til Tyskland for å studere berg- og forstvitenskap. Han ledet arbeidet med kirkebygget. «Han (...) var en levende kraft i innredningen og utsmykningen. (...). Fra studiereisene og gjennom familieforbindingene med den norske samfunnseliten var Heltzen kjent med europeisk kunst og kultur» (Berg, 2011, s. 9).

Heltzen fulgte tegningene til Stukenbrock når det gjelder alterveggen. Det vil si at prekestolen springer ut fra alterveggen og innrammes av to søyler og orgelgalleriet over springer ut som en balkong, men den ble utvidet og fikk sin elegante rokokkoform. Jeg vil forklare mer om denne stilretning i delen om interiøret.

3.1.7 Kirken i Kongsberg fra 1761 til 1769

Den nye kirken ble innviet i 1761. Den gamle ble stående til 1765. Materialer fra den gamle kirken ble brukt i den nye kirken. «Da den ble revet, ble inventaret solgt på auksjon» (Sælebakke, 2011, s. 22). Grunnsteinene og tårnfundament til den gamle kirken ble brukt til å bygge en høy steinmur mot klokkerbakken fra 1766 til 1769. En minneplate av bronse som forteller dette er skrudd fast på en av steinene i muren mot bakken.

3.2 Kirken i samfunnet

Kirken var et viktig sted i bergsamfunnet. Det var først et sted for obligatoriske gudstjenester. «I god tid la man ut på kirkevei, for det var obligatorisk fremmøte» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 97). I kirken som ble bygd i byen var gudstjenesten på tysk eller dansk. For å få gudstjeneste på norsk måtte de til Hedenstad kirke fram til 1761.

Gudstjenesten var preget av seremonier med faste ritualer. Det måtte passe godt i bergsamfunnet, som var bygd opp etter faste former og regler. Høytid og prakt hørte med til gudstjenesten, som ble holdt på tysk. Fra 1653 ble det ansatt en dansk prest, som forrettet også for de norske bergmennene. (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 20).

Som alle kirker hadde kirkene i Kongsberg - den gamle og den nye - klokketårn. Klokkene bruktes først og fremst til gudstjenestene, men også for å varsle brann eller annen ulykke. Det sto i tårnet to vektere hver natt og en vakt om dagen for å varsle i tilfelle brann. Kirkeklokkene var også bergstadens vekkerklokke. I 1757 beklaget klokker Falch seg over klokkeringingen på Kongsberg, som var ulik ringingen i de andre av landets byer (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 94). Vekteren ringte klokka tre om natta for å vekke gruvearbeiderne.

I tillegg til å være et tilbedelsessted var Kongsberg kirke et speil av samfunnet, av kongens politikk og også av to viktige strømninger i 1700-tallets Europa, den ene religiøs og den andre kunstnerisk.

3.2.1 Samfunnsstrukturen i kirken

«Byen var som en stat i staten med en strengt hierarkisk oppbygning, en fast rangforordning som grupperte seg omkring oberberghauptmannen. Han satt som en småkonge på toppen av det hele» (Alsvik, 1962, s. 14). Christian IV og de andre kongene etter ham, utnevnte selv de forskjellige embetsmenn som etterfulgte hverandre i ledelsen for gruveindustrien, men også for byen. Alsvik snakker om *småkonger* fordi yrkeshierarkiet gjenspeilte seg i bergmannens lagdelte samfunn, Bergstaden. Dessuten var gruvearbeidere «frie menn, fritatt for skatt til staten, avgifter og militærtjeneste, og stod i et fritt arbeidsforhold med rett til å kunne flytte» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 13). Siden det ikke var noe erfaring i å hogge seg ned i hardfjellet verken i Norge eller i Danmark, brukte Christian IV sine tyske forbindelser. Flere tyske gruvearbeidere reiste fra Harz og Sachsen til Kongsberg. Selv den første oberberghauptmann var tysk. Heinrich von Schlanbusch. Været og maten i Norge var verre enn i Tyskland, men Harz og Sachsen regionen i Tyskland var ofte rammet av krig så det forklarer hvorfor mange arbeiderne reiste til Norge.

«Den strenge rangordningen ved Sølvverket kom sterkt til syne når Bergstadens befolkning skulle til kirken» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 97). Berggesellene som var lavest på rangstigen satt seg på tredje galleri på enkle trebenker. I de øverste hjørnene av disse benkene, bygd i amfi, satt en stiger med sin lange stav. Han brukte den for å vekke berggesellene dersom de sovnet. Gulvet var forbeholdt for kvinnene. På det andre galleriet satt borgerskapet. Allerede ved inngangen kan man legge merke til at

det finnes to forskjellige trapper. Arbeiderne måtte ta den mot nord. Den mot sør, kalt kongetrappen fører til kongelosjen og har lave og dype trappetrinn, staselige balustre, og en bred hvileplass – et repos. Denne trappen ble brukt av sølvverkets øverste ledelse.

Siden mange arbeidere var fra Tyskland, ansatte sølvverket en tysk prest. Sølvverket ansatte også en dansk prest fordi ledelsen var fra Danmark. Begge to bodde i et av husene tilhørende kompaniet.

«Fra sitt hjemland brakte de tyske bergfolk med seg sin Knappschaft-institusjon. Knappschaft var en forening av bergfolk bygd opp på et idealist-kristelig grunnlag til gjensidig hjelp og understøttelse» (Moen, 19678, s. 33). Foreningen ble styrt av bergmesteren sammen med to andre funksjonær og tolv av de eldste arbeiderne. Ved gudstjeneste ble det samlet penger for å støtte organisasjonen.

3.2.2 Pietisme: En europeisk religiøs strømning i Kongsberg

Når det gjelder religion, var kongen som eneveldig monark, den religiøse lederen i Danmark-Norge. På slutten av sin regenstid ble Frederik IV grepet av pietismen. Han døde i 1730. Fra 1735 regnes den såkalte «statspietismens» tid i Danmark-Norge under Christian VI, og denne strakk seg frem til hans død i 1746. Denne perioden er blitt omtalt som en kontrollert vekkelse av folket, og kom til uttrykk først og fremst gjennom statlige lover og forordninger som for eksempel helligdagsforordningen og konfirmasjonsforordningen. Disse ordningene gjaldt også Kongsberg. Pietismen var til og med preget av asketisk fromhet, og avvising av verdslig fornøyelser som dans, teater, kortspill og tobakk. Søndag var den eneste hviledagen i uka, men som sagt var det obligatorisk fremmøte til gudstjenester. På den ene side ga pietismen byens ledere anledning til å holde Kongsberg i ro. Disse ordningene knyttet til religionen var en måte å kontrollere bergeverkssamfunnet. Noe som lederne på bergstaden var veldig fornøyde med. På den andre side var søndagen en dag som var antitesen til det gruvearbeiderne opplevde de andre dagene i uken. De kom inn i en bygning med mange vinduer og utsmykket med gull og der det ble spilt musikk.

3.2.3 Det eneveldige monarkiet i Kirken

Jeg sa i det forrige kapittelet at religion var viktig for lederne i Kongsbergsamfunnet, men kirken som bygningen representerer mer enn det. Den tids eneveldige monarker bygde slottsbygninger som ble varige minner om deres storhet. Kongens tro undersåtter reiste sine staselige privatboliger, ofte fremstilt som slott i sterkt redusert målestokk, men alltid med det mål for øye å skape skjønnhet. Formålet var å vise kongen at hans smaker i arkitektur og interiør hadde spredd seg. Norge hadde få privilegerte slekter, men trangen til å bygge med rike utsmykning preger alle slags bygg, til og med kirker.

Selv om kongene ikke kom så ofte, ble det bygd en kongelosje i kirken. Hele veggene heter kongestolveggen. Nederst i første etasje kunne de kommende brudene sitte før bryllupet. Over brudelosjen finner man oberberghauptmannens losje, altså losjen til mannen som hadde den øverste tittelen i bergstaden. Fra hver side er det pulpiturer for at de nærmeste medarbeiderne til oberberghauptmann kunne sitte. Så står kongelosjen. Øverst kan man se det danske riksvåpen med de to villmennene. Toppen av kongelosjen er et minne om den danske og norske historien siden våre riksvåpen har endret seg mye siden 1761.

Rett foran kongelosjen på orgelgalleriet i alterveggen henger de kronede kartusjer med kong Frederik V og dronning Juliane Maries monogrammer og de kongelige insignier «(...) omkranset av laurbær- og palmegreiner, med septer og sverd korslagt på en pute» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 55). Frederik V var den daværende kongen da kirken ble innviet, så den ble kalt Frederikskirken. Han kom bare en gang til Kongsberg, og det var før innvielsen. Avgjørelsen om å bygge en ny kirke ble tatt under Frederik IV. Under regjeringen sin reiste han til Italia der han fikk se barokk. Han oppførte to lystslott i italiensk barokk: Frederiksberg slott og Fredensborg slott. På den tiden spredte kunstneriske stiler seg over hele Europa på denne måten. Innflytelsesrike personer reiste, fikk se noe de likte og om de ikke klarte å finne dyktig kunstner som var kjent med stilen, sendte de dem til utlandet for å lære teknikken. Heltzen som hadde ansvar for interiøret etter Stukensbrocks død, lånte tegninger signert av en saksisk billedhugger som bodde i København, I. F. Hanel. Det viser at det viktigste var å klare å finne kunstner som var kjent med stilen som kongen likte.

3.2.4 Barokk og rokokko i Kongsberg

Når det gjelder interiøret i kirken, følger flere snekkere og bildehoggere etter hverandre akkurat som stilene. Da kirken ble bygd, var interiøret preget av barokkstilen. Barokk kjennetegnes av svulmende former, rike ornamenters og prektige materialer. Selv om det var sølv i gruvene og marmor i Holmestrand, ble disse materialene sendt til København. Kongsberg hadde ikke marmor, men man ville ikke gi slipp på idéen om det store og prektige gudshus, rikt utsmykket med skulpturer og kledd med marmor. Siden man ikke kunne betale for den storslåtte arkitektur, malte man i stedet marmorering. I tillegg til marmorering ble et illusjonistisk takmaleri og flere andre malerier til, som for eksempel disse over portene, der Jesus liv ble fortalt. Det er alterveggen som ble preget av forandringer. «Den første alterveggen var langt tyngre og hadde en mer barokk utforming enn den endelige løsningen» (Tingstad Bøen & Bøen, 2003, s. 38). Heltzen overlot ansvaret for arbeidet med å innrede kirkerommet til Rantzau. Han var snekker, men han utførte også en del billedhuggerarbeid. Han ble inspirert av tegninger fra Hanel som var kjent med rokokko stilen. Navnet til stilen kommer fra det franske ordet «Rocaille» kombinert til ordet «Coquille». «Rocaille» betyr steinete terreng og «Coquille» betyr «skjell», så vi kan si at naturen har en stor plass i denne stilen. Det handler ofte om utskåret bladverk, frukt og blomster. I kirken er druer viktig siden de symboliserer vinen i nattverd. Det tok seks år å dekorere ferdig kirken med rokokkoornamenter belagt med gull. Både alterveggen med orgeloppbygning og pulpituren med kongelosje er pyntet symmetrisk med svungne ligner, hvitt og gull. Alterveggen representerer Guds herlighet og på den andre siden ser vi kongemakten i kongelosjen. På 1700-tallet og under eneveldet hyllet pietismen kongemakten. Kongen utvalg av gud ble sett som kirkens øverste leder (Tingstad Bøen & Bøen, 2003).

4 Metoder

Med denne oppgaven ønsket jeg å finne ut hvordan lærere i samfunnsfag bruker Kongsberg kirke som læringsressurs. I denne delen presenterer jeg hvilken metode jeg vil bruke for å svare på oppgaven. Metode kommer fra to greske ord: «meta» som betyr «etter» og «hodos» som betyr «vei». Denne delen handler altså om å beskrive hvilken vei jeg følger mot målet mitt.

I denne problemstillingen er det to tema. På denne ene siden er det kirken i Kongsberg, og på denne andre siden er det lærerne i Kongsberg. Når det gjelder kirken finner man litteratur om bygningen, men også mennesker som er ansatt for å ta imot publikum. Det er kateketen i Kongsberg som pleier å ta imot elevene. Hen har den nødvendige erfaringen til å kunne gi meg mange opplysninger angående besøkene til 6. klassingene i kirken og spesielt hvilke forventninger lærerne har til opplegget. I tillegg til intervjuet av kateketen ønsker jeg å se hvordan lærerne i Kongsberg benytter muligheten til å bruke kirken.

4.1 Forskningsdesign

Forskningsdesign handler om å utforme en plan som hjelper meg å utforske, og å finne data som skal hjelpe meg å svare på spørsmålet mitt. I denne delen skal jeg begrunne valget mitt i forhold til metodene jeg brukte for å etablere pålitelig kunnskap.

4.1.1 Kvalitativ datainnsamlingsmetode

Hvilken metode man bruker i en forskning er avhengig av hvordan problemstillingen er utviklet. Kvalitativ kommer fra det latinske ord «qualis» som betyr hvordan. Selv i problemstillingen min finnes det ordet «hvordan». Så valget av den kvalitative metoden er indusert av problematikken, og den er også valgt på grunn av sine egenskaper. Den kvalitative datainnsamlingsmetoden handler om å samle data i form av ord «som er rettet mot å beskrive og å forstå menneskers handlinger og meningsskaping i deres naturlige kontekst» (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 113). Det betyr at under denne forskningen er jeg opptatt av å forstå en hendelse. Jeg har transkribert intervjuene jeg hadde med de forskjellige undersøkte personene:

4.1.2 Fenomenologi

Siden jeg valgte den kvalitative samlingsmetode for å svare på problemstillingen min, må jeg forklare den filosofiske strømmen som er knyttet til denne metoden: fenomenologi, og hvorfor forskerne bruker fenomenologi. Forskerne produserer kunnskap ved å oppfatte noe. Det finnes flere metoder for å søke etter sannheten og fenomenologi er en av dem. «Fenomenologien handler om å bevisstgjøre det kvalitative, altså å komme nærmere virkeligheten slik vi sanser den som helhetlige vesener» (Nyeng, 2012, s. 33). Det betyr at forskerne undersøker vitnesbyrd. De er opptatt av erklæring bygd på personlig kjennskap. «Gjennom en fenomenologisk tilnærming forstås fenomener på grunnlag av perspektivene til de personene som studeres» (Anker, 2020, s. 51). Hensikten til prosjektarbeidet mitt er å se på lærernes og kateketens erfaringer og opplevelser når det gjelder et fenomen, nemlig hvordan lærerne i Kongsberg bruker kirken som læringsressurs. Det betyr at jeg skal basere mine analyser på den subjektive opplevelsen de undersøkte har av en situasjon. Man kan derfor med rette stille spørsmålet om subjektivitet. Hvordan basere kunnskap på erfaringer og subjektive vitnesbyrd? Det er viktig å ikke stoppe ved samlingen av disse vitnesbyrdene. Frode Nyeng forklarer:

Det er ikke de subjektive opplevelsene i og for seg som er det interessante, men de «objektive» forholdene som disse opplevelsene avslører dersom man gjør et dyktig detektivarbeid i dem- hvilke kollektive forestillinger som former folks erfaring av å være menneske på den ene eller den andre måten. (Nyeng, 2012, s. 35-36)

I analysedelen vil jeg gjøre dette grundige detektivarbeidet for å komme fram til en konklusjon som svarer på problemstillingen min. Før det vil jeg beskrive metoden jeg bruker.

4.1.3 Semistrukturert intervju

Fenomenologisk forskning henter sin empiri fra bruk av kvalitative metoder og særlig fra intervju. Intervju kommer fra et fransk ord «entrevue» gjennom et engelsk ord «interview». Det betyr at to personer (entre betyr mellom) deltar i en samtale og de utveksler meninger (vue på fransk). Samtalen foregår ofte ansikt mot ansikt, men i dag finnes det mange muligheter takket være internett. Et intervju skiller seg fra en samtale ved sine mer formelle sider og ved at det legger vekt på spesifikke emner. Det finnes

mange områder hvor intervju brukes. Postholm og Jacobsen definerer et forskningsintervju slik:

I et forskningsintervju er intensjonen å utvikle kunnskap knyttet til en bestemt tematikk, og det er vanligvis forskeren som leder an intervjuet med utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmål for sin studie. Forskningsintervjuet vil dermed gå dypere innenfor en bestemt tematikk enn den spontane hverdagssamtalen. (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 117)

Jeg vil forklare denne definisjonen ved hjelp av problemstillingen min. Den bestemte tematikken som Postholm og Jacobsen snakker om er Kongsberg kirke som læringsressurs. Forskeren som leder intervjuet blir meg selv, og i møte med lærerne eller kateketen blir jeg mer fokusert på å samle informasjon til å svar på problemstillingen min enn i en vanlig samtale. Ifølge Postholm og Jacobsen finnes det flere kategorier av intervju: det fenomenologiske og det narrative intervjuet. Jeg valgte det fenomenologiske intervjuet, i motsetning til det narrative intervjuet. Med et narrativt intervju innhenter forskeren erfaringer i form av detaljert fortellinger. Jeg foretrekker det fenomenologiske intervjuet fordi jeg kan styre samtalen. Jeg vil gå nærmere inn på dette aspektet i den følgende forklaringen.

Å bruke den fenomenologiske metoden betyr at vi intervjuer en person som kan klargjøre hva som kjennetegner et objekt, her kirken som læringsressurs. Fordi denne undersøkte personen har erfart dette objektet, er hen relevant til å delta i denne undersøkelsen. I et forskningsintervju stilles «hvordan» og «hva» spørsmål for å få den mest nøyaktige beskrivelsen. Når det gjelder formen av intervjuet valgte jeg det semistrukturerte intervjuet for å gi mer frihet til deltakerne, både jeg som intervjuer og informantene altså kateketen og lærerne. Det semi-strukturert intervjuet skiller seg fra det strukturerte intervjuet ved å gi mer rom til spontanitet. I løpet av et semi-strukturert intervju kan den undersøkte personen bidra med temaer jeg ikke hadde tenkt på forhånd mens i det strukturerte intervjuet stilles spørsmålene i den samme rekkefølgen til alle informantene. Jeg foretrekker en måte der jeg får mulighet til å stille spørsmål som ikke står i den skriftlige versjonen som den undersøkte personen har foran seg. Det finnes forskjellige spontane spørsmål: oppfølgingsspørsmålene og de inngående spørsmålene. Med oppfølgingsspørsmål menes at forskeren lytter til deltakerne «og stiller spørsmål til det som er sagt for å oppnå dybde, en detaljrikdom og mer nyanserte svar» (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 122). Postholm og Jacobsen

presiserer også at disse oppfølgingsspørsmålene kan stilles etter intervjuet når forskeren allerede er i en analysefase. I motsetning kan spørsmålene som heter inngående spørsmål, ikke stilles etter intervjuet. Disse spørsmålene signaliserer til deltakerne at hen kan fortsette med å uttrykke meningen sin selv om hen ikke svarer helt på spørsmålet. Forskeren stiller sånne spørsmål for å sjekke om hen har forstått hva den undersøkte personen mener. De viser også den undersøkte personen at hen kan svare videre på spørsmålet, på en mer detaljert måte.

4.2 Prosedyre for datainnsamling

Nå som jeg har forklart valgene mine på en teoretisk måte, vil jeg beskrive den praktiske prosedyren.

4.2.1 Valg av informanter

4.2.1.1 Lærerne

I denne forskningen måtte jeg finne deltakere som hadde erfart det samme fenomenet. Det betyr flere lærere som er interesserte i lokalhistorie og i kirken. Jeg ville intervjuer både lærere som besøker kirken ofte og lærere som velger å ikke bruke kirken. Målet med forskningen er å vite hvordan lærerne i Kongsberg bruker lokal kulturarv og særlig kirken for å få mulighet til å forbedre tilbudet. Lærerne som allerede har vært på besøk i kirken vet hva kateketen forteller om. De ønsker muligens noen forandringer i opplegget slik at det passer bedre med den nye læreplanen. Noe vi kan få til om jeg samler de relevante dataene. Jeg var nødt til å velge ut lærere fra de samme kriteriene. Lærerne som skulle delta i forskningen måtte ha den samme erfaringen i forhold til stedbasert undervisning. De måtte oppfylle minst ett av følgende kriterier:

- Interessert i stedbasert undervisning
- Har erfaring i stedbasert undervisning
- Interessert i å besøke kirken med elevene sine
- Har vært i kirken med elevene sine

Det er veldig viktig at lærerne er positive når det gjelder å besøke kirken siden jeg er interessert i å vise hvordan man kan bruke den i undervisningen. Når det gjelder fag,

ville jeg intervju samfunnsfagslærerne. Samtidig selv om problematikken handler om samfunnsfag ville jeg ikke stenge muligheten for et tverrfaglig undervisningsopplegg.

4.2.1.2 Kateketen

Kateketen var den første personen jeg tok kontakt med for å vite om det var noe som var organisert for elevene i Kongsberg i forbindelse med kirken. De første utvekslingene av e-poster vi hadde, fikk meg til å tenke at hen er interessert i å dele opplevelsen sin med meg. Hen er utdannet pedagog og deltar i flere arrangementer som involverer barn mellom 8 og 15 år. Hen tilhører ikke skolemiljøet, men siden hen tar imot klasser og er vant til å undervise elever, synes jeg at hens deltagelse gir interessante tilleggsopplysninger.

4.3 Intervjuguide

Rubin og Rubin forklarer i *Qualitative Interviewing* (2005) at informantene styrer intervjuet. Forskerne vet aldri hva informantene er i ferd med å si eller hva de mener så det er viktig å bygge en intervjuguide som hjelper for å beholde en retning. Jeg har valgt en «tre og gren»-modell. Det betyr at grenene representerer de temaene jeg vil vite om mens tre er hovedproblematikken. Det er fullt mulig at jeg stiller spørsmål som ikke står på intervjuguide som for eksempel oppklarings spørsmål som representerer de spørsmålene man stiller for å oppklare det som ble sagt (se vedlegg).

4.4 Gjennomføring og transkribering av datainnsamling

4.4.1 Gjennomføring av intervjuene

Som jeg sa ovenfor, valgte jeg en fenomenologisk metode. Ut fra dette valget måtte jeg gjennomføre intervjuene for at informantene skulle dele sine erfaringer om fenomenet jeg studerer og ønsker å forstå. Jeg har intervjuet fire lærere. Disse lærerne ble valgt ut fra de samme kriteriene. Den første læreren jeg intervjuet, fikk beskjed om at det kunne bli et eventuelt annet intervju så kalt: «oppfølgingsintervju». I løpet av intervjuet med de andre lærerne kunne de komme med opplysninger som den første ikke hadde nevnt. Så det var viktig å informere den første informanten om eventualiteten om et annet intervju. Gjennomføringen av det oppfølgingsintervjuet

kunnen gi den første læreren muligheten til å dele sine meninger om de nye opplysningene.

Jeg intervjuet både lærerne og kateketen på et sted de hadde valgt for at de skulle oppleve intervjuet som en mest mulig trygg situasjon. På ungdomsskolen satt vi med den første læreren i et rom med et bilde av kirken på veggen. Læreren hadde ikke valgt dette rommet på grunn av dette bildet, men det ga oss anledning til å starte å snakke om kirken. Vi reflekterte over hvor viktig denne bygningen er i Kongsberg før jeg startet intervjuet. Kateketen på sin side valgte en losje i selve kirken. Siden temaet for intervjuet var kirken, tenkte hen at det var en god idé å sitte inne i kirken i stedet for det moderne kontoret hen har i en bygning i nærheten av kirken.

Jo mer informanten er komfortabel i et sted, jo større sjanse er det at hen kommer til å svare tydelig og personlig. Det er lettere å få med seg kroppsspråk. Jeg brukte ikke kroppsspråket som opplysninger, men det hjalp meg mens jeg intervjuet. Visse holdninger kan få en til å tro at intervjuobjektet ikke forstår meningen med spørsmålet eller ikke svarer fullstendig på spørsmålet. Takket være ansikt til ansikt og tolkningen av atferden kan intervjueren omformulere spørsmålene og hjelpe intervjuobjektet til å fortsette svaret sitt ved å stille inngående spørsmål. Jeg tok opp samtalen på telefonen min og takket være en applikasjon beskyttet jeg dataene så snart intervjuet var over.

4.4.2 Transkribering

Jeg har valgt å ta lydopptak av intervjuene med lærerne og kateketen. Disse intervjuene er min materialinnsamling jeg analyserte. Appen Diktafon er et godt verktøy for å sikre dataene. Jeg gjorde opptak med denne appen. Siden vi behandler personopplysninger, anbefaler Norsk senter for forskningsdata ikke å lagre datamateriale på egen datamaskin (1. januar 2022 etablerer Kunnskapsdepartementet et nytt forvaltningsorgan: Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør). Etter at jeg hadde gjort opptaket, hørte jeg det gjennom nettsiden Nettskjema.no. På denne måten hadde jeg aldri datamateriale på min egen datamaskin. Etter at jeg hadde transkribert alt, leste jeg gjennom teksten og hørte lydopptaket samtidig. Jeg sjekket på denne måten om jeg hadde vært så nøye som jeg ville. Transkriberingen er vanskelig og tvinger forskeren til å ta valg. Kvale (2009) sier at det finnes ingen objektiv oversettelse. Selv

om det er vanskelig å transkribere på en objektiv måte, har jeg valgt å følge råd fra Aksel Tjora som forteller at det kan være nyttig å være så nøye som mulig:

Om informantene leter etter ord, kan dette synliggjøre en usikkerhet eller at de sliter med å ordlegge seg. Det er vanskelig å vite om dette vil ha betydning i analysen, og det vil derfor være bedre å ha det med seg. (Tjora, 2021, s. 185)

Denne måten å transkribere hjalp meg å huske situasjonen og til og med kroppsspråket. Jeg noterte for eksempel en lærer som gjentok svarene sine to ganger for å understreke at hen la vekt på meningen sin. Jeg valgte bokmål som språk da jeg transkriberte intervjuene for å anonymisere det som kunne være identifiserbart siden byen der informantene jobber allerede er kjent og navnet står tydelig i oppgaven.

Da jeg var ferdig med transkribering, kontaktet jeg lærerne og kateketen via e-post. Jeg har informert om deres rett til innsyn. Jeg har tilbud dem å sende dem transkripsjonen av intervjuet. De fikk muligheten til å lese teksten og om det var ønskelig trekke seg. Jeg presiserte dette da jeg var ferdig med intervjuet. De visste at de kunne trekke seg fra forskningsprosjektet når de ville. Ingen av informantene ønsket å trekke seg.

4.4.3 Metode for analyse

Etter transkribering må vi som studenter som driver med forskningsarbeid, gå gjennom datamaterialet vi har samlet. Analysen av datamaterialet kan gjennomføres med forskjellige metoder jeg skal beskrive etter hvert. Å analysere gjelder å tolke. Jeg skal tolke svarene jeg fikk i lys av det jeg har lest til å skrive teoridelen og i lys av erfaringen min som student som har vært på praksis. Når det gjelder tolkning, henter vi fram tidligere erfaringer. Kunnskapen vår og erfaringen våre bygger fordommer som hjelper oss å tolke. «Fordom» betyr altså på ingen måte en falsk dom. I begrepet om en fordom ligger det at den kan vurderes positivt og negativt» (Gadamer, 2010, s. 307). Gadamer sier her at tolkning blir påvirket av det jeg kjenner fra før, men det er ikke noe negativt.

4.4.3.1 Metode for analyse av intervjuene med lærerne

Når det gjelder å analysere mine intervjuer med lærerne, brukte jeg, metoden som Trine Anker (2020) kaller «Koding Ovenfra» (Anker, 2020, s. 79). Det betyr at jeg startet i teori og forskningsspørsmålene mine da jeg begynte å kategorisere

datamaterialet. «Dette er en teoristyrte og deduktiv form for koding» (Anker, 2020, s. 79). Allerede da jeg transkriberte intervjuene, hadde jeg i hodet de hovedbegrepene jeg hadde beskrevet i teoridelen. Jeg tok noen notater der jeg skrev hvor lærerne snakket om noe som kunne være nyttig å kategorisere under en viss kode. Etter det leste jeg igjen materialet for å sortere ulike temaer. Det resulterte i fire overordnede kategorier: lokalhistorie, historiebevissthet, stedbasertundervisning og bruk av Kongsberg kirke tverrfaglig. Tre av disse fire kategorier er hentet fra teorien. Den siste, å bruke kirken tverrfaglig, hadde jeg tenkt på, men ordet tverrfaglig var ikke i spørsmålene. Det stoppet ikke alle lærerne fra å nevne det. Så selv om jeg brukte «koding ovenfra» som hovedmetode, leste jeg svarene nøye i en mer deduktiv analysestrategi.

4.4.3.2 Metode for analyse av intervjuet av kateketen

For å analysere intervjuet med kateketen, startet jeg med å identifisere ulike begreper i materialet. Det som Trine Anker nevner «koding nedenfra» eller «empirinær koding». «Koding nedenfra betyr at kodene starter i arbeidet med det empiriske materialet. Dette er en empirinær og induktiv form for koding» (Anker, 2020, s. 77).

Allerede da jeg lagde intervju spørsmål til kateketen, visste jeg at jeg ikke kom til å få de samme opplysningene som jeg kom til å få av lærerne. Jeg visste at jeg kunne stille spørsmål om de samme begrepene som historiebevissthet eller lokalhistorie, men jeg visste at jeg ikke kom til å få svar knyttet til læreplanen. Hen er en ekstern pedagog som skolene bruker ofte. Derfor, de to hovedkategoriene jeg ønsket å snakke om var lokalhistorie og stedbasertundervisning.

4.5 Forskningsetikk

Etikk i et forskningsprosjekt betyr at som student bør jeg følge et sett av normer, verdier og holdninger som hevdes og praktiseres av forskere i samfunnsfag. I forskningsarbeidet mitt evaluerte jeg handlinger og hvordan lærerne handler. Gjennom først intervjuene og etter på gjennom analysen av opplysninger måtte jeg vise respekt for mennesker som hadde takket ja til å delta og opplysningene de gir meg. Siden jeg valgte intervju som forskningsmetode, skulle jeg forholde meg til menneskers private erfaringer og tanker. Før intervjuet fortalte jeg og viste informasjon angående deltakerens rettigheter. Jeg spurte om de hadde spørsmål i forbindelse med

samtykkeskjemaet og jeg minnte dem om at det var mulig å trekke seg under eller etter masterprosjektet. Det var viktig at jeg fulgte retningslinjer utarbeidet av den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). NESHs forskningsetiske retningslinjer «skal bidra til å utvikle forskningsetisk skjønn og refleksjon, avklare etiske dilemmaer, fremme ansvarlig forskning og forebygge uredelighet. De redegjør for ulike hensyn og forpliktelser, og de utdyper ansvaret til forskere, forskningsinstitusjoner og andre forskningsaktører» (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2021, s. 7). Når det gjelder mitt forskningsprosjekt, måtte jeg vurdere tre forskjellige dilemmaer: samtykke, anonymitet og konfidensialitet.

4.5.1 Behandling av personopplysninger

I forskningsarbeidet mitt har jeg intervjuet og analysert opplysningene jeg fikk av lærerne og kateketen. Siden jeg har behandlet opplysninger som kan spores tilbake til en person, hadde jeg plikt til å registrere og dokumentere behandling av personopplysninger i personverntjenesten ved NSD. NSD presenterer seg selv som følgende: «Vi sørger for at data om mennesker og samfunn kan hentes inn, bearbeides, lagres og deles trygt og lovlig, i dag og i fremtiden.» Nå i dag heter denne tjenesten SIKT. På den samme måte som NSD vurderer de om behandlingen av personopplysninger en student har planlagt fyller krav til personvernet.

Jeg sendte to forskjellige skjemaer. Et i forhold til opplysningene fra lærerne og et annet i forhold til opplysningene fra kateketen. NSD svarte at behandlingen var lovlig hvis den skulle gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet.

4.5.2 Innhenting av samtykke

Som sagt over, forskningsarbeid skulle organiseres og utøves forsvarlig og jeg hadde ansvar for å opptre forsvarlig. Derfor leste jeg NESHs forskningsetiske retningslinjer for å finne råd. Det 15. punktet handler om «Samtykke til å delta».

Det er en forskningsetisk hovedregel at det skal gis informasjon og innhentes samtykke fra alle som deltar i forskning. Det gjelder selv om det ikke innhentes personopplysninger eller sensitiv informasjon, og det gjelder selv om personene blir anonymisert når man offentliggjør resultatene (NESH, 2021, s. 18)

Jeg informerte derfor forskningsdeltakerne, altså kateketen og lærerne, om hva jeg ville med prosjektet mitt, hvorfor de skulle delta, hvem som skulle bruke opplysningene. De ble informert om at de deltok frivillig og at de kunne trekke seg om de ønsket det. Jeg brukte en av malene for informasjonsskriv og samtykkeerklæring som jeg kunne finne på NSD sin nettside. Samtykkeskjemaene ligger i vedlegg.

4.5.3 Konfidensialitet og anonymitet

Når det gjelder konfidensialitet og anonymitet følger jeg retningslinjen som er beskrevet i det 20. punktet og i det 21. punktet av NESHS forskningsetiske retningslinjer. All informasjon jeg fikk i mitt prosjekt, blir behandlet konfidensielt. Når det gjelder intervjuene brukte jeg Nettskjema diktafon fra uio.no for opptak fordi lydfilene da blir overført til Nettskjema og på denne måten hindrer jeg at informasjon kommer på avveie. Når det gjald anonymitet til kateketen hadde jeg på forhånd informert hen at det finnes en risiko for «bakveisidentifisering». Det betyr at en person kan bli identifisert selv om opplysninger blir anonymisert. NSD bekreftet risikoen for «bakveisidentifisering» og etterspurte at beskrivelsen av denne risikoen ble tydelig identifisert i samtykkeskjemaet.

4.6 Forskningens og presentasjonens kvalitet

I denne delen reflekterer jeg over hvilke kvalitetskriterier som er knyttet til min forskning og til presentasjon av forskningen. Som indikatorer på kvalitet benyttes gyldighet (validitet) og pålitelighet (reliabilitet). Begrepet validitet beskriver hvorvidt metoden jeg brukte, hjalp meg å undersøke fenomenet jeg ønsket å undersøke. Når man starter en forskningsprosess, er det viktig å spørre seg om relevansen til metoden man skal bruke. Når jeg skrev denne oppgaven, tenkte jeg på leseren og jeg tok gyldigheten og troverdigheten til resultatene mine på alvor. Jeg ville vise leseren at både dataene jeg har innhentet og det jeg skrev, var gyldige ved å forklare og beskrive metodene jeg har brukt. Ovenfor har jeg redegjort for prosessen jeg har brukt i gjennomføringen av datainnsamling og jeg har beskrevet hvordan jeg har analysert det empiriske materialet og hvilke dilemmaer som har oppstått.

Kvale og Brinkmann forklarer at validering ikke hører til en spesiell undersøkelsesfase (Kvale & Brinkmann, 2009). Det betyr at det er viktig å undersøke

validiteten gjennom hele forskningsprosessen. Det er viktig å spørre seg gjennom hele prosessen: kan metoden jeg bruker og kan tolkning jeg gjør, påvirke resultatene. I *Det Kvalitative forskningsintervju* (2009) lister de sju forskjellige stadier der forskeren må spørre seg om gyldigheten til arbeidet. Jeg har brukt disse sju stadiene for å bygge et gyldig prosjekt. Først *tematisering*: Som sagt innledningsvis hjalp temaet om kulturarv jeg hadde i løpet av studiene mine på universitet meg til å bygge et forskningsprosjekt. Jeg visste at barneskolelærerne i Kongsberg bruker sølvgruvene for å undervise i naturfag og samfunnsfag på barneskolen, hvorfor kan de ikke bruke kirken som jeg synes er en veldig interessant bygning. Å bruke kirken som læringsressurs kan bli knyttet til begrepet historiebevissthet, noe elevene skal utvikle i løpet av barneskolen og ungdomsskolen. Temaet stedbasert undervisning kan trekkes fram. Denne beskrivelsen av hvordan jeg fant temaet for forskningsarbeidet mitt viser at jeg har styrket gyldigheten i denne etappen av prosessen. Jeg har tatt hensyn til validiteten under *planleggingen*. *Planleggingen* handlet om innhenting av kunnskap om forskningsdesign og konstruksjon av intervjuguiden. Formålet med forskningsdesignet mitt er å produsere kunnskap. Det vil si at jeg måtte velge en metode som ga meg opplysninger til å svare på forskningsspørsmålene mine uten at det ble skadelig for informantene. Jeg valgte kvalitativt intervju og har beskrevet tydelig denne metoden ved å begrunne valget av informantene i et tidligere kapittel som styrker validiteten til arbeidsmåten. Etter planleggingen kom selve *Intervjuing*. Etter å ha intervjuet lærerne, fulgte jeg med på hva de sa. Siden jeg hadde valgt semistrukturert intervju, hadde meningen deres en stor betydning fordi den hjalp meg å stille oppfølgende spørsmål og disse spørsmålene viste at jeg hadde kontroll over informasjonen som ble gitt. I transkriberingen av intervjuet ble spørsmålet reist om hva som gjorde at overføringen fra muntlig til skriftlig var gyldig. Validitet avhenger av kvaliteten i transkripsjonen. Det vil si at ordene de brukte måtte skrives eller valget å ikke skrive dem ble begrunnet. Gjennom *Analysering* la jeg vekt på fortolkning. Det vil si at jeg måtte tolke svarene på måter som virket rimelige. Resultatet av denne prosessen kunne være skadelig for informantene om man tolket feil. Da analyseringen var ferdig, skulle jeg lese gjennom hele forskningsarbeidet mitt og stilte spørsmålet: Har jeg undersøkt det jeg jeg ønsket å undersøke? Denne etappen heter *verifisering*. Var metoden jeg hadde brukt relevant i forhold til forskningsspørsmål jeg hadde stilt? Og var resultatene gyldige? Til slutt i *rapportering*

skrev jeg et lesbart produkt der jeg har brukte sitater for å vise leseren empirien. Gjennom hele prosessen holdt jeg et kritisk syn på hva jeg har forstått og tolket for å underbygge gyldighet. I den neste delen reflekterte jeg over rollen min som forsker og hvorvidt jeg blir påvirket.

Nå som jeg har forklart hvordan jeg har jobbet for at forskningsarbeidet mitt skal være gyldig, vil jeg forklare det andre kriteriet som skal legges til for å godkjenne et forskningsarbeid, nemlig reliabilitet. Reliabilitet er mål for undersøkelsens pålitelighet. Det betyr at midler man bruker for å undersøke, sikrer deg pålitelige resultater, så hvis andre måler den samme situasjonen på den samme måten, kommer de frem til de samme resultatene som de første som undersøkte. Derfor tviler Trine Anker på at «reliabilitet er et godt begrep for kvalitative forskningsprosjekter» (Anker, 2020, s. 108). Men hun fortsetter med å si at «så lenge begrepet fylles med et innhold som passer kvalitativ forskning, kan det brukes» (Anker, 2020, s. 108). Når det gjelder forskningsarbeidet mitt, sikret jeg reliabilitet ved å bruke den samme intervjuguiden som finnes vedlagt hver gang og ved å intervju tre lærere som underviser på ungdomsskolen, altså i samme aldersgruppe. Jeg har også intervjuet en barneskolelærer og dette kan ha svekket påliteligheten fordi alderen til elevene hen jobber med kunne potensielt ha innvirkning på funnene. Ved å innrømme dette viser jeg at jeg har reflektert over gyldighet til resultatene jeg fikk.

Gjennom mitt forskningsarbeid var jeg opptatt av å vise leseren at arbeidet mitt var gyldig og at det empiriske materialet var pålitelig i forhold til problematikken og forskningsspørsmålene.

4.7 Prosedyre for analyse av data og refleksjon over egen rolle.

Som avslutning til mitt kapittel om metode ønsker jeg å reflektere over min egen rolle som forsker. I utforskningsfasen blir jeg påvirket av alt jeg har lest, alt jeg har erfart. Jeg har møtt både lærere med min erfaring, min personlighet og mine lesninger, så jeg vet at jeg ble subjektiv og jeg måtte passe på dette. Postholm og Jacobsen (2018) forklarer at man tenker ofte at analyse starter når empirien er innsamlet, transkribert og foreligger i skriftlig form, men i virkeligheten starter analysen med en gang forskeren er på feltet.

Å reflektere over min egen rolle som forsker innebærer at jeg snakker om min egen bakgrunn. Mine personlige erfaringer var en stor motivasjon for å gå inn i arbeidet. Som militær-datter har jeg flyttet mye gjennom barndommen min og å bli kjent med byen jeg kom til, hjalp meg å utvikle identiteten min. Historien gjentok seg for barna mine da vi flyttet til en by der ingen i familien hadde tilknytting. Jeg ønsker at Kongsberg skal bli mer enn byen der faren har en jobb for barna mine. For at byen skal få en betydning i livet til barna mine, hjelper jeg dem å bli kjent med den lokale kulturarven og lokalhistorien. Gjennom erfaringen min som vikarlærer og assistent i barnehage la jeg merke til at barna mine ikke var de eneste barn som ikke har generasjonell tilknytting til byen der de bor.

I tillegg til motivasjonen ga erfaringen min en forståelse av feltet jeg undersøkte, og den bidro til at jeg hadde forventninger. Da jeg intervjuet informantene, var jeg påvirket av erfaringen min. «I et intervju er det vesentlig at forskeren er til stede i intervjusituasjonen, slik at han eller hun kan gjøre umiddelbare analyser og tolkninger i selve intervjuet som grunnlag for å stille oppfølgingsspørsmål» (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 140). Jeg ble konfrontert med en slik situasjon siden jeg har valgt et semistrukturert intervju. Jeg lette etter informasjon som jeg allerede hadde sett for meg mens jeg skrev intervjuet. Spørsmålene skulle åpne for å inkludere perspektiver til alle elever til og med de som har innvandrerbakgrunn eller flyktningbakgrunn. Samtidig måtte jeg være åpen for det jeg kunne lære av intervjuet.

Temaet å utvikle identitet, tilhørighet og historiebevissthet var veldig viktig for meg. Siden jeg ikke er fra Kongsberg, måtte jeg forklare min motivasjon til dette temaet til informantene, men langt fra å være et handikap, førte statusen min og forarbeidet mitt til at jeg ble mer interessert i å høre om erfaringene informantene mine hadde om dette temaet, og at de ble mer motivert til å dele sine argumenter og erfaringer.

5 Funn og analyse

5.1 Oppsummering av funn

Jeg har intervjuet fire lærere og en kateket. Jeg vil minne om at kateketen jeg har intervjuet, er en pedagog som jobber med barn fra 8 til 15 år. Denne opplysningen vil belyse sitatene fra kateketen om vanskelighetsnivå og innfallsvinkel på undervisningsopplegget hen tilbyr til de 6. klassene i Kongsberg. Når det gjelder de andre informantene som er lærere, er en lærer fra en barneskole så den blir kalt barneskolelæreren. De tre andre er ungdomsskolelærere så det står i teksten ungdomsskolelærer 1, ungdomsskolelærer 2 og ungdomsskolelærer 3. Alle intervjuene varte cirka 25 minutter. Både barneskolelæreren og ungdomsskolelærerne oppfyller tre kriterier som jeg hadde satt for å delta i forskningsprosjektet. Alle er interesserte i å besøke kirken og synes at lokalhistorie er en viktig del av samfunnsfagundervisningen. Alle pleier å bruke stedbasert undervisning og synes det er en god måte å tilføre variasjon i undervisningen. Ungdomsskolelærerne oppfyller ikke det fjerde kriteriet om å ha besøkt kiken med elevene. Kateketen på sin side ble valgt fordi hen har ansvar for omvisninger i kirken. Hen tar imot elevene fra 6. klasse og viser kirken samtidig som hen forteller lokalhistorie knyttet til bygningen. Kateketens opplegg er en del av tilbudet fra den kulturelle skolesekken.

Som sagt i metodedelen har jeg valgt «koding ovenfra» som metode for analyse av datamaterialet. Det betyr at teori og forskningsspørsmålene mine styrer analysen. I datamaterialet vil jeg finne opplysninger som skal hjelpe meg å svare på forskningsspørsmålene mine. Forskningsprosjektet kartlegger lærerens tanker om å bruke kirken og erfaringer med dette. Min motivasjon handler også om å legge til rette for økt bruk av kirken: Hvorfor kan det være nyttig å bruke Kongsberg kirke som læringsressurs? Jeg fant blant annet i læreplanen tre kategorier som jeg synes var veldig interessante å utforske: stedbasert undervisning, lokalhistorie og historiebevissthet. Når det gjelder lokal kulturarv og lokalhistorie, benytter lærerne tjenester og organisasjoner utenfor skolen, som pedagogene fra Bergverksmuseet, Naturskolen og Den kulturelle skolesekken. Disse organisasjonene tar kontakt direkte med skolene og foreslår opplegg med stedbasert undervisning. Lærerne følger forslagene til de eksterne organisasjonene. I lys av svarene fra informantene forstår man at disse oppleggene er

forankret i skolens årsplaner. Barneskolelæreren forklarer at hvert trinn fra 1. klasse besøker et sted som er knyttet til lokalhistorie og at de har jobbet på denne måten i 10 år nå. Jo eldre elevene er, jo flere kilometer de kan gå, så besøkene planlegges etter avstanden til fots. Derfor skjer besøk til bergverksmuseet og omvisning i kirken i 5. og 6. klasse. Lærerne innrømmer at de bruker disse organisasjonene fordi de ikke kan nok lokalhistorie til å undervise i den, og fordi de vet at lokalhistorie er viktig når det gjelder å utvikle tilhørigheten og identitet hos elevene. Med disse intervjuene vil jeg prøve å forstå hvordan de tolker læreplanen. Kan man bruke Kongsberg kirke for å nå kompetansemålene i samfunnsfag? Lærerne er enige i at å ha kunnskap i lokalhistorie hjelper elevene å utvikle sin identitet og sin tilhørighet til samfunnet der de bor i tråd med intensjonene i læreplanen.

Etter denne oppsummeringen, ønsker jeg først å analysere svarene til lærerne og kateketen når det gjelder hvordan Kongsberg kirke brukes i dag. Jeg vil også analysere svarene i forbindelse med begrepet stedbasert undervisning, så historiebevissthet og lokalhistorie. Til slutt vil jeg kommentere svarene jeg fikk i forhold til et mulig tverrfaglig opplegg.

5.2 Bruken av kirken i dag

I denne delen vil jeg beskrive hva vi kan lære av dette stedet i lys av det jeg har lært i intervjuet av barneskolelæreren og av kateketen. Barneskolelæreren har uttrykt sin tilfredshet med opplegget som tilbys i Kongsberg kirken. Hen synes at elevene sine lærer mye av denne omvisningen og selv om «Den kulturelle skolesekken» foreslår besøket av kirken i 6. klasse, husker elevene mye av det de har lært i 5. klasse om lokalhistorie og særlig om gruvene, og de klare å knytte sammen læringen fra de to stedene. Senere vil jeg forklare hvordan man kan benytte seg av et slikt sted i forbindelse med et undervisningsopplegg for ungdomsskolen.

I en omvisning av et sted kan vi lære på to forskjellige måter: en direkte og en indirekte måte. Med den direkte måten ser elevene og hører hva kateketen beskriver og peker på og de lærer. De kobler sammen det de ser med denne beskrivelsen de får av kateketen eller kirketjeneren som hjelper hen. Ofte må kateketen repetere flere ganger om elevene sier: «Jeg har ikke sett». De har hørt hva hen sa, men siden de ikke kan koble sammen ting hen pekte på med ordet, trenger de at hen gjentar forklaringen. Den

indirekte måte betyr at det de ser og det de hører, hjelper dem å reflektere over noe de har lært før. De kobler sammen to forskjellige historiske perioder, eller to forskjellige fag, eller de klarer å reflektere over hvem de er. Selvfølgelig blander hen inn i omvisningen det de kan lære ved å se og det de kan lære ved å høre. Når det gjelder det de kan se er det spesielt temaene arkitektur, kunst, religion, musikk og politikk.

I forbindelse med intervjuet har kateketen gitt meg en ganske utfyllende presentasjon om hva hen snakker om med elevene. Kateketen starter omvisningen ute. Når det gjelder temaene over forteller hen om hvor stor kirken er og antallet murstein som trengtes for å bygge den. Hen gjør dem oppmerksom på at kirken ikke er pyntet utvendig. Inne forteller hen om en korskirke som er bygget øst/vest som regel. Den i Kongsberg er veldig lang i armene (lange sideskip) og ligger motsatt, altså mot fjellet i vest hvor gruvene ligger for å takke gud for sølvet. Kirketjeneren følger elevene opp til tårnet. De tar trappen som heter konge- eller dametrappen og de legger merke til forskjellene mellom denne trappen de tar og den andre på andre sida av inngangen. I tårnet opplever de utsikten og de tar plassen til dem som skulle våke over byen og varsle i tilfelle brann.

Når det gjelder kunst, beskriver hen stilen rokokko og barokk. Hen forklarer ordene, først på en etymologisk måte og lister etterpå hva som kjennetegner disse stilene. Her kan elevene prøve å koble forskjellige steder som er dekorert på den samme måten. Noen har kanskje vært i København, andre i Italia, eller i Frankrike. Hen opplever at elevene gjør sånne koblinger uten at hen trenger å minne dem på det.

Når det handler om religion, minner hen om at det er lov å tegne gud, Jesus og profetene i kristendommen, derfor finnes det malerier i mange kirker. Hen snakker også om døpefonten fordi i motsetning til søyler som er i tre og malt for å imitere marmor, er døpefont i ekte marmor. Elevene kan oppleve forskjellen ved å ta på både søylene og døpefonten.

Temaet musikk tas opp med beskrivelsen av orgel. Instrumentet er knyttet til kirken.

Når hen beskriver kongestolveggen innrømmer hen at det er et vanskelig tema for de 6.klassingene som kommer på besøk og hun tviler litt på at de husker hva enevelde er etter turen til kirken. De stiller ofte spørsmålene om de to villmennene som holder Danmarks riksvåpen fordi de skiller seg ut i dette dekor med hvite statuer og engler.

Hen svarer dem, men hen vet at det er vanskelig for dem å sammenligne Danmarks riksvåpen og Norges riksvåpen i hodet. I dette tilfellet kunne hen ha med seg et bilde som viser forskjellen mellom riksvåpnene.

Som sagt lærer de også på en indirekte måte. Det betyr at hen forteller om det de ikke kan sees, men det appellerer til noe de har hørt før. Når det gjelder omvisningen for 6. klasse, har de allerede jobbet med lokalhistorie i 5. klasse. Barneskolelæreren sa i intervjuet at siden de har bare to timer hver uke med samfunnsfag, pleier de å samle norsk og samfunnsfag i timer de kaller for «tema». I forbindelse med tema lokalhistorie isenesetter de Helga og Jakobs historie, og sykler en tur gjennom byen til gruvene. På veien får de vite at det var ikke noe buss på denne tiden som kjørte berggesellene til gruvene, og denne veien de sykler på, gikk berggesellene hver dag bortsett fra søndag. Barneskolelæreren synes at elevene jobber så hardt med dette temaet at når de kommer i kirken i 6. klasse og hører alt kateketen forteller, forstår de med en gang hva hun snakker om. På denne måten lærer de mer om samfunnet enn når de er på besøket i gruvene. Der er det fokus på teknikkene de brukte og de forskjellige bergartene. Hen kobler besøket til gruvene med naturfag og besøket til kirken med samfunnsfag. Besøket til kirken er en god anledning til å snakke om hvordan Kongsberg ble grunnlagt. Når de kommer inn i kirken stopper elevene i brudeslosjen der det står en gammel plakat hvor det fortelles om de første ordningene Christian IV tok, første gang han var på Kongsberg. Det tar litt tid, men alle informantene bekreftet at elevene klarer å konsentrere seg når en ekstern pedagog forteller om noe. Stemmen er annerledes. Stemningen inn i kirken er uforlignelig med klasserommet. Slike faktorer hjelper elevene til å følge med og å huske hva som blir fortalt.

Når det gjelder å lære om seg selv, kobler elevene det de opplever i besøket med hva de har opplevd før enten fordi de kjenner seg igjen, eller fordi det er veldig annerledes enn det de pleier å besøke, eller fordi de oppdager at andre elever rundt dem har den samme følelsen. Kateketen forteller at noen elever snakker mye om at de har vært før men at det er første gang at de lærer så mye. Utvalget av reaksjonene fra elevene er omfattende. Uansett om de gjenkjenner seg eller ikke, kunnskapen de får av omvisningen kommer til å hjelpe dem etter hvert. For noen av dem er denne opplevelsen den første i denne typen. Kateketen pleier å sørge for at de ikke føler seg annerledes og prøve å få dem til å sammenligne med noe de kjenner. Hen passer på at

elevene som har utenlandsk bakgrunn, særlig med familie fra Midtøsten eller Asia, ikke føler seg utestengt av det de andre elever sier. Hen synes at hen er heldig i sånne anledninger fordi hen er utdannet i spesialpedagogikk. Hen finner løsninger.

5.3 Stedbasert undervisning

Som sagt bruker ikke alle informantene kirken, men alle bruker stedbasert undervisning. Det var viktig å høre hva lærerne tenker om dette temaet siden hovedspørsmålet i oppgaven min handler om å bruke kirken som læringsressurs. Etter min mening kan man ikke bruke kirken på denne måten uten å besøke den. Jeg synes at opplevelsen elevene får når de besøker et sted er uerstattelig. Lærerne og kateketen er enige om at det finnes mange fordeler ved en stedbasert undervisning. Jeg må gjenta her at barneskolelæreren allerede har vært med elevene sine i kirken så hen bruker disse besøkene som eksempel mens de andre lærerne bruker som eksempel andre steder de har vært med elevene sine.

5.3.1 Fordeler

Den første fordelen som informantene nevner er opplevelsen. I tillegg til opplevelsen kan elevene utvikle historisk empati gjennom å lære om mennesker som levde før og som har vært i dette stedet før dem. De to andre fordelene som ble nevnt handler om måter å undervise på. Å besøke et sted skaper variasjon og elevene lærer bedre om handlingene hvis de er på et sted der ting skjedde. Til slutt forteller lærerne at når det gjelder lokalhistorie, er de heldige her i Kongsberg fordi det er mye interessant, kun et steinkast unna.

Å oppleve et sted er ikke det samme som å se på bilder eller en film om dette stedet. Da skolene var stengt på grunn av koronapandemien i 2020, samlet kateketen noen filmer som eksisterte fra før og sendte dem til skolene. Hen vet ikke om filmene ble brukt og fikk heller ingen tilbakemelding fra skolene. Hen vet at en film ikke er det samme som en omvisning. Hen forteller:

Opplevelsen av å komme inn i dette rommet her er jo helt annerledes enn å se noen som står og filmer en lysekrone. Det er, det er jo annerledes, så det tror jeg på en måte man aldri vil få i en film (...) Jo. Bare å se på storheten og liksom alt sammen, det får vi ikke fanget på film.
(Kateketen)

Ungdomsskolelærer 2 nevner en annen opplevelse enn omvisningen i kirken. Før koronapandemien, støttet kommunen en reise til Tyskland for alle elevene på 10. trinn. Ungdomsskolelærer 2 bruker denne reisen som eksempel. Hen forklarer at det er veldig viktig at elevene skjønner at de besøker et viktig sted i historien:

Det er kjempepositiv at de får vært der og sett altså sånn virkelig stått på samme sted som noen jeg har vært mange, mange turer til Tyskland og Polen og sånn med klasse før og noe av det sterkeste som elevene sier at når de står for eksempel på en konsentrasjonsleir da og det er jo veldig voldsomt, altså stor utflukt, men mange av dem liksom når de står på grusen, så ser de ned. Altså vet vi at for de akkurat her så har det stått andre mennesker. Vi; altså virkeligheten blir større og mer gyldig på uansett hvilket sted man er. Noe av det kanskje kan være spennende og interessant eller kjedelig og, men jeg tror det er viktig å vite at inn i dette huset så har dette skjedd. (Ungdomsskolelærer 2)

Det kommer fram av dette sitatet at å besøke et sted er fullt av følelser. Det kan være grusomt, det kan være kjedelig men det viktigste det er å føle noe. Når ungdomsskolelærer 2 beskriver at elevene forstår når de er på stedet at andre mennesker har vært her før, handler det om empati. Empati er evne til innlevelse i et annet menneskes situasjon eller tankeliv. Ifølge læreplanen i samfunnsfag bør historisk empati utvikles hos elevene. I dette perspektivet, å hjelpe elevene å reflektere over andre menneskers liv, iscenesetter kateketen inngangen til berggesellene i kirken. Elevene går helt opp til tredje galleriet og sitter på benkene. Hen gir stigerrollen til eleven som er den meste bråkete. Gjennom den lille scenen forstår elevene hvordan det var i gamle dager og hvordan maktrelasjonene virket.

Ovenfor har jeg analysert svarene i forhold til følelser elevene får når de besøker et sted. Nå handler det om en didaktisk fordel i stedbaseret undervisning.

Barneskolelæreren bruker stedbaseret undervisning for å gi elevene en opplevelse, men hen nevner også en annen fordel, nemlig variasjon i opplæringsmetode:

I å se og oppleve rommet istedenfor bare å se på bilder eller snakke om det, så jeg tenker alle ting er viktig og de lærer på ulike måter da så, men det å komme deg ut. Å besøke de stedene det er veldig ålreit. (Barneskolelæreren)

Ungdomsskolelærer 1 tenker på den samme måte som barneskolelæreren og synes at det er viktig med variasjon og at stedbaseret undervisning gir muligheten til å gå ut fra klasserommet:

Det er alltid en fordel å kunne utvide klasserommet og kunne dra ut og gjøre noe et annet sted. Det er alltid fint med variasjon, og det setter også elevene pris på. Det at det er kort å

reise, betyr også at de kan få oppleve å være akkurat der noe har skjedd. (Ungdomsskolelærer 1)

Opplevelsen er noe ungdomsskolelærer 2 nevner. Hen fremhever at følelsene som disse turene skaper er veldig forskjellige fra det de kan erfare i klasserommet:

Det forandrer seg jo. Kommer jo litt an på graden ... alvorlighetsgraden av steder vi besøker. Hvis jeg ser i sammenheng med denne konsentrasjonsleiren for eksempel som er veldig alvorlig, så på den måten blir elevene veldig respektfulle. De blir veldig rolige. De blir betenkt altså. De tenker seg veldig om de går veldig sakte. (Ungdomsskolelærer 2)

Hen peker også på at elevene forstår bedre når de er på stedet.

Ungdomsskolelærerne pleier å reise til Darbu til et område hvor mostandkjempere var stasjonert under andre verdenskrig. Naturskolen har ansvar for å fortelle elevene hva som har skjedd i dette området. «De forstår veldig godt her. Det her betyr noe annet enn å sitte i klasserommet» (Ungdomsskolelærer 1). Ungdomsskolelærer 3 nevner også en annen måte å undervise på:

Jeg tror det er superviktig og veldig bra å ha stedbasert undervisning fordi at det er så mange som kan ha nytte av det på en måte, og husker kanskje ting bedre, for du kjenner altså helt vektere. Du bruker mer av deg selv når du er på et sted, kanskje enn hvis du bare sitter i et klasserom og har teori på en måte da. Det så; det tror jeg er veldig viktig og så har vi ikke tid til å gjøre det hele tiden. Men det er veldig lurt og riktig å gjøre det iblant. (Ungdomsskolelærer 3)

Når det gjelder de kognitive perspektivene til en stedbasert undervisning, forteller Inger Birkeland at det er i alderen 12-15 år at å ta ansvar for et sted er viktig. «Dette er den alderen hvor det begynner å bli viktigere for barn å definere seg selv i forhold til omgivelsene, både i forhold til andre unge og venner lokalt på hjemmestedet, men også i en stor sammenheng» (Birkeland, 2014, s. 99). Så vi ser her at stedbasert undervisning, utvikling av identitet og tilhørighet er flettet sammen. Ungdommene er i en alder hvor det å finne sin identitet er viktig. Noe de kan gjøre ved å utforske både lokalhistorie og lokalkulturarv. Noe ungdomsskolelærer 1 har forstått:

(...) pluss at det kan hende de har, mange har jo foreldre fra byen eller som kjenner byen godt sånn at de kan også snakke om dette hjemme, og kanskje de også så du får i gang en prosess da som kan foregå også utenfor skolen, og så kan det hende at de føler jo tilknytning til; til stedet, og at det dermed blir mere interessant sånn sett. (Ungdomsskolelærer 1)

Den siste fordelen de nevner er nærheten av stedene. Når de gjelder lokalhistorie, trenger ikke lærerne og elevene å reise veldig langt. Kongsberg har en veldig rik historie,

og barneskolelæreren forklarer at de er flinke til å bruke alle stedene. Så fort elevene har hatt trafikkopplæring, sykler de til gruvene. Fordelen i forhold til lokalhistorie ble nevnt først av ungdomsskolelærer 1: «Det nummer en er jo at det er ofte kort vil vi dekke praktisk. Det er kort å kunne komme seg til et lokalt sted hvis man ønsker å være fysisk (knyttet) til stedet der man skal undervise om» (Ungdomsskolelærer 1). Likevel synes kateketen det er synd at selv om kirken er i nærheten kommer ikke ungdomsskoleelevene til kirken: «Både Tislegård og Vestsiden; de er jo fryktelig nært (...) at de ikke benytter seg mer av kirken, er kanskje litt dumt» (Kateketen).

5.3.2 Ulemper

Informantene ser ikke så mange ulemper. De nevner to forskjellige ulemper. Den første er knyttet til elevene som ikke tåler endringer. I dette tilfellet er forberedelsen til turen en god løsning. Den andre er å finne det riktige stedet som passer undervisningen.

Barneskolelæreren nevner at uansett hvor de skal i Kongsberg får de aldri skyss, bortsett fra barn med spesielle behov. Som nevnt før, sykler de for eksempel til gruvene eller de går. Skolen til informanten ligger på en ås og mange elever klager at det er veldig slitsomt å komme tilbake til skolen. «Ulempen det er å gå opp og ned (...) og at vi bruker litt tid. Så det er viktig å forberede elevene før dagen de skal på tur» (Barneskolelæreren). Barneskolelæreren må fortelle tydelig hvor de skal, når de drar og hvor lang tid det tar. Hen innrømmer at de må regne med en pause når de kommer fram før omvisningen starter. Ungdomsskolelærer 1 sier at: «noen elever synes det alltid er utfordrende å skulle være i et annet sted» (Ungdomsskolelærer 1). Her igjen trengs veldig gode forberedelse for at elevene skal kunne nyte undervisningsopplegget når de er på stedet.

En annen ulempe som ungdomsskolelærer 1 nevner er valget av stedet. «Ulempen er jo at det gjelder å finne de gode arenaene og finne de gode eksemplene på lokalhistorie som er og å få det relevant i forhold til hva man skal jobbe med» (Ungdomsskolelærer 1). Det er viktig at elevene skal ha utbytte av disse stedbasertundervisning uansett om de er på barneskole eller på ungdomsskole.

I lys av disse opplysningene kan jeg konkludere med at lærerne ikke er imot stedbasert undervisning hvis stedet er et godt eksempel og hvis steder er relevant i forhold til tema de underviser i. De synes det tilfører variasjon i undervisning og følelsene de får av opplevelsen hjelper dem å forstå og å huske bedre.

5.4 Historiebevissthet

I forskningsarbeidet mitt ville jeg høre hva lærerne hadde å si om historiebevissthet. Dette begrepet betyr at vi må være klare over at vi lever i et samfunn som bevarer sine historiske spor og som samtidig bygges for fremtidige generasjoner. Lokal, nasjonal og global historie påvirker vår nåtid og hjelper oss å bygge fremtiden. Unge mennesker må forstå at fortiden påvirker oss og at de har et ansvar og innflytelse på fremtiden de bygger for seg selv og fremtidige generasjoner. Kongsberg er en by hvor historien er veldig synlig, og siden historiebevissthet er et viktig begrep i læreplanen, syntes jeg at det var interessant å høre lærerne om dette begrepet. Kirken er et eksempel på noe som hjelper å se til fortiden, og som forbli etter oss. Likevel er det slik at hva kirken betyr i samfunnet har endret seg og endrer seg fortsatt.

Spørsmålet om historiebevissthet var i forbindelse med hva som står i læreplanen. Jeg ville vite hvordan informantene mine tolker det som står i læreplanen. I svarene la jeg merke til at alle lærerne har knyttet historiebevissthet til andre begreper: tilhørighet, stolthet og identitet.

5.4.1 Historiebevissthet i læreplan

I samfunnsfagslæreplanen, i kjerneelementer, i avsnittet som handler om identitetsutvikling og fellesskap står det at

Elevene skal få innsikt i hvordan mennesker utvikler identitet og tilhørighet, og hvordan de samhandler med andre. De skal forstå hvorfor mennesker søker sammen i samfunn, og hvordan identitetsutvikling og fellesskap påvirkes av geografiske, historiske og nåtidige forhold. Det innebærer ulike perspektiver på hva et godt liv kan være, og at elevene utvikler både historiebevissthet og handlingskompetanse ved å forstå seg selv med en fortid, nåtid og framtid. (Utdanningsdirektoratet, 2020)

Så jeg formulerte et spørsmål og spurte lærerne hvordan de tolker dette viktige begrepet. Barneskolelæreren og en av ungdomsskolelærerne kombinerer de to

begrepene: historiebevissthet og lokalhistorie. For at elevene skal bli bevisste på at verden og lokalsamfunnet endrer seg med gode grunner, vil de forklare dem byens historie. Barneskolelæreren svarer på spørsmålet mitt ved å referere til spørsmål hen stiller til elevene:

Hvorfor er det sånn? Hvorfor er navnene på gatene sånn? (...) Og så kan vi knytte det opp til historien sånn at til og med nå i dag så er det så mye historie som også følger oss da, så jeg synes det er kjempeviktig å ha den lokale tilhørigheten med også lokalhistorien.

(Barneskolelæreren)

Denne samtalen om navnene på gatene hen har med elevene, lar dem bli klar over visse aspekter av historien til byen deres som fortsatt er synlige i dag.

Ungdomsskolelærer 2 gjør det på den samme måten ved å stille spørsmål:

Du kan forstå hvor han hvordan ting har endret seg lokalt, så kan du også kanskje koble det på hvordan du ser. Hvis du ser på en større historie bilde da hvorfor? Hvorfor har ting skjedd i verden og også kunne få bevissthet i forhold til Kongsbergs rolle? Hva har det hatt å si historien? Vi er jo påvirket. (Ungdomsskolelærer 2)

Disse to lærerne vil vise elevene at fortiden påvirker hverdagen i dag som for eksempel med gatenavnene. Hen referer til de tyske navnene noen av gatene i Kongsberg har. På sin side påpeker ungdomsskolelærer 2 at det er akkurat sin rolle som samfunnsfaglærer å utvikle historiebevissthet hos elevene. Ved å snakke om historiske hendelser som skjedde for 100 år siden og ved å vise elevene at det skjer igjen i dag, men på en annen måte, hjelper hen elevene å forstå denne utviklingsprosessen de lever i.

Det er veldig lett å tenke det, men det er så lenge siden det skjedde. Ikke lenger jo. Mange, mye av det som har skjedd i historien skjer fortsatt. Og på en måte vekke det litt på, på at de tar med seg. Det er det du gjør som mennesker det har noe å si. (Ungdomsskolelærer 2)

5.4.2 Tilhørighet og identitet

Å utvikle historiebevisstheten til elevene betyr at lærerne får dem til å forstå at de er i en utviklingsprosess sammen med hele samfunnet. Informantene mine bruker disse to temaene, nemlig tilhørighet og identitet for at elevene skal forstå at de har en påvirkning i denne prosessen. Ungdomsskolelærer 3 bruker språket som eksempel:

Da i engelsk, så jobber vi jo med hvor mye engelsk det var inne i det norske språket og hva de tenker om det. Og hvordan? Historisk sett vi alltid har gjort låneord fra andre språk og motsatt.

Men hva gjør det med identiteten? Det føler dem seg mindre norsk hvis de bare snakker engelsk eller de til slutt bare snakker engelsk og miste det norske språket sitt?
(Ungdomsskolelærer 3)

Å diskutere hvordan språket utvikler seg gjennom tid kan hjelpe elevene å utvikle historiebevissthet, men også sin egen identitet. Identitet og tilhørighet er ofte flettet sammen. Ved å hjelpe elevene å forstå et sted, kan samfunnsfagslærere kan føre dem på veien til tilhørigheten. Elevens familie spiller også en viktig rolle i denne prosessen. Ungdomsskolelærer 1 forteller at foreldrene og foreldrenes tilknytning til stedet kan hjelpe.

Mange har jo foreldre fra byen eller som kjenner byen godt som at de kan også snakke om dette hjemme, og kanskje de også så du får forrige gang en prosess da som kan foregå også utenfor skolen, og så kan det hende at de føler jo tilknytning til; til stedet, og at det dermed blir mere interessant sånn sett. (Ungdomsskolelærer 1)

Ungdomsskolelærer 1 deler denne tanken med Kjetil Fossen som forklarer at foreldrene har en stor rolle og påvirkningskraft: «Nærhet og god kontakt med foreldre, konkrete erfaringer fra et utvidet nærmiljø og en god dialog der tanker møtes og meninger brytes, vil gi barn og unge et viktig endringspotensial i deres søken etter identitet» (Fossen, 2005, s. 480).

Likevel påpeker ungdomsskolelærer 2 at det er mulig å utvikle identiteten og tilhørigheten hos elevene ved å undervise i lokalhistorie selv om at elevene ikke kommer fra stedet hvor de bor nå.

Jeg tenker jo mer kunnskap du har punktum; jo mer vil du forstå av deg selv. Du må ville mer forstå hva de rundt deg, og hvis du vet jo mer du vet, jo mer hva du evner til å knytte deg til det stedet, eller føler at du hører til der. (Ungdomsskolelærer 2)

Så uansett hvor elevene kommer fra, skal ikke lærerne holde tilbake å undervise i lokalhistorie.

5.4.3 Stolthet

Lærerne har fortalt at historiebevissthet også handler om å være stolt av hva de er, og av byen sin. De tenker at kunnskapen er veldig viktig. Å kjenne byen sin og bygningene kan gjøre elevene stolte av sin by. På den måte vokser tilhørigheten. Kateketen fremhever at du kan ha følelsen uansett om du er fra Kongsberg:

Det oppleves jo at folk som bor i Kongsberg er jo veldig stolte av kirken sin uansett om man er fra Kongsberg, de er tilknyttet. (...) De får et forhold til at dette er en del av vår by og vår kommune. (Kateketen)

Ungdomsskolelærer 1 vil utvikle historiebevisstheten til elevene ved å vise at byen har en rik historie å være stolt av: «En bevissthet på at lokalmiljøet da har en rik historie at man kanskje får en. Kan få en litt stolthet og en tilknytning til stedet, der man bor» (Ungdomsskolelærer 1). Følelsen elevene klarer å få til sin by kan styrke en identitetsdannelse. Kateketen er enig i det. Da jeg spurte hen om å besøke i kirken kan hjelpe elevene å reflektere over sin egen identitet, svarte hen: «Jeg opplever at folk som bor i Kongsberg er jo veldig stolte av kirken sin, uansett om man er fra Kongsberg. Jeg tror at elevene får et forhold til dette er en del av vår by» (Kateketen). Som ungdomsskolelærer 1, tenker kateketen at jo mer du kjenner byen din, hva som har skjedd der, hvilken historie som knyttes til bygningene, jo mer du kan være stolt av byen din og føle en tilhørighet til den. Å undervise i lokalhistorie er en god måte å utvikle stolthet.

5.5 Lokalhistorie

I dette forskingsarbeidet ønsket jeg å intervjuere lærerne om temaet lokalhistorie. Forskingsspørsmål mitt handler om å bruke Kongsberg kirke, altså en bygning i byen som har en viktig historie så jeg synes det er interessant å vite hvordan lærerne jobber med dette temaet.

Lokalhistorie er ikke nevnt i den nye læreplanen LK20, men det betyr ikke at man ikke kan undervise i den. I den nye læreplanen i samfunnsfag som ble fastsatt som forskrift av Kunnskapsdepartementet 15.11.2019 og særlig i kompetansemålene etter 10. trinn, pekes det ikke på spesifikke perioder eller begivenheter eller bestemte områder i motsetning til med den forrige læreplanen der Europa, for eksempel, var nevnt i et kompetansemål. Selv Norge er ikke nevnt og den mest presise formuleringen som fremkommer i kompetansemålene gjelder urfolk. Lærerne selv får velge om de vil jobbe med lokalhistorie for å nå målene. Noen steder i Norge har en historie som kan bli knyttet til den nasjonale eller internasjonale historien, slik at lærerne i dette området får utbytte av det. I andre områder er det mer vanskelig å bruke lokalhistorie for å nå et kompetansemål. Uansett sted er det viktig å passe på å ikke misbruke lokalhistorie. Om

elevene har hørt for mye om lokalhistorie gjennom barneskolen, er det mulig at de mister interessen på ungdomsskolen når det er på tide å utdype temaet og knyttet det til nasjonal historie.

Siden jeg tenker at det er viktig at lærerne blir kjent med lokalhistorien og lokalsamfunnet for at elevene skal kunne utforske sin egen identitet, spurte jeg informantene først om de var nok kjent med lokalhistorien for å undervise i denne. Ungdomsskolelærerne innrømmet veldig fort at deres kunnskaper på dette området ikke var tilstrekkelige for å undervise i det, men de var flinke til å finne hjelp i eksterne pedagoger. Etter det første intervjuet med den første ungdomsskolelæreren la jeg merke til at det var vanskelig å få opplysninger om lokalhistorie av hen. I dette øyeblikket av mitt forskningsarbeid husket jeg at ordet *lokalsamfunnet* i overordnet del av læreplanverket er nevnt sammen med det nasjonale og det globale. Det står: «De tre tverrfaglige temaene i læreplanverket tar utgangspunkt i aktuelle samfunnsutfordringer som krever engasjement og innsats fra enkeltmennesker og fellesskapet i lokalsamfunnet, nasjonalt og globalt» (Kunnskapsdepartementet, 2017). Siden jeg ikke klarte å få interessante opplysninger om lokalhistorie fra den første ungdomsskolelæreren jeg har intervjuet, og siden jeg husket dette punktet fra læreplanen eg har sitert ovenfor, ba jeg de andre ungdomsskolelærerne å rangere den lokale, nasjonale og globale historien i rekkefølge etter viktighet. Informantene vil ikke rangere de tre historiene, og de synes at der er sammenheng mellom de tre som er viktig å undervise.

5.5.1 Kunnskap om lokalhistorie

Barneskolelæreren er veldig interessert i lokalhistorie og hen føler at hen kunne nok til å undervise om dette: «Ja, jeg synes jeg kan mye, men det er veldig godt å ha bøkene.» Hen legger til at hen har mye erfaring i å undervise i lokalhistorie.

Kateketen på sin side har fått opplæring for å kunne kjøre omvisningen til elevene i Kongsberg. Den som hadde ansvar for omvisningene før kateketen, har skrevet en bok om kirken og var også barneskolelæreren.

Ungdomsskolelærerne tilsto at de ikke kjente nok lokalhistorie til å undervise i dette. Da jeg stilte spørsmål om det, svarte de: «Absolutt ikke.» for en av dem, eller «nei, nei». Ungdomsskolelærer 1 fremhevdde at barneskolelærere i Kongsberg jobber

mye med lokalhistorie og at de er flinkere enn på dem på ungdomsskole: «I forhold til Kongsbergs gruvehistorie og slikt, så føler jeg at de er veldig flinke på barneskolen. Vi er nok ikke flinke nok til å dra det inn med våre» (Ungdomsskolelærer 1).

Ungdomsskolelærer 1 innrømmer at:

I utdanningen så lærte vi litt om det. Da ble det brukt lokalt eksempel der jeg studerte om hvordan vi kunne bruke lokalhistorien der. Men jeg føler ikke at jeg har fått nok. Nok verktøy til å kunne bruke Kongsbergs historie selv. (Ungdomsskolelærer 1)

Det som fremkommer av analyse av intervjuene er at selv om lærerne husker at de hadde temaet lokalhistorie i løpet av utdanningen, hadde de ikke nok kunnskap for å undervise i lokalhistorie. Opplæring om «å bruke lokalhistorie» de fikk på universitet og Kongsbergs lokale historie er to forskjellige ting, men de nevnte denne opplæringen for å understreke at de synes lokalhistorie er en viktig del av utdanningen.

Ungdomsskolelærer 2 forteller at siden hen ikke kjenner lokalhistorie nok til å undervise, må hun jobbe selv med det:

Nei enten så må du vite litt selv, eller så må du vite hvor du kan finne fram til noen som vet å bruke det. Og så er det jo greit å vite at man kan søke ulike databaser da om lokalhistorie og kirkebøker og alle sånne ting. (Ungdomsskolelærer 2)

Dette stemmer med det Inger Birkeland skriver i *Kulturelle Hjørnesteiner* (2014): «Læreren er ikke ferdig utlært når han eller hun begynner i arbeid som lærer» (Birkeland, 2014, s. 135). Hun fortsetter ved å si: «Lærerutdanningene kan ikke lære lærere alt» (Birkeland, 2014, s. 144). Det Birkeland sier i denne boka er at det ikke er noen skam å innrømme at man ikke kan nok til å undervise i lokalhistorie om man er flink til å utfordre seg selv når det gjelder å delta i et nytt prosjekt som Tinnsjøprosjektet (2014). Dessverre er det ikke det som ungdomsskolelærer 1 innrømmer når hen sier: «Vi har nok en tendens her på ungdomsskolen til å føle oss låst i forhold til hva vi har i gåseøyne, alltid gjort» (Ungdomsskolelærer 1). Hen mener her at hen og kollegene hens benytter eksterne pedagoger når det gjelder å undervise i lokalhistorie. Siden disse undervisningsoppleggene med eksterne pedagoger passer til den nye læreplanen, utfordrer de ikke seg selv til å lære om lokalhistorie for å prøve noe nytt.

5.5.2 Bruk av eksterne pedagoger

Både barneskolelæreren som har god kjennskap til lokalhistorie og ungdomsskolelærerne sier at de liker best å bruke eksterne pedagoger når det gjelder å

undervise i lokalhistorie eller å vise lokal kulturarv til elevene. En pedagog fra bergverksmuseet har jobbet lenge med barneskolene. Denne måten å jobbe på betyr ikke at lærerne ikke er interesserte i å lære mer om lokalhistorie og lokalsamfunnet. Dette er et samarbeid. Inger Birkeland beskriver dette samarbeidet mellom lærerne og eksterne pedagoger når hun beskriver Tinnsjøprosjektet (2014). Lærerne «etablerte (...) nye relasjoner til aktører og organisasjoner i lokalsamfunnet. Disse nye sammenhengene påvirker lærerrollen» (Birkeland, 2014, s. 149). Når ungdomsskolelærer 1 snakker om dette samarbeidet med naturskolen i Kongsberg, gjør hen det med et positivt uttrykk som viser at hen er fornøyd med samarbeidet. «Jeg føler vi er flinke til å bruke de eksterne ressursene» (Ungdomsskolelærer 1). Et sånt samarbeid betyr for informantene et møte med spesialister. Disse eksterne aktørene er både for dem, lærerne, og elevene noen som kan mer enn dem, og lærerne er klare over det, som for eksempel ungdomsskolelærer 2: «Jeg må ha kontakter jeg må vite hvem jeg skal ta kontakt med, som kanskje kan mer enn hvis ikke jeg kan det da» (Ungdomsskolelærer 2).

På sine side sier barneskolelæreren at de får beskjed av «Den Kulturelle skolesekken» når det gjelder omvisningen i kirken. Organisasjonen har tatt kontakt med kateketen på forhånd for at de blir enig om en dato: «Hvert år sånn ... hen organiserer egentlig når skolene kommer, mens jeg bare gir datoer når vi kan, og så organiserer hen kontakt med skolene, jeg tar egentlig bare imot dem» (Kateketen). Kateketen mener her at hen ikke trenger å reklamere for denne omvisningen på skolene. Som sagt før, kontakter organisasjonen «Den Kulturelle Skolesekken» skolene. Samarbeidet i dette tilfelle begrenser seg til å formidle kontakt/informasjon. Organisasjonen som foreslår omvisningen i kirken, er en mellommann som unngår at det blir kontakt mellom kirken og skolen. Kateketen prøvde en gang å kontakte en skole: «Det hendte om de kunne lage en litt ordentlig evaluering om hvordan vi møter elevene og nivå på kunnskap.» Svaret hen fikk var at det var bra.

Jeg kan avslutte her ved å si at barneskolelæreren samarbeider med eksterne pedagoger så mye de kan mens ungdomsskolelærerne følger elevene til et møte med eksterne pedagoger.

5.5.3 Lokal historie flettet sammen med nasjonal og internasjonal historie

Da jeg ville vite hvor stor betydning lærerne legger på lokalhistorien, brukte jeg et funn fra en gammel undersøkelse for å hjelpe dem å reflektere over dette begrepet. Lise Kvande og Nils Naastad bruker i boka *Hva skal vi med historie* (2020) en undersøkelse fra 2010 som Gisle Kjellvold gjennomførte blant mer enn 400 ungdomskolelever. De sier at «Noen av hans funn er interessante for vår diskusjon: Elever synes at europeisk historie og verdenshistorie er viktigere enn norsk historie» (Kvande & Naastad, 2020, s. 171). Dette funnet hjalp meg for å høre hva lærerne hadde å si om det siden de skal undervise i lokalhistorie: Vil de være enig med disse elevene fra 2010 eller vil de overbevise dem om at de tar feil?

Alle tre ungdomsskolelærerne forstår at elevene synes at europeisk historie og verdenshistorie er mer spennende. Ungdomsskolelærer 1 svarer på spørsmålet slik:

Jeg skjønner at det henger høyere, at det er mer interessant med europeisk historie og se de store tingene, pluss at vi kan vel si at annen verdenskrig så var vel var, det var klart det var ikke så lett i Norge heller. Men det var nok andre som hadde større utfordringer enn oss. Da ja. Jeg forstår elevenes svar. (Ungdomsskolelærer 1)

Ungdomsskolelærer 2 legger til at: «Jeg skjønner at de sier det for det er mer altså, det er helt forferdelig å si. Det er altså mer krig det er mer spenning og ungdom synes at liksom de store tingene som de hører om, at de får den forståelsen» (Ungdomsskolelærer 2).

Ungdomsskolelærer 3 husker at hen tenkte på den samme måten da hen var ung: «jeg tenkte akkurat det samme med oss selv når jeg var på deres alder. Jeg synes det var mye mer spennende med alt det andre i verden, og kriger» (Ungdomsskolelærer 3). De tre ungdomsskolelærerne forstår elevenes mening at det som skjer i verden er mer spennende enn i Norge, og uten nødvendigvis at de vil overbevise dem om at de tar feil, ønsker lærerne å vise elevene at det lokale ofte møter det globale. Siden hen kjenner godt Kongsbergs historie, klarer barneskolelæreren å flette sammen det lokale og det internasjonale: «den (kirken) er jo så knyttet til den europeiske historien, nettopp fordi at det var ...vi lå under Danmark, det var tysk arkitekt ikke sant? At den og dette knyttes jo sammen» (Barneskolelæreren).

5.6 Å bruke kirken tverrfaglig

Jeg avslutter denne analysen med en uventet kategori. Selv om jeg har valgt en teoristyrte analyse, kommer en kategori fram uten at jeg nevnte den i intervjuene: «Å bruke kirken tverrfaglig». To grunner førte til denne kategorien. Før jeg nevner disse to grunnene, må jeg minne at lærerne ikke trengte å ha vært i kirken før for å delta i dette forskningsprosjektet. Den første grunnen er at selv om ungdomsskolelærerne aldri har vært med elevene sine til kirken, er de veldig interessert i den. Den andre grunnen er at ungdomslærerne underviser i andre fag i tillegg til samfunnsfag. De underviser i KRLE. En av dem har musikk i tillegg til KRLE og samfunnsfag.

Ungdomsskolelærer 2 som har studert KRLE sier for eksempel: «Men kirken, så det er (...) jo spennende, men jeg har ikke brukt kirken så (...) mye i samfunnsfag. Og må innrømme jeg sier mer i KRLE enn i samfunnsfag» (Ungdomsskolelærer 2). Når hen sier at hen har brukt kirken i KRLE, mener hen at hen snakker om de forskjellige religiøse bygninger som finnes. Selv om hen virker interessert i å besøke kirken i Kongsberg, er hen litt i tvil i forhold til hva kateketen eller prest kunne si. «(...) den andre personen kan jo finne på å si ting som; som på en måte blander de kortene med religion og og historie. Veldig sjelden, men det må man jo være obs på at det ikke blir feil» (Ungdomsskolelærer 2). Når det gjelder å besøke en kirke i forhold til historie eller KRLE, er ungdomsskolelærer 2 litt i tvil om hva personen som har ansvar for omvisningen kommer til å si. Hen er litt redd for at det blir forkynning.

Til slutt kommer hen tilbake til denne muligheten, å blande historie og KRLE. «Vi burde jo besøke masse mer religiøse bygninger i historie for å forstå hvordan det har blitt til da» (Ungdomsskolelærer 2). Så jeg kan konkludere at hen er interessert, men siden hen ikke kjenner opplegget til kateketen er hen i tvil. Kateketen på sin side har repetert i sitt intervju at: «det ikke er noe forkynnelse i denne undervisningen» (Kateketen).

Den andre læreren underviser nå i musikk i tillegg til samfunnsfag, engelsk og KRLE men hen har undervist i kunst og håndverk, derfor nevnte hen kunst og musikk.

Ja, jeg kunne tenke meg en Vi er flinke til å bruke i kunst og håndverk, så har vi jo lokal som arkitektur og har vi vært blitt flinke til å bruke museum (...). Ja og flinke til å gå i byen og se på arkitektur og kunne ha opplegg rundt det. Så jeg kunne jo godt tenke meg, Eh noe inne i kirken og se på, på hvordan den er utsmykka da med em marmor og ja, og og både i forhold til at man kan bare se på hvis man ser på stilhistorien. Se på hvordan denne uttrykkes. Så kan man dra

det til ja, (...) Er det ikke langt til å gå for oss. Så det er jo bare egentlig. Jeg tenker å kunne gjøre noe noe sånn litt på tvers av fag da sånn at her kan man se historie, ikke isolert, men man kan ikke trekke det inn mot musikkhistorie, for eksempel også ja. (Ungdomsskolelærer 1)

Dette lange utfyllende svaret viser at idéer vokser samtidig som hen snakker. Hen starter å fortelle om å bruke kirken i kunst og håndverk, så det appellerer at de bruker nå andre museer som Lågdalsmuseet, og så fortsetter hen til å snakke om hvordan kirken er utsmykka. Vi kan lese også at hen stopper litt i fortellingen og så starter hen igjen ved å si ja som man sier når man finner en idé. Til slutt nevner hen denne muligheten til å ha et tverrfaglig undervisningsopplegg.

Jeg har sagt i oppsummeringen av funn at lærerne var avhengige av eksterne aktører og organisasjoner for å bruke lokal kulturarv og steder knyttet til lokalhistorie, noe som kateketen er veldig klar over og hen tar problemet inn over seg. Når jeg nevner at ungdomsskoleelever kunne besøke i kirken i forbindelse med et tverrfaglig undervisningsopplegg sier hen:

Det er nesten litt rart fordi, at det er jo nært. Til både Tislegård og Vestsiden, det er jo fryktelig nært. jeg tenker Vestsiden, som jo kan se bort på oss. At de ikke benytter seg mer av kirken. Kanskje litt dumt. Det er kanskje litt vår feil at vi liksom ikke tilbyr at. Det er åpent her, men at de ikke tenker på det. Det er jo egentlig litt. Rart ja, men det er kanskje noen tradisjoner man har gått igjen i at sånn er det. (Kateketen)

Dette sitatet fra kateketen er en oppsummering av situasjonen i dag i Kongsberg. Barneskolene og ungdomsskolene bruker eksterne pedagoger når det gjelder å bruke lokalkulturarv, men det høres ut som de er forankret i en slags tradisjon som kateketen sier. Ungdomsskolelærerne bruker ikke kirken selv om bygningen er i nærheten, selv om ungdomsskolelærerne snakker om marmorering i kunst og håndverk, og selv om det ikke er noe forkynning i omvisningen av kirken. Kateketen tar på seg skylden og synes at hun måtte kanskje tilby noen omvisninger som kan tilpasses samfunnsfagslæreplanen.

Dette er synd fordi lærerne er interessert i å bruke kirken selv om de tviler litt på undervisningsopplegg kateketen kan tilby. Et tverrfaglig undervisningsopplegg med samfunnsfag som hovedfag kunne samle også Kunst og Håndverk, KRLE, musikk og til og med kroppsøving om vi bruker byen rundt kirken for et orienteringsløp.

6 Drøfting

I analysen har jeg belyst hvordan barneskolelærerne jobber i dag når det gjelder å bruke kirken. På sin side er ungdomsskolelærerne opptatt av å bruke andre steder i forbindelse med lokalhistorie for å utvikle blant annet historisk empati. Med denne oppgaven vil jeg vite hvordan lærerne kan bruke kirken som læringsressurs. I den første delen i drøftingen kobler jeg de tre hovedfunnene fra analysen med problemstillingen min. Det vil si at jeg vil reflektere over den indre gyldigheten til oppgaven min. Jeg følger rådet til Postholm og Jacobsen og spør meg: «Er de begrepene jeg har konstruert dekkende for det som data faktisk sier?» (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 267). I denne første delen blir disse tre hovedfunnene drøftet på bakgrunn av den nye læreplanen og jeg vil argumentere for at funnene mine kan brukes i andre kontekster. Disse funnene er ikke bare gyldige i konteksten til Kongsberg kirke. Jeg følger igjen rådet til Postholm og Jacobsen og spør meg: «Kan funnene i min undersøkelse «reise» til andre kontekster?» (Postholm & Jacobsen, 2018, s. 267). Med dette spørsmålet reflekterer jeg over den ytre gyldigheten til funnene mine. Det første hovedfunnet er «stolthet». Når det gjelder å utvikle identitet hos elevene, var alle ungdomsskolelærerne enige om at stolthet er en viktig følelse i denne prosessen. Det andre hovedfunnet er historiebevissthet. Analysen av materialet viste at dette begrepet har en stor betydning i samfunnsfagundervisning. Det siste hovedfunnet var at alle informantene bruker dyktige, eksterne pedagoger når det gjelder å undervise i lokalhistorie.

I den andre delen starter jeg ved å forklare hvordan tolkning av læreplanen kan åpne for til flere muligheter når det gjelder å bruke steder i nærheten av skolen. Deretter setter jeg i begrepet tverrfaglighet perspektiv slik dette fremkommer i læreplanen og hvordan dette samme begrepet tverrfaglighet ble tolket av lærerne i min undersøkelse.

6.1 Hovedfunnene og brukbarheten deres i andre kontekster

6.1.1 Stolthet

Det første hovedfunnet fra analysedelen jeg vil drøfte er «stolthet». Jeg forventet ikke at ungdomsskolelærerne ville knytte identitet til stolthet. De synes det er viktig å utvikle stolthet til elevene for der de bor. Elevene er stolte av Kongsbergs basketlag,

skisenter og av andre ting de kan forholde seg til. Det hjelper dem å utvikle sin egen identitet. Jeg vet fra min egen erfaring at det er vanskeligere for en ungdom som ikke ble født i byen der hen bor å finne ut hvem hen er. I samfunnsfagundervisning er det viktig at lærerne ikke glemmer disse elevene slik at alle føler seg inkludert. Det er mulig at selv om de ble født i byen, kjenner elevene ikke så godt de forskjellige bygningene som er rundt dem. Akkurat som elever er stolte av Kongsbergs basketlag, må samfunnsfaglærere fremheve det kulturelle og det historiske i byen der elevene bor. De kan også være stolte av lokal kulturarv og særlig kirken på samme måte som de er av idrettsfolk. Ungdommene pleier å kategorisere og gruppere personlighetene til hverandre. De plasserer hverandre i grupper med folk med samme interesse. De kategoriserer også interesser de har. De plasserer seg selv i en av disse gruppene. De er så vant med denne prosessen at kategorisering hjelper dem også å huske viktig informasjon. Når det gjelder Kongsberg kirke, kan en lærer si for eksempel at Kongsberg kirke er den største barokke kirken i Norden. Den er også den med flest sitteplasser i Norge. Sånne opplysninger hjelper elevene både å huske detaljene om kirken, å være stolte av denne bygningen og snu Kongsbergs historie mot verden. I artikkelen *Identitetsdannelse og lokalt basert læring* forklarer Fossen (2005) at å hjelpe elevene til å knytte sin identitet til sitt hjemsted motvirker elevenes isolering. «Å betrakte hjemstedet i et «utenfraperspektiv», vil tvert imot være berikende. Man ser det hjemlige og tilvante i nytt lys, forstår ting bedre i en utvidet kontekst og kan tilføre lokalsamfunnet nye verdier og løsninger» (Fossen, 2005, s. 477). Kunnskap er viktig, men det som kommer fram av analyse delen, er det at stolthet hjelper enda mer for å utvikle identiteten til elevene.

6.1.2 Historiebevissthet

Jeg har forklart at å utvikle stolthet for sin by er en måte å hjelpe ungdommene å utvikle sin egen identitet og at å bruke kirken kan være en god måte å bearbeide dette temaet på. Jeg vil nå drøfte det andre funnet: historiebevissthet. Historiebevissthet er en del av identiteten vår. Når man er klar over hvem man er, over sin egen identitet, så er man også klar over at man lever i historien. Ifølge ungdomsskolelærerne er elevene på ungdomsskolen i en alder der de utforsker sin egen identitet samtidig som samfunnet der de bor. Informantene mener også at å bli kjent med byen sin og med

lokalhistorien hjelper ungdommene i denne prosessen. Enten de gjenkjenner at de er fra byen og at de tilhører samfunnet, eller de lærer å bli kjent med dem og de tilhører dem etter hvert. Ifølge en av informantene er kunnskapen nøkkelen til å finne sin identitet. Når det gjelder historiebevissthet, det vil si å bevisstgjøre elevene om at de lever i historien, og at de har evnen til å forandre historien, brukte ungdomsskolelærer 3 språket som eksempel. Kongsberg kirke er også et godt eksempel, synes jeg. I dag brukes Kongsberg kirke som bedehus, som konserthus og som historisk sted. Bruken har forandret seg mye siden den ble bygd og kommer til å forandre seg i fremtiden. Elevene kan utvikle sin historiebevissthet ved å forstå kirkens reise i tid. Med kirken kan de reflektere over betydning til religion gjennom århundrene. Ved å besøke kirken kan alle elevene, til og med de som ikke er kristne, reflektere over forandringen av både kirken som det naturlige sentrum for det offentlige liv i fortiden og religionens plass i livet til menneskene. Ved å besøke kirken får de både kunnskap om hva som skjedde i Kongsberg på 1600- og 1700-tallet og de forstår at det har skjedd noe før dem. Ved å bruke kirken i dag, som elev for å lære historie eller som publikum om de kommer i kirken til en konsert, settes en prosess i gang. De forstår at de er en del av historien til kirken og kirken blir en del av deres egen historiske identitet

Lærerne har mange muligheter for å åpne elevenes øyne for historien om byen sin eller tettstedet sitt. Jeg har forklart at kunnskap om lokalhistorie hjelper elevene å bygge sin identitet uansett om hen har familie på stedet hvor hen bor, eller ikke. For å bygge denne kunnskapen kommer Kvande og Naastad i *Hva skal vi med historie?* (2020) med et eksempel om å jobbe med gatenavn. Å spørre hvorfor gatene heter slik, lar elevene posisjonere stedet der de bor i historien. Denne metoden kan hjelpe dem å bli kjent med en person som ble viktig i lokalhistorien. Denne personen var kanskje ikke arkitekt av en kirke som i Kongsberg, men det betyr ikke at elevene ikke kan være stolte av hen. Å utforske lokalhistorie, uansett stedet, er berikende. «Man ser det hjemlige og tilvante i nytt lys, forstår ting bedre i en utvidet kontekst og kan tilføre lokalsamfunnet nye verdier og løsninger» (Fossen, 2005, s. 477). Svarene til informantene er i samsvar med det Fossen påpeker om at ungdommens forhold til hjemstedet er viktig når det gjelder å utvikle sin identitet og sin historiebevissthet.

6.1.3 Bruk av eksterne pedagoger

Det tredje hovedfunnet fra analysen er at ungdomsskolelærerne bruker veldig dyktige eksterne pedagoger som kjenner lokalhistorien godt. Naturskolen i Kongsberg tilbyr et undervisningsopplegg til ungdommene som handler om andre verdenskrig. Barneskolelæreren benytter seg både pedagogene på Bergverksmuseet, guidene i gruvene og kateketen i kirken. Når det gjelder lokalhistorie synes lærerne at de ikke kjenner Kongsbergs historie godt nok til å undervise i den, så de foretrekker å bruke disse dyktige pedagogene som tilbyr veldig lærerike opplegg.

Likevel innrømmer ungdomsskolelærerne at de ikke bruker kateketen i kirken. De gir to grunner til dette. Den første er at elevene lærer om lokalhistorie og særlig om denne perioden kirken ble bygd på barneskolen, så de synes at det blir for mye repetisjon i løpet av få år. Ungdomsskolelærer 1 forklarer at barneskolelærerne jobber veldig bra med lokalhistorie så hen framlegger tanken om at elevene lærte nok om lokalhistorie. Kateketen blir forvirret når jeg forteller hen hva informantene sa, og hen sier at de kanskje har lært mye, men de husker egentlig ikke så mye. Hen får ikke møte alle elevene når de er ungdommer men de som kommer til å konfirmere seg, stiller spørsmål om bygningen. Når hen minner dem om at de har vært på besøk i kirken med skolen og fått omvisning, husker de det ikke så godt. Det høres ut som om samfunnsfaglærerne glemmer at barna vokser og at måten de ser på ting rundt seg endrer seg. Om de har lært om lokalhistorie på barneskolen, betyr det ikke at et innholdsrikt undervisningsopplegg, ikke kan hjelpe dem å utvikle forståelsen de har om byen. De kunne til og med koble lokalhistorien i Kongsberg til nasjonale og globale problemstillinger som nevnt i læreplanen. Den andre grunnen som ble gitt for å forklare at ungdomsskolelærerne ikke bruker kateketen er at en av dem tenker at det kan bli forkynning. Hen synes at kateketen ble utdannet for å undervise kristendom, men ikke religion som det undervises på skolen. De to grunnene gitt av ungdomsskolelærerne viser at et samarbeid er mulig, men det er behov for mer samarbeid mellom kateketen og lærerne om oppleggets innhold.

Dette funnet om å bruke eksterne pedagoger gjelder også andre skoler i Norge. Det er rimelig å anta at mange norske lærere, på samme måte som informantene i dette prosjektet, ville innrømme at de ikke kjenner lokalhistorien godt nok for å undervise i denne, og som nøler med å bruke kateketen som eksternepedagog. Det

finnes mange muligheter for å finne dyktige mennesker som kan fortelle lokalhistorie. Ifølge Hilde Gunn Slottemo finnes det i dag: «mer enn 600 lokalhistorielag i Norge, med til sammen mer enn 80 000 medlemmer. De utgir lokalhistoriske bøker og magasiner, og mange driver med gårds- og slektshistorie» (Slottemo, 2020). Ved å ta kontakt med lokalhistorielag har en skole mulighet til å bygge et prosjekt for at elevene bli kjent med stedet der de bor ved hjelp av dyktige personer.

Det kan også virke paradoksalt at selv om informantene ikke ville undervise i lokalhistorie på grunn av manglende kunnskap, var de klare over at de må ta initiativ og lete etter informasjon, bøker og så videre for å bli kjent med byen der de jobber.

Som sagt innledningsvis ville jeg i denne delen argumentere for den ytre gyldigheten til prosjektet mitt. Gyldighet er synonymet for validitet. Sirianne Dahlum forklarer ytre validiteten sånn: «Ytre validitet betegner det at resultatene fra en studie av et begrenset omfang kan generaliseres, og dermed regnes for å gjelde en større mengde data enn det studien undersøkte» (Dahlum, 2021). Det som representerer et begrenset omfang i prosjektet mitt er Kongsberg kirke. Informantene mine forklarte alt elevene kan lære fra et sted og særlig fra Kongsberg kirke. Temaene de fremhevet kan tilpasses andre steder. Teoretikerne bruker i sine artikler andre steder enn Kongsberg kirke for å forklare alt vi kan lære av et sted. Kjell Fossen studerte Eidsvåg i Åsane (2005), og Inger Birkeland brukte flere steder rundt Tinnsjø i boka *Kulturelle hjørnesteiner* (2014). Mine funn samsvarer med studiene fra Fossen og Birkeland og de kan overføres til en annen kontekst. Det finnes et samsvar mellom de empiriske dataene jeg fikk av informantene og de teoretiske definisjonene. Informantene er enig i at å bruke et sted til å utvikle identitet og historiebevissthet hos elevene er relevant, og det er noe de er klare over. Hovedspørsmålet mitt handlet om å bruke Kongsberg kirke som læringsressurs, så et av forskningsspørsmålene mine som jeg har listet innledningsvis, var: Hva kan elevene lære om seg selv ved å besøke kirken? Svarene jeg fikk, treffer forskningstemaene. Utdanningsdirektoratet er opptatt av utviklingen av elevene og livsmestring. Så jeg studerte temaet identitetsutvikling og jeg har forstått gjennom svarene jeg fikk at lærerne er veldig interesserte i å utvikle identitet hos elevene særlig ved å knytte dette temaet til lokalsamfunnet. Jeg kan konkludere med at som Postholm og Jacobsen sier at begrepene jeg har konstruert er dekkende for det som data faktisk sier.

6.2 Læreplan og tverrfaglighet

Temaene samfunnsfaglærerne underviser i og tolkningen av læreplanen de har, viser at en bruk av Kongsberg kirke som læringsressurs er mulig.

6.2.1 Tolkning av læreplanen

I den forrige læreplanen fantes konkrete angivelser av historiske begivenheter og epoker i kompetansemålene. Når vi leser disse angivelsene, forstår vi at lærerne hadde en annen måte å jobbe på og å tolke læreplanen. Disse nøyaktig definerte historiske periodene gjorde at det kunne være vanskelig å finne og å velge et sted. Om lærerne ønsket å bruke et sted til å nå et kompetansemål, måtte de finne et sted i nærheten av skolen som kunne tilpasses disse kompetansemålene fra læreplanen, og det var ikke nødvendigvis mulig. Når det gjelder å bruke et sted i undervisning, er reisen ofte et økonomisk problem for skolen. Mange steder er relevante for et meningsfullt faglig arbeid, men de ligger ikke nødvendigvis ved siden av skolen. Med den nye læreplanen er mulighetene bredere siden det ikke står noen historiske perioder. Dette er en fordel fordi lærerne kan velge et sted som kommer til å både utvikle elevenes kunnskap om sin egen by, og samtidig utvikle deres identitet og historiebevissthet.

6.2.2 Tverrfaglighet

Som sagt i analysedelen har informantene kommet med idéen om at de kunne vurdere et tverrfaglig undervisningsopplegg der kirken kunne være i sentrum. Denne opplysningen var litt upresis; en av ungdomsskolelærerne nevnte flere fag som samfunnsfag og kunst og håndverk, barneskolelæreren nevnte norsk og samfunnsfag fordi de pleier å jobbe ved å samle flere fag i større prosjekt som de kaller «tema». Siden det står i overordnet del av læreplanverket at «skolen skal legge til rette for læring innenfor de tre tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap, og bærekraftig utvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2017), vil jeg undersøke denne muligheten koblet sammen med kirken før jeg presenterer de fagene som kan passe til et tverrfagligundervisningsopplegg med kirken som læringsressurs.

Det første temaet kan kobles til et undervisningsopplegg i samfunnsfag fordi det handler om identitet og jeg har fortalt gjennom analysen at lærerne var opptatt av å hjelpe elevene med å utvikle sin egen identitet. Det står i overordnet del av læreplanverket at: «I barne- og ungdomsårene er utvikling av et positivt selvbilde og en trygg identitet særlig avgjørende.» (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Demokrati og medborgerskap er et tema som lett kan kobles til samfunnsfag. Med Kongsberg kirke som eksempel kan lærerne starte samtaler der det kan oppstå uenighet mellom elevene og her kan de øve opp «evnen til å tenke kritisk, lære seg å håndtere meningsbrytninger og respektere uenighet.» (Kunnskapsdepartementet, 2017)

Det tredje temaet er vanskelig å koble til kirken i forbindelse med et undervisningsopplegg i samfunnsfag, fordi det er vanskelig å se hvordan Kongsberg kirke kan sees i et bærekraftperspektiv, men i forbindelse med et undervisningsopplegg i kunst og håndverk kan man bruke dette temaet. Kongsberg kirke trenger vedlikehold som kan være bærekraftig og elevene kan reflektere over de forskjellige måtene som finnes for å ta vare på en gammel bygning.

Når det gjelder å bygge et tverrfaglig prosjekt, kan mange fag samarbeide. På barneskolen kan til og med matematikk være med fordi elevene fra 5. klasse lærer om areal og omkrets, så de kunne jobbe på stedet eller med tegninger. Jeg vil konsentrere meg i denne neste delen om å presentere mulighetene for et undervisningsopplegg for ungdomsskoleelever.

7 Retning for et mulig undervisningsopplegg

I denne delen beskriver jeg et mulig tverrfaglig opplegg som kan settes i gang neste år, i forbindelse med byens 400 års jubileum. 2. mai 2024 er det 400 år siden Kongsberg by ble grunnlagt ved kongelig resolusjon. Jeg vil foreslå flere måter å bruke denne anledningen. Jeg tok kontakt med jubileumskomiteen. Komiteen er ledet av ordfører og består av flere ledere i Kongsberg hvorav blant annet Instituttleder Universitetet i Sørøst-Norge Kongsberg, direktor for Bergverksmuseet og Group Executive Vice President HR and Security, Kongsberg Gruppen. Jeg ville høre om de hadde planlagt noe som samler kirken og ungdommer, men de vil belyse mest teknologien. Denne avgjørelsen betyr ikke at det ikke kan gjøres noe. Ungdomsskolelærerne kan benytte muligheten til å delta i denne feiringen slik at elevene forstår hvordan begivenhetene henger sammen, hvordan innbyggerne i en by påvirker utviklingen av samfunnet sitt.

For hvert av fagene nevnt av lærerne lister jeg kompetansemålene som kan nås ved å bruke Kongsberg kirke i et undervisningsopplegg, og så beskriver jeg en retning for et mulig undervisningsopplegg. Som sagt i drøftingen kan disse kompetansemålene tilpasses andre historiske steder, men siden oppgaven handler om å bruke Kongsberg kirke starter jeg ved å beskrive omvisningen i kirken.

7.1 Omvisning i kirken

Før omvisningen i kirken er det nødvendig å minne elevene på de viktigste periodene i Kongsbergs historie til når det gjelder samfunnsfag. Et narrativ med bilder med både malerier og fotografier fra Kongsberg i dag kan koble sammen episoder de husker med andre perioder som er viktig. I narrativkapitlet forteller jeg disse viktigste episodene. Kongsberg ble grunnlagt av Christian IV, kongen av Danmark-Norge som har sittet lengst på tronen og som interesse seg mest for Norge. En ny by, faktisk en bergstad, ble bygd ved å følge hans ordninger. Før Christian IV kom på Sandsvær, var det ingen by. Han bestemte for alt og det er viktig å forklare at det handlet om å starte og å drive et sølvverk. Alle menn i denne byen var ansatte ved sølvverket selv presten og legen. Kongen nevnte en leder til driften som var også leder i samfunnet og som representerte kongensmakt i bergstaden. De fleste ansatte var fra Tyskland og de kom

med erfaring og ordninger når det gjelder helsevesenet og det rettslige. Disse opplysningene som ble nevnt i narrativkapitlet, må minnes før omvisningen i kirken for at de forstår at når kirken ble bygd, var den en del av bedriften.

I kunst og håndverk kan læreren forklare hva barokk og rokokko er ved hjelp av bilder for at de gjenkjenner kunstretningen når de kommer inn i kirken. Samfunnsfags- og KRLE-lærerne må samarbeide for å forklare hva pietisme er, fordi denne retningen innafor kristendommen har påvirket samfunnet i Norge i stor grad.

Kateketen får ansvaret for omvisningen i kirken. Da jeg intervjuet hen, fortalte hen at hen ønsket et samarbeid med lærerne som er nødvendig når det gjelder ungdomsskoleelever. Lærerne kan peke på hva de ønsker at skal bli belyst og kateketen kan fortelle hva opplegget hen bruker til 6. klasse inneholder for at dette opplegget kan tilpasses. Hen pleier ikke å vise kunst og å forklare hva rokokko er. De to store temaene hen skal jobbe med for at opplegget tilpasses kompetansemålene etter 10. trinn, er hvordan de jobber for å verne kirken, hvordan kirken ble dekorert og hva som kjennetegner pietismen i arkitektur.

7.2 Kunst og Håndverk

For kunst og håndverk valgte jeg ut to kompetansemål, gjengitt i sitatet under:

«Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- vurdere materialers holdbarhet og muligheter for reparasjon og gjenbruk, og bruke ulike verktøy og materialer på en hensiktsmessig og miljøbevisst måte
- reflektere kritisk over visuelle virkemidler og eksperimentere med ulike visuelle uttrykk i en skapende prosess»

(Utdanningsdirektoratet, 2020).

Når det gjelder kunst og håndverk, kan flere kompetansemål hjelpe for å bygge et undervisningsopplegg. Jeg valgte to som handler om holdbarhet fordi jeg synes det er interessant at elevene reflekterer samtidig om alderen til kirken og om hvordan vi kan reparere en historisk bygning. Elevene kan tenke over viktigheten å bruke igjen de samme teknikkene som ble brukt før for å hjelpe kirken å reise gjennom tiden. De kan også reflektere over hvordan arkitektene overvandt mangelen på marmor ved å gi en illusjon av marmor med maling.

7.3 KRLE

For KRLE valgte jeg å fokusere på ett kompetansemål:

«Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- utforske og drøfte hvordan kristendom og andre religioner inngår i historiske endringsprosesser globalt og nasjonalt.»

(Utdanningsdirektoratet, 2020).

I KRLE skal elevene reflektere over endringer i historien. Etter omvisningen kan de delta i samtaler. Jeg lister her viktige fakta om Kongsberg kirke i historien som kan åpne muligheter til samtaler.

- Da kirken ble bygd i Kongsberg, var det obligatorisk oppmøte i kirken hver søndag.
- Navnet til kongen står i kirken fordi kongen av Danmark-Norge som eneveldig monark ble valgt av gud og var kirkens overhode.
- Kirken ble bygd etter de arkitektoniske reglene til den religiøse gjeldende pietismen. Denne religiøse strømmen har preget samfunnet i Kongsberg.
- I 1814 var Kongsberg kirke en av de 300 kirkene hvor det ble avholdt valg.
- I dag er det fritt oppmøte og siden 2017 båndene mellom stat og kirke ble løsnet slik at kirken fikk større selvstendighet.

Elevene kan diskutere sammen om flere faktorer som førte fra et samfunn med en kirke som står sentralt og plassen til kirken i samfunnet i dag som både bedehus og konsertsal.

7.4 Samfunnsfag

Jeg valgte to kompetansemål innafor læreplanen i samfunnsfag, men jeg har allerede forklart at lærerne kan i tillegg bygge et undervisningsopplegg basert på de sentrale verdiene for faget.

Mål for opplæringa er at eleven skal kunne:

- bruke samfunnsfaglige metoder og digitale ressurser i egne undersøkelser, presentere funn ved hjelp av digitale verktøy og drøfte hvor gyldige og relevante funnene er

- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Å jobbe med kirken åpner mange muligheter. Som jeg sa i teoridelen, skaper det å jobbe med en omvisning i kirken variasjon i undervisningen. Elevene tenker ofte stedbasert undervisning som skolefri, men denne måten å jobbe med lokalhistorie må ikke innebære frihet fra læring. Jeg stoler på at kateketen forteller historien om kirken slik at elevene kan utvikle historisk empati og sitter med kunnskap når omvisningen er ferdig. Omvisningen kan virke som en innledning for å fortelle enda mer om Kongsberg lokale historie slik at elevene kan være i stand til å reflektere over de forskjellige temaene som jeg foreslår.

Kongsberg har en rik historie og denne byen kan bli knyttet til temaer som er veldig aktuelle som for eksempel kolonialisme. Mange land og særlig regjeringer sliter med sin koloniale historie og spørsmålet om å be for unnskyldning eller ikke er reist. Elevene kan reflektere over hvordan sølv fra Kongsberg ble brukt i en tid da makten ble målt ved antall handelssteder rundt om i verden.

Elevene kan reflektere over selve byens historie som gikk fra bergstaden til teknologi byen i løpet av 400 år. Kongsberg hadde vanskelig perioder som på begynnelsen av 1800- da Sølvverkets fallende produksjon kombinert med Danmark-Norges økonomiske og politiske problemer gjorde situasjonen prekær. I 1814 ble Kongsberg Våpenfabrikk grunnlagt for å gjøre den nyetablerte norske staten selvforsynt med våpen og i 1816 ble gruvedriften gjenopptatt. Disse opplysningene kan være sentrale i et undervisningsopplegg utviklet i samsvar med de ovennevnte kompetansemålene.

Et av de mange temaene som kan tas opp er tid. Det skjedde for 400 år siden at Kongsberg ble grunnlagt. Elevene kan finne de viktigste periodene i Kongsbergs historie og de kan prøve å knytte det sammen med Norges historie og verdenshistorien. De kan også reflektere over hvordan Kongsberg utvikla seg og hvordan vi ser fortsatt spor av fortiden i byen. Er det tilfeldig? Bruker vi fortsatt det som tilhører fortiden? Ble de utviklet, modernisert? På hvilken måte?

Når det gjelder Kongsberg kirke kan man også reflektere over tid for den bygningen? Hvordan blir Kongsberg kirke i fremtiden? Blir det for eksempel bare et

konserthus? Bør vi beskytte den som kultursted og slutte å bruke den som bedehus? Uenighet blant elevene kan vise dem at de har mulighet til å forandre historien. Om de engasjerer seg for ideene de brenner for, kan de spille en viktig rolle i samfunnet.

Disse mulighetene jeg har presentert her, er bare en liten oversikt over de mange mulighetene som finnes. De kan gi ideer til erfarne ungdomsskolelærere.

8 Konklusjon

Hensikten med denne oppgaven var å reflektere over mulighetene til å bruke Kongsberg kirke som læringsressurs i samfunnsfag ved å belyse jobben til kateketen og intervju noen lærere i Kongsberg. For det første har jeg lest teoretiske tekster som handler om temaene jeg ville utforske: sted, identitet, og historiebevissthet. Historisk empati og historiebevissthet kan utvikles takket være å besøke et sted. Jeg fant ut at en konstruktivistisk pedagogikk passer til en stedbasert undervisning Etter det startet jeg mitt forskningsarbeid. Problemstillingen min starter med «hvordan», og den inneholder ordet «læreren». Det betyr at jeg ønsket å høre meningen til lærere i Kongsberg. Derfor valgte jeg en kvalitativ datainnsamlingsmetode. Jeg samla data i form av ord. Jeg må innrømme her at jeg hadde tenkt på en kombinasjon av metoder. I den tidlige fasen av forskningsarbeidet ønsket jeg å bruke observasjon som metode i tillegg til intervju. Jeg fikk vite at 6. klassene i Kongsberg pleide å komme på omvisning i kirken. Dessverre var omvisningen planlagt til mai. Det empiriske materialet ble derfor begrenset til intervjuer. Denne begrensningen har ikke gjort det vanskelig å trekke konklusjoner, tvert imot. Blandingen av erfaringer hos informantene (en barneskolelærer, tre ungdomsskolelærere og en kateket) hjalp meg å utfordre meg når det gjelder tolkning av overordnet del. Lærernes engasjement for profesjonen deres og respekten for prinsippene og verdiene i undervisningen lærte meg mye, og det er noe jeg vil ta med meg videre. Kateketen på sine siden delte med meg sin erfaring når det gjelder å vise kirken som en viktig historisk bygning i byen.

Siden jeg var ute etter meningen til lærere og kateketen, ville jeg ikke at de følte seg innestengt i et strukturert intervju. Selv om jeg har en guide, følte jeg meg fri å stille spørsmål som ikke står på intervjuguiden i vedlegg. Intervjuguiden jeg brukte, ble utarbeidet ved å lese teori og basert på forskningsspørsmål.

Da der var på tid å skrive konklusjonen, leste jeg igjen disse spørsmålene, og jeg la merke til at svarene kan være ganske likt, så jeg svarer på tre spørsmålene som jeg har utarbeidet fra de opprinnelige spørsmålene.

Hva betyr det å bruke et sted som læringsressurs og hva betyr å være på stedet?

Det betyr at læreren velger et sted med fagrelevante informasjon og bruker dette stedet i et læringsarbeid. Det kan være et sted som klassen kan reise til, men det kan også være et sted som vi kan besøke fra klasserommet ved hjelp av filmer, bilder og

andre dokumenter. Et sted inneholder mye relevant informasjon som kan hjelpe elevene å forstå viktige hendelser. Stedet jeg valgte selv for denne oppgaven er Kongsberg kirke. Jeg valgte også å utforske steder som vi kan reise til som læringsressurs. Ungdomsskolelærerne bruker ikke Kongsberg kirke som læringsressurs, men de bruker andre steder i samfunnsfag. Først og fremst, det å bruke et sted i undervisning er en god måte å skape variasjon. Den andre fordelen som motiverer lærerne å bruke et sted er å utvikle historisk empati. Opplevelsen elevene får på et sted er uforlignelig med et opplegg i klasserommet. Når de er på stedet, klarer de fleste elevene å forestille seg fortiden.

Hva kan man lære av samfunnet ved å besøke en kirke og spesielt Kongsberg kirke?

En kirke har en historie. I en ikke så fjern fortid som elevene kanskje ikke tenker på, var kirken en viktig bygning i samfunnet. Å stille seg spørsmål om en kirke i en by gir ofte uventede svar og mange opplysninger som kan hjelpe å forstå hvordan samfunnet har utviklet seg rundt den. Når det gjelder Kongsberg kirke har jeg brukt en lang del av denne oppgaven til å fortelle historien fordi kirken er knyttet til denne byen og dens historie. Neste år i 2024 feires Kongsbergs 400 år. Denne byen ble grunnlagt av kongensforordninger. Christian IV har bestemt selv hvordan byen måtte se ut og kirken var en viktig del av byen han så for seg. Man kan lære mye om en by ved å besøke en kirke. I Kongsberg kan elevene lære om samfunnsorganisasjon under eneveldet, om maktfordeling i Danmark-Norge, om arkitektur og om kunst. Man kan lære mye om lokalhistorie ved å besøke en kirke og særlig Kongsberg kirke, men man kan lære også om seg selv og det er temaet til det siste spørsmålet.

Hva kan man lære om seg selv ved å besøke en kirke?

Når det gjelder å utvikle sin egen identitet, eller å kjenne seg selv, finnes det mange metoder og etapper som elevene ikke er nødvendigvis klar over. Å kjenne sin egen by, de historiske bygningene og byens historie er en av disse metodene. På denne måten utvikler elevene sin tilhørighet. Å forstå tro til andre og å respektere den, hjelper elevene å plassere seg i samfunnet. Man kan lære mer enn lokalhistorie ved å besøke kirken som en del av et undervisningsopplegg og å høre om den fra noen som kjenner den og som bruker den gjennom jobben sin.

Etter at jeg var ferdig å analysere svarene, sto jeg med tre hovedfunn: Stolthet, historiebevissthet og bruk av eksterne pedagoger. Alle informantene synes at det er viktig for at elevene skal kunne utvikle sin identitet, og være stolte av hvor de bor. Det hjelper dem også å innse at de tilhører historien. Lærerne vil at elevene skal forstå at det skjedde noe før dem og at det påvirker samfunnet i dag. Når det gjelder dette temaet bruker de ikke nødvendigvis lokalhistorie. Ungdomsskolelærerne innrømte at de ikke var nok kjent med den for å undervise i, men de bruker eksterne pedagoger som har fagrelevant undervisningsopplegg.

I forbindelse med disse undervisningsoppleggene tenker en av lærerne at de er forankret i en slags tradisjon. Hen innrømte at lærerne på ungdomsskole der hen underviser, har brukt nå lenge det samme undervisningsopplegget tilbud av Naturskolen i Kongsberg. Jeg tenker nå som jeg er ferdig med denne oppgaven at koronapandemien ikke hjalp lærerne å tolke den nye læreplanen som kom akkurat samtidig som skolene måtte stenge. De brukte mye tid på å finne løsninger for at elevene skulle fortsette å nå de viktigste kompetansemålene, så de hadde ikke så mye tid for å tolke den nye læreplanen. Da skolene åpnet igjen, brukte de opplagene de brukte før for å innføre variasjon i samfunnsfags undervisning. De vet at stedene de bruker er koblet til den forrige læreplanen, men de bruker dem for å utvikle historisk empati og historiebevissthet som er viktige deler av den nye læreplanen. Selv om elevene kan nå noen kompetansemål ved å besøke disse stedene som handler om andre verdens krig, er det nyttig både for elevene og lærere å prøve noe nytt. Lærerne trenger også variasjon og utfordring for at undervisningsopplegg blir spennende, interessante og lærerike.

Med denne siste delen i oppgaven min har jeg belyst fordelene ved å bruke kirken. I løpet av intervjuene, har ungdomsskolelærerne vist interesse for kirken og for å bruke den tverrfaglig. Jeg håper at 400 års-jubileet og oppgaven min kan gi nye ideer til hvordan disse lærerne, som vil at elevene skal bli stolt av byen der de bor, kan ta med kirken i undervisningen sin. Med kirken har vi i Kongsberg et sted der elevene kan utvikle historisk empati, historiebevissthet og tilhørighet. Riktige tiltak kan føre til et nyttig undervisningsopplegg som gir elevene all kunnskap og erfaring for å nå kompetansemålene både i samfunnsfag, i KRLE og i kunst og håndverk.

Referanser/litteraturliste

- Alsvik, H. (1962). Verksamfunnet. I A. Bugge & H. Alsvik (Red.), *Norges Kirker, Kongsberg Kirke* (s. 13-18). Forlaget Land og Kirke.
- Anker, T. (2020). *Analyse i praksis : en håndbok for masterstudenter* (1. utgave, 1. opplag. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Berg, B. I. (2011). Overtok etter Stukenbrock: Michael Heltzen. I N. Brandt & V. S. Borgersen (Red.), *Byens Landemerke 250 år Kongsberg Kirke 1761-2011* (s. 9). Kongsberg menighetsråd.
- Birkeland, I. J. (2014). *Kulturelle hjørnesteiner : teoretiske og didaktiske perspektiver på klimaomstilling*. Cappelen Damm akademisk.
- Bugge, A. & Swensen, W. (1962). Den Gamle Kirken. I A. Bugge & H. Alsvik (Red.), *Norges Kirker, Kongsberg Kirke* (s. 19-34). Forlaget Land og Kirke.
- Bøen, G. T. & Bøen, H. (2003). *Kongsber Kirke Bergstadens juvel*. ARFO.
- Christensen, A. L. (2011). *Kunsten å bevare : om kulturminnevern og fortidsinteresse i Norge*. Pax.
- Dahlum, S. (2021, 9. mars). Validitet. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/validitet>
- Fossen, K. (2005). Identitetsdannelse og lokalbasert læring i historiefaget. *Historisk tidsskrift*, 84(3), 471-485. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2944-2005-03-06>
- Gadamer, H.-G. & Holm-Hansen, L. (2010). *Sannhet og metode : grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Pax.
- Gilje, N. (2019). *Hermeneutikk som metode : ein historisk introduksjon*. Samlaget.
- humaniora, D. n. f. k. f. s. o. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (5. utg.). De nasjonale forskningsetiske komiteene. <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora>
- Koritzinsky, T. (2014). *Samfunnskunnskap : fagdidaktisk innføring* (4. utg. utg.). Universitetsforl.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020*. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Gyldendal akademisk.
- Kvande, L. & Naastad, N. E. (2020). *Hva skal vi med historie? : historiedidaktikk i teori og praksis* (2. utgave. utg.). Universitetsforlaget.
- Lund, E. (2016). *Historiedidaktikk : en håndbok for studenter og lærere* (5. utg. utg.). Universitetsforl.
- Mardal, M. A. (2023, 8. mars). Frederik 4. (dansk-norsk konge). I *Store norske leksikon*. https://snl.no/Frederik_4._-_dansk-norsk_konge
- Moen, K. (1978). *Kongsberg Sølvverk* (3. utg.). Sølvverksmuseets venner.
- Maalouf, A. & Fosser, P. E. (1999). *Identitet som dreper* ([Nytt oppl.] utg.). Pax.
- Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori* (1./3. opplag 2020. utg.). Fagbokforl.
- Postholm, M. B., Jacobsen, D. I. & Søbstad, R. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanningen*. Cappelen Damm akademisk.

- Rubin, H. J. & Rubin, I. (2004). *Qualitative interviewing : the art of hearing data* (2nd. utg.). SAGE.
- Skaalvik, E. M. & Skaalvik, S. (2018). *Skolen som læringsarena : selvoppfatning, motivasjon og læring* (3. utg.). Universitetsforl.
- Slottemo, H. G. (2020). Sted og lokalhistorie – folkebevegelse og fagfelt. *Norges historie - Fra steinalderen til i dag. Fortalt av fagfolk*.
<https://www.norgeshistorie.no/studere-fortid/historie/2039-Sted-og-lokalhistorie%E2%80%93folkebevegelse-og-fagfelt.html>
- Stugu, O. S. (2008). *Historie i bruk*. Samlaget.
- Swensen, W. (1962). Pietismens Kirkekunst. I A. Bugge & W. Swensen (Red.), *Norges Kirker, Kongsberg Kirke* (s. 35-44). Forlaget Land og Kirke.
- Sælebakke, P. A. (2011). Kirken før kirken. I N. Brandt & V. S. Borgersen (Red.), *Byens Landemerke 250 år Kongsberg Kirke 1761-2011* (s. 22). Kongsberg menighetsråd.
- Tjora, A. H. & Tjora, A. H. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utgave. utg.). Gyldendal.
- Utdanningsdirektoratet. (2020a). *Læreplan i kristendom, religion, livssyn og etikk (RLE01-03)*. <https://data.udir.no/kl06/v201906/laereplaner-lk20/RLE01-03.pdf?lang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. (2020b). *Læreplan i kunst og håndverk (KHV01-02)*. <https://www.udir.no/lk20/khv01-02?lang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. (2020c). *Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04>
- Utdanningsdirektoratet. (2021, 12.03.2021). *Læremidler og læringsteknologi i skole og opplæring*. <https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/tilskudd-til-laremidler/begrepsavklaring-skole/#:~:text=L%C3%A6ringsressurser%20Digitale%20eller%20analoge%20l%C3%A6ringsressurser%20er%20materielle%20med,typen%20bilder%20tekst%20spill%20musikk%20film%20og%20lyd>.

Vedlegg

1. Intervjuguide til kateketen

Innledende spørsmål

- Hva er din faglige bakgrunn, i forhold til utdanningen din?
- Hvor lenge har du jobbet i kirken/menigheten?
- Hvo lenge har du tatt imot elever for å vise dem rundt i kirken?
- Hvilken interesse har du for lokalhistorie?
- Hva slags tilknytning har du til dette stedet?

Elevene i kirken

- Hvilken organisasjon tok ansvar for å vise kirken til elevene?
- Hva er den kulturelle skolesekken?
- Hvilken organisasjon tok ansvar for å delta i denne ordningen, altså Den kulturelle skolesekken?

Omvisning i kirken

- Hvordan lærte du det du underviser i når det gjelder bygningen, kirken?
- Hva er de tre hovedtemaene du tar opp når du viser elevene kirken?
- Samfunnet har gått gjennom store endringer som har påvirket kirkens plass i samfunnet? Tar du opp dette temaet, som er en del av kompetansemålene i samfunnsfag?

Stedbasert undervisning

- I løpet av pandemien hadde du ingen filmatisert omvisning. Hva tenker du at en omvisning på stedet tilfører i forhold til en filmatisert omvisning?
- Hvordan reagerer elevene i kirken? Klarer du å kategorisere dem?
- Jobber du med måten du formidler?
- Får du tilbakemeldinger etter omvisningen? Hva slags?

Identitet og lokal kulturarv

- En undersøkelse fra 2010 viser at elever synes at europeisk historie og verdenshistorie er viktigere enn norsk historie. Er du enig med dem eller vil du overbevise dem at de tar feil?
- Tror du at å vise kirken hjelper elevene å reflektere over sin egen identitet?

2. Intervjuguide til lærerne

Problemstilling:

Hvordan brukes kirken som læringsressurs og hvorfor er det viktig å bruke lokal kulturarv i en stedbasert samfunnsfagundervisning?

Før intervjuet:

Student vil fortelle og vise til informasjonsskrivet ang deltakernes rettigheter, i forhold til at deltakerne kan trekke seg når de vil, både før, under og etter masterprosjektet.

Innledende spørsmål

- Hva er din faglige bakgrunn, i forhold til utdanningen din?
- Hvor lenge har du jobbet i skolen?
- Hva slags trinn har du jobbet mest på?
- Hvilken interesse har du for lokalhistorie?
- Hva slags tilknytning har du til dette stedet, Kongsberg?

Lærers bakgrunn og kompetanse

- Har du tatt noen samfunnsfagemner på utdanningen din?
- Hvor lenge har du undervist i samfunnsfag?
- Hva legger du i begrepet lokalhistorie?
- Føler du selv at du har fått opplæring fra din utdanning i å sette deg inn i lokalmiljøer, slik at det kan bli tatt i bruk i undervisning?
- I lys av fagfornyelsen, hvordan tolker du lokalhistorie?
- Er fagfornyelsen endret måte du jobber med lokalhistorie?

Rammefaktorer for undervisning og bruken av det lokale

- Hva mener du at du må til for å kunne bruke lokalhistorie i undervisning?
- Hvordan underviser du når du underviser om lokalhistorie?
- Kan du beskrive et opplegg eller en hendelse hvor lokalhistorie har vært i fokus?
- Finnes det en lokallæreplan i Kongsberg der besøket av kirken, eller andre steder står som mål? Samarbeider du med noen utafor skolen?
- Føler du selv at du kan nok lokalhistorie til å undervise/ bruke det i din samfunnsfagundervisning og eller i andre fag?
- I hvilken sammenheng kunne du bruke Kongsberg kirke i samfunnsfag?

Historiebevissthet

- Hva ønsker du å oppnå med undervisningen i lokalhistorie?
- Tror du undervisning i lokalhistorie kan føre til noe, i så fall hva, hvorfor/hvorfor ikke?
- En undersøkelse fra 2010 viser at elever synes at europeisk historie og verdenshistorie er viktigere enn norsk historie. Er du enig med dem eller vil du overbevise dem at de tar feil?
- Tror du at å vise kirken hjelper elevene å reflektere over sin egen identitet?
- Hvordan forstår du at elevene skal utvikle sin historiebevissthet?
- I kjerneelementer: Elevene skal få innsikt i hvordan mennesker utvikler identitet og tilhørighet. (...) Det innebærer r ulike perspektiv på hva et godt liv kan være, og at elevene utvikler både historiebevissthet og handlingskompetanse ved å forstå seg selve med ei fortid, notid og framtid

Stedbasert undervisning

- Hvilke fordeler og ulemper kan du nevne når det gjelder en stedbasert undervisning?
- Hvilken rolle spiller elevenes erfaringer og følelser knyttet til stedet? Hvordan håndterer du deres meninger

Avsluttende spørsmål

- Har du noe mer du ønsker å legge til?

Etter intervjuet

Avsluttende vil student minne deltakerne at han/hun kan trekke seg når han/hun vil.

3. NSD vurdering av behandling av personopplysninger

[Meldeskjema](#) / [Kongsberg kirke som læringsressurs](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer 170847	Vurderingstype Standard	Dato 19.12.2022
----------------------------------	-----------------------------------	---------------------------

Prosjekttittel

Kongsberg kirke som læringsressurs

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sarast-Norge / Avdeling for forskning, innovasjon og internasjonalisering / Bibliotek

Prosjektansvarlig

Paal Are Solberg

Student

Edith Blandhoel

Prosjektperiode

01.01.2023 - 01.08.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 01.08.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.

TAUSHETSPLIKT

Deltagere i prosjektet har taushetsplikt. Intervjuene må gjennomføres uten at det fremkommer opplysninger som kan identifisere elever.

VIKTIG INFORMASJON TIL DEG

Du må lagre, sende og sikre dataene i tråd med retningslinjene til din institusjon. Dette betyr at du må bruke leverandører for spørreskjema, skytjing, videosamtale o.l. som institusjonen din har avtale med. Vi gir generelle råd rundt dette, men det er institusjonens egne retningslinjer for informasjonssikkerhet som gjelder.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til den datoen som er oppgitt i meldeskjemaet.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:
Integritet, rettferdighet og lojalitet (art. 5.3), ved at de registrerte får tilgjengeliggjort informasjon om og kontroll over behandlingen

- integritet, rettsmessighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får uttrentsikkerhet informasjon om og samtykker til behandlingen

-formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål

-dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet

-lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lenger enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

Personverntjenester vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjema/leverandør, skylogging eller videosamtale) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art. 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Personverntjenester vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

4. Beskrivelse av Samtykkeerklæring_lærere

Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

” Kongsberg kirken som læringsressurs”?

- Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan lærerne i Kongsberg bruker kirken som læringsressurs. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

- **Formål**

Studien gjennomføres i forbindelse med masteroppgaven i samfunnsfag på master grunnskolelærer utdanning ved universitetet i Sørøst-Norge. Studien skal undersøkes lærers pedagogiske og didaktiske praksis innenfor:

- Bruk av Kongsberg kirken
- Bruk av lokal kulturarv i samfunnsfag
- Stedbasert undervisning
- Bruk av Kongsberg kirken på en tverrfaglig måte

For å kunne få data til å kunne besvare disse spørsmålene ønsker studenten å intervju 3 lærere, ved Kongsberg barneskole. Prosjektet danner grunnlaget for å en Masteroppgave i Samfunnsfag ved Lærerutdanningen 5-10 ved Universitetet i Sørøst-Norge. Oppgaven skal leveres som avsluttende oppgave våren 2022.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitet i Sørøst-Norge er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I dette masterprosjektet ønsker student å intervju tre samfunnsfaglærere på 6. trinn, intervjuet er semistrukturert som betyr at formuleringene av spørsmålene vil variere fra hver deltager. Skolene deres er en del av et rikt kulturlandskap, hvor studenten ønsker å se på deres bruk av lokalhistorie i undervisning, og deltakernes tanker, refleksjoner og erfaringer rundt bruk av Kongsberg kirken.

- **Hva innebærer det for deg å delta?**

- Ved å delta i prosjektet, innebærer det at du blir med på to intervju på 30-60 min, temaene for intervjuet er din bakgrunn og kompetanse på lokalhistorie, rammefaktorer for undervisning i lokalhistorie og hvordan underviser du i lokalhistorie og om Kongsberg kirken i ditt klasserom og i stedbasertundervisning.
- Intervjuet vil bli tatt opp. Den innsamlede dataen fra intervjuene vil bli tatt opp av appen “Diktafon”, som sender opptaket til datainnsamlingsverktøyet “Nettskjema” som er en trygg og sikkert datalagringsverktøy i tråd med NSD sine retningslinjer for personvern.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg fra prosjektet.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil være student og veileder som har tilgang på skolen og hvem som blir intervjuet, det vil kun være student som har tilgang til intervjuene. Rådata skal lagres på låst enhet og slettes etter den er behandlet og oppgaven levert og godkjent.
- Lister over lærere som er med i prosjektarbeidet vil bli lagret på lagringsstedet “Nettskjema”, som er det sikreste stedet for lagring av innsamlede data.
- I analysen av datamaterialet og i oppgaveskrivingen vil alle deltakere forbli anonyme.
- De personlige opplysningene som vil bli nevnt i oppgaven er erfaring i skolen og utdanningsbakgrunn.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes / oppgaven er godkjent noe som etter planene er 1. august. Dataen vil bli oppbevart på en kryptert lagringstjeneste *Nettskjema* fram til sensuren er klar. Etter sensuren er klar og oppgaven er godkjent vil opptak bli slettet. Frem til sensuren vil bare Edith (student) ha tilgang til datamaterialet. Utdrag fra anonymisert datamaterialet vil bli diskutert med veileder og presenteres for sensor masteroppgaven.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Sørøst-Norge har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

- Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:
 - innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
 - å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
 - å få slettet personopplysninger om deg
 - å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitet i Sørøst Norge
- Student: Edith T. C. Blandhoel 40 07 70 74/ecabanel@yahoo.fr
- Veileder: Anne Irene Risøy 31 00 88 77/Anne.Irene.Risoy@usn.no
- Vårt personvernombud: Paal Are Solberg
Personvernombud / Sjefingeniør Rektors stab
Campus Porsgrunn (D-3177)
Paal.A.Solberg@usn.no 35 57 50 53 / 918 60 041

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen
Edith Thérèse Cabanel Blandhoel
Student

5. Samtykke barneskolelærer

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Kongsberg kirken som lærings ressurs*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju med student Edith Thérèse Cabanel Blandhoel
- at intervjuet blir tatt opp.
- at intervjuet kan lagres frem til 1. august. Etter det vil personopplysninger og data slettes i tråd med datahåndteringsplanen.
- at dataene fra intervjuet kan i anonymisert form brukes i Ediths masteroppgave.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Anonymisering

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

6. Samtykke ungdomsskolelærerne

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Kongsberg kirken som lærings ressurs*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju med student Edith Thérèse Cabanel Blandhoel
- at intervjuet blir tatt opp.
- at intervjuet kan lagres frem til 1. august. Etter det vil personopplysninger og data slettes i tråd med datahåndteringsplanen.
- at dataene fra intervjuet kan i anonymisert form brukes i Ediths masteroppgave.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Anonymisering

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Kongsberg kirken som lærings ressurs*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju med student Edith Thérèse Cabanel Blandhoel
- at intervjuet blir tatt opp.
- at intervjuet kan lagres frem til 1. august. Etter det vil personopplysninger og data slettes i tråd med datahåndteringsplanen.
- at dataene fra intervjuet kan i anonymisert form brukes i Ediths masteroppgave.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Anonymisering

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Kongsberg kirken som lærings ressurs*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju med student Edith Thérèse Cabanel Blandhoel
- at intervjuet blir tatt opp.
- at intervjuet kan lagres frem til 1. august. Etter det vil personopplysninger og data slettes i tråd med datahåndteringsplanen.
- at dataene fra intervjuet kan i anonymisert form brukes i Ediths masteroppgave.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Anonymisering

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

7. Beskrivelse av Samtykkeerklæring_kateket

Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

” Kongsberg kirken som læringsressurs”?

- Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan lærerne i Kongsberg bruker kirken som læringsressurs. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

- **Formål**

Studien gjennomføres i forbindelse med masteroppgaven i samfunnsfag på master grunnskolelærer utdanning ved universitetet i Sørøst-Norge. Studien skal undersøkes lærers pedagogiske og didaktiske praksis innenfor:

- Bruk av Kongsberg kirken
- Bruk av lokal kulturarv i samfunnsfag
- Stedbasert undervisning
- Bruk av Kongsberg kirken på en tverrfaglig måte

For å kunne få data til å kunne besvare disse spørsmålene ønsker studenten å intervju kateketen ved Kongsberg og Jondalen menighet. Prosjektet danner grunnlaget for å en Masteroppgave i Samfunnsfag ved Lærerutdanningen 5-10 ved Universitetet i Sørøst-Norge. Oppgaven skal leveres som avsluttende oppgave våren 2022.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sørøst-Norge er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I dette masterprosjektet ønsker student å intervju kateketen, intervjuet er semistrukturert som betyr at formuleringene av spørsmålene vil variere fra hver deltager. Studenten ønsker å se på sin bruk av Kongsberg kirken i samarbeid med sjetteklasselærerne, og deltakerens tanker, refleksjoner og erfaringer rundt bruk av Kongsberg kirken.

- **Hva innebærer det for deg å delta?**

- Ved å delta i prosjektet, innebærer det at du blir med på to intervju på 30-60 min, temaene for intervjuet er din bakgrunn og kompetanse på lokalhistorie, og spesielt om Kongsberg kirken i stedbasertundervisning.
- Intervjuet vil bli tatt opp. Den innsamlede dataen fra intervjuene vil bli tatt opp av appen “Diktafon”, som sender opptaket til datainnsamlingsverktøyet “Nettskjema” som er en trygg og sikkert datalagringsverktøy i tråd med NSD sine retningslinjer for personvern.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg fra prosjektet.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil være student og veileder som har tilgang på skolen og hvem som blir intervjuet, det vil kun være student som har tilgang til intervjuene. Rådata skal lagres på låst enhet og slettes etter den er behandlet og oppgaven levert og godkjent.
- Navnet ditt vil bli lagret på lagringsstedet “Nettskjema”, som er det sikreste stedet for lagring av innsamlede data.
- I analysen av datamaterialet og i oppgaveskrivingen vil deltakeren forbli anonyme men kan gjenkjennes. Du kan bli gjenkjent i kraft av din stilling som kateketen ved Kongsberg kirke.
- De personlige opplysningene som vil bli nevnt i oppgaven er erfaring i kirken og utdanningsbakgrunn.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes / oppgaven er godkjent noe som etter planene er 1. august. Dataen vil bli oppbevart på en kryptert lagringstjeneste *Nettskjema* fram til sensuren er klar. Etter sensuren er klar og oppgaven er godkjent vil opptak bli slettet. Frem til sensuren vil bare Edith (student) ha tilgang til datamaterialet. Utdrag fra anonymisert datamaterialet vil bli diskutert med veileder og presenteres for sensor masteroppgaven.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Sørøst-Norge har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

- Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:
 - innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
 - å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
 - å få slettet personopplysninger om deg
 - å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitet i Sørøst Norge
- Student: Edith T. C. Blandhoel 40 07 70 74/ecabanel@yahoo.fr
- Veileder: Anne Irene Risøy 31 00 88 77/Anne.Irene.Risoy@usn.no
- Vårt personvernombud: Paal Are Solberg
Personvernombud / Sjefingeniør Rektors stab
Campus Porsgrunn (D-3177)
Paal.A.Solberg@usn.no 35 57 50 53 / 918 60 041

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Edith Thérèse Cabanel Blandhoel

Student

8. Samtykkeerklæring kateket

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Kongsberg kirken som lærings ressurs*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju med student Edith Thérèse Cabanel Blandhoel
- at intervjuet blir tatt opp.
- at intervjuet kan lagres frem til 1. august. Etter det vil personopplysninger og data slettes i tråd med datahåndteringsplanen.
- at dataene fra intervjuet kan i anonymisert form brukes i Ediths masteroppgave.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Anonymisering

(Signert av prosjektdeltaker, dato)